

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Významné osobnosti křesťanských dějin v českých
zemích: svatý Vojtěch a reflexe jeho odkazu v současnosti**
Jana Bielíková

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

**Významné osobnosti křesťanských dějin v českých
zemích: svatý Vojtěch a reflexe jeho odkazu v současnosti**
Jana Bielíková

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Děkuji vedoucí mé diplomové práce Mgr. et Bc. Dagmar Demjančukové, CSc. za cenné rady a připomínky.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 SVATÝ VOJTĚCH V LEGENDÁCH	3
2.1 CANAPARIOVA LEGENDA.....	4
2.2 BRUNOVA LEGENDA	7
3 ČECHY V 10. STOLETÍ	8
3.1 VLÁDA BOLESLAVA I.	8
3.2 ZALOŽENÍ PRAŽSKÉHO A MORAVSKÉHO BISKUPSTVÍ	10
3.2.1 ZÁNİK MORAVSKÉHO BISKUPSTVÍ	12
3.3 VLÁDA BOLESLAVA II.	13
4 ŽIVOT SVATÉHO VOJTĚCHA	15
4.1 PŮVOD SV. VOJTĚCHA	16
4.1.1 ETNICKÝ PŮVOD	17
4.1.2 RODOVÝ PŮVOD.....	20
4.2 VOJTĚCHOVO MLÁDÍ A STUDIUM.....	27
4.3 CESTA K BISKUPSKÉMU ÚŘADU	30
4.4 PRVNÍ ODCHOD Z ČECH	35
4.5 DRUHÝ ODCHOD Z ČECH.....	45
4.6 CESTA K MUČEDNICKÉ SMRTI	50
5 VOJTĚCHŮV KULT	54
6 VÝZNAM VOJTĚCHOVY OSOBNOSTI	63
6.1 RENOVATIO IMPERII ROMANORUM.....	65
6.2 VOJTĚCH – EVROPSKÝ SVĚTEC	66
7 ZÁVĚR.....	71
8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	74
9 INTERNETOVÉ ZDROJE	77
10 RESUMÉ.....	78

1 Úvod

Předkládaná práce je věnována jedné z nejpozoruhodnějších postav našich dějin – sv. Vojtěchovi. Tento pražský biskup neměl na své Čechy štěstí. Nepohodl se s nimi do té míry, že strávil větší část svého pontifikátu na opakovaných útěcích od svých biskupských povinností. Ono štěstí však neměl ani u českých historiků. Nehodil se totiž národně orientovanému dějepiscectví minulých století. A tak lze konstatovat, že v podstatě nemáme k dispozici žádnou moderní vojtěšskou biografii. A právě tato skutečnost mě inspirovala k sepsání této práce. Cílem následujících kapitol bude tedy snaha přiblížit světcův neobyčejný životní příběh, a to na základě starší, ale i současné dostupné odborné literatury a tím nastínit, jak osobnost světce Vojtěcha zapadá do koncepce českých a vlastně i středoevropských dějin.

Práce se skládá z pěti samostatných kapitol. První část se věnuje stěžejním pramenům, jež poskytují důležité informace o Vojtěchovi, tedy Canapariově legendě *Est locus* a Brunově legendě *Nascitur pupureus flos*.

Druhá kapitola se zabývá situací v Čechách v desátém století. Pokud chceme sledovat osud druhého pražského biskupa, je třeba se do tohoto století vrátit a přiblížit tak dobu, ve které žil. Toto nám snad umožní pochopit některé světcovy postoje, o kterých bude pohovořeno v rámci představení jeho životního příběhu. Je totiž zjevné, že výrazné politické pozadí, do kterého byl zasazen Vojtěchův život, se vždy odráželo v jeho osudech. Právě politické zájmy zřejmě předurčily Vojtěcha k biskupskému úřadu. Podobné motivy – prostá změna politické situace v Čechách – ho pak zahly do Říma, na Monte Cassino, k sv. Nilovi do Valletuce a nakonec do kláštera sv. Alexia na římském Aventinu. Další změna v rodné zemi si zase vyžádala světcův návrat, aby pak pohřbila všechny jeho naděje na další působení v Čechách. Nakonec i jeho misionářská činnost v Prusku měla posloužit politickým ambicím Boleslava Chrabrého. A opět politické zájmy – ona nenávisť mezi Prusy a Poláky – způsobily jeho mučednickou smrt. I po smrti hrál Vojtěch roli v politice, tentokrát v plánu přítele Oty III. a v dalším politickém vývoji Polska a Maďarska.

Třetí úsek práce pojednává o Vojtěchově životě. V této souvislosti je zprvu řešena otázka světcova původu. Při studiu dostupné literatury jsem totiž zjistila, že tato záležitost není zcela objasněna. Obecně je přijímáno, že biskup Vojtěch pocházel z rodu Slavníkovců. Zároveň bývá tento nejslavnější Slavníkovec označován za nejznámějšího Čecha desátého století. Otázka týkající se jeho národnostního profilu tedy zcela jistě vyvolá podivení. Jak je ale patrné z příspěvků některých historiků, nemusela by se světcova příslušnost k českému etniku pokládat za bezespornou. Navíc se vznášejí otázky i nad Vojtěchovým rodovým

původem. A právě těmto otázkám je věnována větší část této kapitoly. Poté bude pohovořeno o biskupově mládí a studiu. Zde stojí za zmínku především devítiletý pobyt v saské metropoli Němců Magdeburku, kam byl roku 972 vyslán na nákladná studia spolu s druhem – pěstounem Radlou a kde se setkal s největším soudobým vzdělavcem Oktrikem a rovněž s otonskou církevní politikou. Neméně důležitým zlomem ve Vojtěchově životě pak bylo jeho jmenování do funkce pražského biskupa. V této souvislosti zaměřím svoji pozornost také na důvody této volby. Dále bude pojednáno o Vojtěchově pobytu v Itálii, kam se musel odebrat pro investituru a svěcení. Zde na něj zapůsobili představitelé tzv. clunyjského hnutí, s jehož ideály pak vstoupil na půdu své rodné země. Od toho se následně odvíjel i další biskupův osud, o němž bude taktéž pohovořeno. Při té příležitosti uvedu pravděpodobné důvody, jež vedly Vojtěcha k opuštění biskupského stolce a k návštěvě milované Itálie. Dále se tato kapitola věnuje Vojtěchově návratu i jeho opětovnému a vlastně trvalému opuštění diecéze. Závěr této části práce se zaměří na Vojtěchovu misijní cestu k pohanským Prusům, která hned od počátku nabrala nešťastný spád a skončila biskupovou mučednickou smrtí dne 23. dubna 997.

Předposlední kapitola se pak zabývá Vojtěchovým kultem. V této souvislosti je poukázáno na postoj Čechů, kteří se oproti Polsku a Uhrám přihlásili k Vojtěchovu odkazu teprve s nástupem Břetislava I. na trůn roku 1039. Až tehdy se tedy mohl Vojtěch vrátit zpět do Čech, ovšem již v podobě národního světce.

Závěrečný úsek práce se zaobírá významem Vojtěchovy osobnosti. V této souvislosti je zmíněna myšlenka tzv. obnovy císařství – *renovatio imperii Romanorum*, jejímž výsledkem mělo být vytvoření univerzálního křesťanského státu, do něhož se měly integrovat i nově vzniklé státy, tedy český, polský a uherský. Na tomto plánu, jenž lze považovat za ideu evropské jednoty, se měl podílet i Vojtěch. A právě v tom spočívá jeho aktuální význam, neboť povaha budoucí jednotné Evropy je dosud otázkou. Přestože Vojtěch ve své rodné zemi nezaznamenal mnoho úspěchů, lze říci, že svojí velikostí předešel dobu. Představuje jednu z největších osobností nejen českých, ale i celoevropských dějin církve. Byl vlastně prvním Čechem evropského formátu. A jak říká Rostislav Nový: „Osobnost Vojtěcha Slavíkovce upoutává pozornost více dimenzí myšlenkovou nežli bohatostí osudů. Hovoříme-li o něm jako o prvním Evropanovi, máme tím na mysli jeho universalismus duchovní, jehož pozemskou reflexí byla celým jeho životem ověřována lidskost, *humanitas*.“¹

---

¹ Nový, R. *Svatý Vojtěch první Evropan* in: *Dějiny a současnost*, s. 15.

2 Svatý Vojtěch v legendách

Svatý Vojtěch, druhý pražský biskup, patří bezesporu k nejpozoruhodnějším postavám našich dějin. Byl to muž velmi vzdělaný a zcestovalý, proto bývá právem označován za prvního Evropana z českých zemí. Pro historiky je Vojtěchův život mimořádně vzácným materiálem, neboť je prvním Čechem, u kterého lze sledovat jeho vnitřní psychologii. Na rozdíl od Václava či Ludmily nevznikly totiž první vojtěšské legendy, tedy Canapariova legenda *Est Locus* a Brunova legenda *Nascitur purpureus flos*, dlouho po světcově smrti, nýbrž okamžitě a dle vyprávění očitých svědků. Jsou to vlastně životopisy, jež představují čtenáři světce a přitom nezakrývají ani jeho slabosti. Kromě těchto stěžejních zdrojů, jež poskytují důležité informace o Vojtěchovi a jeho rodině, lze jmenovat i Kosmovu kroniku. K tomu nutno dodat, že zájem o Slavníkovce jako takové je spjat právě s osobou nejslavnějšího Slavníkova syna Vojtěcha. Nebýt tohoto světce, neměli bychom o nich žádné poznatky. Na druhou stranu je však třeba upozornit na skutečnost, že informační bariéra mezi tehdejší dobou a dnešním světem je téměř absolutní, a tak údaje, kterých se nám dostává, jsou jistě zkresleny. Prameny vzniklé v moderní době jsou tak výsledkem badatelské činnosti celých generací. V této souvislosti lze uvést např. polskou badatelku Jadwigu Karwasińskou, která připravila nejstarší vojtěšské legendy k vědeckému vydání. Z českých představitelů se tomuto tématu věnoval především Oldřich Králík. Ten považoval za nejstarší svatovojtěšskou legendu poměrně pozdní veršovanou legendu *Quatuor immensi*. K tomu však nutno poznamenat, že jeho názor ve většině nebyl přijat. Za první obsáhlou práci věnovanou Vojtěchovu životu je totiž všeobecně pokládána již zmíněná Canapariova legenda. Autorem dalšího nejstaršího světcova životopisu je pak Bruno z Querfurtu. A právě s těmito stěžejními díly bude v předkládané práci pracováno. Nutno ovšem podotknout, že byť oba legendisté zachytili mnoho důležitých informací, nelze přesně určit, které z nich poukazují na skutečné osudy biskupa.² Každopádně lze oba prameny považovat za rovnocenné, i když Canapariova legenda vznikla asi o pět let dříve. Bruno sice nebyl přímým svědkem Vojtěchových osudů, ale měl jistě své informátory. „Přednost, kterou Canapariova legenda má ve svém větším stáří, je nebo zdá se být vrchovatě vyvážena doplňky a korekturami, které Bruno čerpal od očitých svědků a pamětníků.“³ Lze tedy konstatovat, že většina historických prací pojednávajících o Vojtěchovi a jeho době je kompromisem mezi výkladem obou legendistů.⁴ Třetím nejstarším pramenem hovořícím o dějinách Slavníkovců je Kosmova kronika. Stejně

---

² Lutovský, M., Petrář, Z. *Slavníkovci mýtus českého dějepisce*, s. 33-38.

³ Králík, O. *Filiace vojtěšských legend*, s. 13-14.

⁴ Tamtéž, s. 14.

tak jako u obou zmíněných životopisů nelze ani v tomto případě říci, že bychom měli k dispozici knihu plnou objektivních faktů, byť jsou kronikářem zaznamenané údaje v mnoha ohledech konkrétnější než informace legendistů. Kosmova kronika je totiž chápána jako dílo literární, tedy tendenční. Nebyla psána jako vědecká, historická práce. Kosmas zde podal svůj výklad dějin, své politické úvahy, vytvořil své kladné hrdiny a v kontrastu k nim i černé ovce českých dějin. Za účelem oslavy Vojtěchova rodu pak dle Michala Lutovského stvořil samostatně vládnoucí knížecí rod, který pak nechal vyhubit a tím zmnožil mučednický věhlas svätce Vojtěcha. Fakt, že nechal na Libici zahynout i Soběslava, kterého mylně označil jako Soběbora, do tohoto obrazu zapadá.⁵

Z dalších pramenů, které dotvářejí profil svätého Vojtěcha, lze ještě jmenovat již zmíněnou anonymní veršovanou legendu zvanou *Quatuor immensi*, která bývá, jak již bylo výše nastíněno, považována některými historiky za prvotní. Filologický a literárněvědný rozbor Jana Vilikovského však dílo zařadil až do poslední čtvrtiny 11. století. Tato legenda, kterou dle Rudolfa Holinky znal Kosmas, je v podstatě volné zveršování Canaparia s určitými přídávky sporného původu. Dále je možné zmínit také anonymní legendu *Passio sancti Adalperti martiris*, jež vznikla pravděpodobně v první polovině 11. století. Obě díla však dle Holinky mají nepatrnou historickou hodnotu. Z pozdějších děl lze ještě připomenout anonymní legendu nazývanou *Tempore illo*, jež bývá považována za pouhou kompilaci starších předloh.⁶

2.1 Canapariova legenda

Pokud jde o Canapariovo dílo, lze konstatovat, že se jedná o první hagiografické zpracování Vojtěchova života. Legenda začínající slovy „Est locus“ se nazývá někdy také jako „Život první“ (Vita prior). Toto anonymní označení je však spíše konvencí, jejíž příčinou byl dlouhodobý spor o autorství. To bylo přisuzováno Kosmovi, později např. papeži Silvestru II. František Palacký zase považoval za tvůrce legendy Vojtěchova nevlastního bratra Radima-Gaudentia.⁷ Tohoto názoru se přidržel i Rudolf Holinka, který ovšem dodal, že Radim dle něj vytvořil určitý náčrtek, který posléze zpracoval a doplnil Canaparius.⁸ I když nepanovala jednota v mínění o autorovi, možno říci, že v jedné věci shody dosaženo bylo, že totiž dílo bylo sepsáno v Římě a z římského úhlu pohledu. H. G. Voigt jej označil za „římskou legendu“. Toto pojmenování je jistě oprávněné. Z praktických důvodů však převládlo

---

⁵ Lutovský, M., Petrů, Z. *Slavníkovci mýtus českého dějepisce*, s. 38.

⁶ Holinka, R. *Svätý Vojtěch*, s. 120.

⁷ Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus in: Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 118.

⁸ Holinka, R. *Svätý Vojtěch*, s. 119.

Pertzovo označení, tedy legenda Canapariova.⁹ Pertz se totiž rozhodl roku 1841 na základě prostudování patnácti rukopisů označit za autora Vojtěchova životopisu Jana Canaparia, mnicha římského aventinského kláštera, který se zde roku 997 stal opatem. Lze konstatovat, že Pertzovo určení autorství došlo později obecného uznání. K zmíněnému Pertzovu názoru se přiklonila např. již uvedená polská badatelka Jadwiga Karwasińska, jež provedla důkladnou revizi pramenů a považovala tedy Vojtěchova klášterního bratra Canaparia za autora legendy. Karwasińska rozdělila shromážděné rukopisy do sedmi textově si blízkých skupin, které se staly východiskem ke stanovení trojí redakce legendy. První redakci, kterou označuje jako první aventinskou nebo otonskou či císařskou pak považuje za konečnou fázi úvodního vytváření textu legendy v aventinském klášteře sv. Bonifáce a Alexia. Iniciátorem zrodu tohoto díla byl dle ní císař Ota III. Toto tvrzení se opírá o svědectví translační legendy o sv. Abundiovi a Abundanciovi, kde je Otův podnět zmiňován. Císařovu iniciativu na vzniku díla lze dle badatelky chápat jako politicky motivovaný zájem. Karwasińska uvádí, že legenda se měla stát podkladem ke svatořečení Vojtěcha a vznikla tedy pravděpodobně v průběhu roku 999. Předpokládá se, že po smrti Oty III. přišel papež Silvestr II. s podnětem dílo přepracovat. Výsledkem této snahy pak byla dle Karwasińskiej nedokončená tzv. druhá aventinská redakce. Doba jejího vzniku bývá datována lety 1002 až 1004. Míní se totiž, že její textové ohlasy lze nalézt v díle Bruna z Querfurtu (*Vita altera*). Polská badatelka se dále domnívá, že zřejmě v 11. století se Canapariova legenda dočkala další úpravy.¹⁰ Myšlenkou, že autorem legendy byl Canaparius, se zabývá i Oldřich Králík. Ten ovšem připouští, že jejím původcem mohl být i jiný z příslušníků aventinského kláštera, totiž opat Lev. Dle Králíka byl autor legendy jistě přímým svědkem Vojtěchových římských let, a tak se v jeho líčení musí nějakým způsobem odrážet jeho postoj a zkušenosti. Jedině římské kapitoly uvedené legendy by měly napovědět při hledání totožnosti autora, neboť tam se nejspíše projevil.¹¹ Pokud by byl Canaparius skutečným autorem legendy, jeví se mi z mého úhlu pohledu poněkud zvláštní znění následující věty. „Zatímco se toto dělo v oněch končinách, hle v klášteře, kde byl takový muž vychován, jistému konvršovi, Janu Canapariovi ukázal Pán ve snu toto.“¹² Případá mi totiž nepřirozené, už jen z důvodu autorské skromnosti, aby jméno Canaparius dodal do legendy on sám jako její autor. Uvedení příjmení spíše dle mého mínění vypovídá o jiném původci díla.

---

⁹ Králík, O. *Filiace vojtěšských legend*, s. 14.

¹⁰ Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus in: Slavnikovci ve středověkém písemnictví*, s. 118-120.

¹¹ Králík, O. *Filiace vojtěšských legend*, s. 15.

¹² Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus in: Slavnikovci ve středověkém písemnictví*, s. 143-144.

Oldřich Králík uvádí, že názor o autorství Canapariově má jedinou oporu v kapitole 29, kde se vypráví o jeho vidění. Obvykle se totiž soudí, že psát o vidění může jen ten, kdo je měl.¹³ V této souvislosti bych ovšem upozornila na skutečnost, že v téže kapitole je vyložen další věštecký sen, který měl tentokráte nevlastní Vojtěchův bratr Radim-Gaudentius, a tak by zde mohla na základě výše řečeného vysvítat další možnost v otázce autorství. Ostatně, jak již bylo nastíněno, např. Palacký považoval za původce legendy právě Radima. K uvedené problematice ještě Králík dodává, že mínění o Canapariově autorství vychází z obecných předpokladů, které byly správné, ale i z jedné specifické domněnky, jež byla dle něj mylná. Správný úsudek spočíval v tom, že legenda byla sepsána v Římě přímo v aventinském klášteře. Nesprávně je však přeceňován onen motiv Canapariova vidění. Na základě toho totiž došlo ke ztotožnění autora s oním vizionářem. „Ale nesmíme přeceňovat zpravodajský a svědecký ráz takových vizionářských motivů, neboť ty sloužily k dvojí oslavě, jednak samého světce, kterému byla věnována legenda, jednak k oslavě lidí z jeho blízkého okolí.“¹⁴ Králík tedy konstatuje, že obecné důvody mluví v nejhorším případě stejně pro opata Lva jako pro Canaparia.¹⁵ Ke skutečnému zpochybnění autorství pak došlo v roce 2000. Stalo se tak na berlínské konferenci, kde Johannes Fried označil za tvůrce světcova životopisu lutyšského biskupa Notkera, jenž znal Vojtěcha ze společného putování z Říma přes Alpy do Mohuče v létě roku 996. Fried se domnívá, že Vojtěch nebyl kanonizován v Římě, nýbrž na příkaz Oty III. v Cáchách z pravomoci místního biskupa, tedy Notkera. Vše se mělo odehrát v rámci rozsáhlé Otovy akce, který měl v úmyslu rozptýlením Vojtěchových ostatků po říši a vybudováním jemu zasvěcených kostelů postavit říši pod ochranu nového mučedníka. A právě k tomuto účelu pak měla dle Frieda vzniknout ona legenda.¹⁶ Tento názor podpořil i Jürgen Hoffmann, který zjistil, že ztracenému archetypu legendy nejvíce odpovídá skupina rukopisů, jež vznikla v prostoru lutyšské diecéze. Hoffmann ovšem na rozdíl od Frieda netvrdí, že Notker byl autorem, nýbrž, že je zodpovědný za vznik *Vita prior*. Proti římskému původu *Vita prior* pak svědčí fakt, že legenda neobsahuje zmínku o fundaci kláštera v Břevnově, který Vojtěch roku 993 nechal osadit aventinskými mnichy. Právě tuto skutečnost by aventinský opat těžko pominul, zato pro porýnského autora to byl údaj nedůležitý.¹⁷ Přesto se však Gerard Labuda, jenž přičítá autorství Canapariovi, domnívá, že Notker nemohl být tvůrcem *Vita prior*, neboť je v textu označen superlativem jako *muž*

---

¹³ Králík, O. *Filiace vojtěšských legend*, s. 32.

¹⁴ Tamtéž, s. 43.

¹⁵ Tamtéž, s. 43.

¹⁶ Třeštík, D. *Proč byli vyvražděni Slavníkovci?* in: *Slavníkovci v českých dějinách*, s. 14.

¹⁷ Kubín, P. *Sedm přemyslovských kultů*, s. 170.

nanejvýš moudrý a tohoto slovního spojení by středověký autor z důvodu povinné skromnosti nepoužil.¹⁸ Napsáním světcova životopisu tak zřejmě dle Petra Kubína pověřil lutyšský biskup jednoho z kleriků, který jej zhotovil dle Notkerova vyprávění a právě přitom označil svého biskupa superlativem. A tak tedy kolem roku 1000 mohla vzniknout první redakce Vita prior nesoucí označení otonská. Po ní pak po Canapariově smrti následovaly dvě aventinské zkrácené verze, vzniklé v Římě a přizpůsobené potřebám tamních benediktinů. Druhá z nich se poté stala předlohou pro redakci montecassinskou, jejíž zhotovení bylo přiručeno Silvestru II. Nutno ještě podotknout, že největšího ohlasu dosáhla dle Kubína původní otonská redakce, jež se rozšířila po celé zaalpské říši, v Čechách, v Polsku. Mladší italské verze se za Alpy nedostaly.¹⁹

2.2 Brunova legenda

Autorem dalšího světcova životopisu byl saský šlechtic, magdeburský kanovník Bruno z Querfurtu. Tento Vojtěchův obdivovatel a následovník byl roku 1002 Silvestrem II. pověřen misí mezi pohany. O dva roky později byl poté vysvěcen na misijního biskupa. Pobýval např. v Uhrách, na Kyjevské Rusi a nakonec zahynul mučednickou smrtí v Prusku roku 1009.²⁰ Jeho legenda začínající slovy „Nascitur purpureus flos“ se pak vzhledem k „Prvnímu životu“ Jana Canaparia označuje též jako „Život druhý“ (Vita altera). Tento životopis, jehož autorství je nesporně prokázáno, vznikl ve dvou zpracováních jako tzv. Delší život (Vita longior) a Kratší život (Vita brevior). Nutno dodat, že obě redakce se liší obzvláště doplňováním či vypouštěním částí textu. Dalo by se říci, že se tedy jedná pouze o mechanické zásahy. Lze konstatovat, že delší redakce legendy je vcelku bez pochybností považována za starší a její vznik se klade do roku 1004. „Kratší život“ měl pak být sestaven o tři roky později, a to zčásti redukcí textu širší redakce a částečně připojením některých doplňků. I když proti této chronologii byly vzneseny námitky A. Kolbergem, bývá nadále „Kratší život“ považován za mladší redakci, jež vznikla pravděpodobně za Brunova pobytu v Polsku v letech 1008 – 1009.²¹

K výše uvedenému výkladu nutno ještě podotknout, že i když byly obě legendy, tedy Canapariova i Brunova, sepsány nedlouhou dobu po Vojtěchově smrti, v době, kdy někteří světcovi současníci ještě žili, nezvyšuje to jejich věrohodnost. Byť oba legendisté vylíčili

---

¹⁸ Na toto upozornil Gerard Labuda v článku *W sprawie autorstwa i miejsca napisania Żywotu pierwszego Świętego Wojciecha*, *Studia Źródloznawcze* 42, 2004, s. 118.

¹⁹ Kubín, P. *Sedm přemyslovských kultů*, s. 170-173.

²⁰ Tamtéž, s. 186.

²¹ Nový, R., Sláma, J. *Brunova vojtěšská legenda Nascitur purpureus flos in: Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 149-150.

nejslavnějšího Slavníkovce Vojtěcha jako člověka, nikoli jako neživotné schéma svatosti, nutno konstatovat, že velmi oblíbená hagiografická literatura si kladla za cíl především oslavení světce. Jejím smyslem nebylo tedy správné líčení historických událostí, a tak se mohla někdy od reality dosti vzdalovat. Světské záležitosti pak sloužily pouze k dokreslení oslavované bytosti. Navíc oba životopisy byly podány cizinci, kteří dobře neznali české poměry.²² V této souvislosti ovšem nutno podotknout, že se nelze zcela opírat ani o sdělení českých historiků z dob minulých. „Do Palackého „velkovyprávění“ (J. Lyotard) o dějinách Čechů jakožto stýkání a potýkání Čechů s Němci se přítel a spolupracovník německého císaře dost dobře nehodil, stejně jako v cizině vzdělaný Evropan, nenacházející doma, mezi Čechy, pochopení. Nehodil se vlastně vůbec národně orientovanému dějepisceví minulého a větší části našeho století.“²³ A tak lze dle Dušana Třeštíka konstatovat, že nemáme k dispozici žádnou moderní Vojtěchovu biografii, jen poměrně rozsáhlý soubor dílčích příspěvků, které ovšem nějaký souvislý obraz Vojtěchovy osobnosti a jeho působení neposkytují. Dá se říci, že se shodují jen na několika klišé, jako je „ono o nepochopeném intelektuálovi, které se nyní zdá převládat“.²⁴ Cílem následujících kapitol bude tedy snaha přiblížit Vojtěchův neobyčejný příběh nejen na základě starší, ale také současné dostupné odborné literatury, příspěvků, sebraných přednášek a referátů, obsažených především v novodobých sbornících a zároveň nastínit, jak začlenit největšího z pražských biskupů do nové koncepce střeoevropských dějin, v níž Vojtěch není výčitkou, nýbrž výzvou.

3 Čechy v 10. století

Pokud ovšem chceme sledovat Vojtěchův osud, je třeba se vrátit do 10. století, neboť charakteristika této doby snad umožní pochopit některé světcovy postoje.

3.1 Vláda Boleslava I.

Vznik českého státu je neodmyslitelně spjat s Přemyslovci. Ti sjednotili Čechy a počátkem 11. století k nim připojili Moravu. Prvním křesťanským knížetem z Přemyslova rodu byl Bořivoj, který po sobě zanechal nezletilé syny Spytihněva a Vratislava. Protože Spytihněv byl bezdětný, získali pražský trůn Vratislavovi synové, tedy Václav, Boleslav a Spytihněv. Poslední jmenovaný záhy zemřel, a tak se vlády ujal Václav. Jeho život však ukončila staroboleslavská vražda roku 935 a novým panovníkem se stal Václavův bratrovrah Boleslav I. Ten začal postupně likvidovat česká nepřemyslovská knížata a připojoval jejich

---

²² Sláma, J. *Slavníkovci* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 17-18.

²³ Třeštík, D. *Úvodem* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 7.

²⁴ Tamtéž, s. 7.

území ke své říši. Následně budoval na celém českém území hrady, jež se staly centry jednotné centralizované správy. Lze konstatovat, že nová přemyslovská politika vyústila v přímé ovládnutí Čech a vedla též k silnější pozici vůči stále se rozmáhající saské moci. Boleslav I. se totiž musel bránit před výboji Jindřicha I. Ptáčníka, zakladatele saské panovnické dynastie, neboť tento postupně rozšiřoval svoji moc, aby tak položil základy pozdější německé říše. Boleslav I. byl tedy nucen vytvořit početné knížecí vojsko a následně zahájil mohutnou expanzi směřující na severní Moravu, do Slezska a Malopolska, až k hranicím Kyjevské Rusi.²⁵

Byť měl Boleslav k dispozici velký počet vojáků, přesto se nakonec roku 950 formálně podrobil nástupci zemřelého Jindřicha Otovi I. Tak urovnal vztahy se svým západním sousedem a získal klid pro uskutečňování vlastní politiky. Tímto krokem se stal zároveň saským spojencem.²⁶ To dokazuje např. jeho účast na jedné z nejvýznamnějších bitev 10. století na říčce Lechu, kam bylo Boleslavem vysláno tisíc jízdních bojovníků z Čech a kde byly roku 955 definitivně poraženy útočné kmeny kočovných Maďarů. V následujících letech sahala moc českého knížete až daleko za polský Krakov. Boleslavova říše se tedy rozšiřovala, stoupala i proslulost Prahy a jejího tržiště. Nutno ovšem podotknout, že ono tržiště bylo největším zaalpským centrem obchodu s lidmi. Boleslavova rostoucí země tedy bohatla hlavně z obchodu s otroky, jimiž byli váleční zajatci.²⁷ A právě v této době, kdy vrcholila územní expanze přemyslovského knížete, vstoupili do historických událostí Slavníkovci. Boleslav totiž připojil k jádru své říše tak rozsáhlá území, že některá svá teritoria musel nechat spravovat skrze zprostředkované ovládnutí za pomoci místních či dosazených velmožů. To se týkalo např. Poděbradska, Kutnohorska a dalších přilehlých oblastí, jejichž správu svěřil český kníže dle Jiřího Slámy právě Slavníkovi.²⁸ Byť v tak obrovském územím rozsahu Boleslavovy říše byla ukryta hrozba jejího rozpadu, přesto politika knížete opřená o jeho autoritu zanechávala alespoň českou zemi celkem bezpečnou.

Přátelské kontakty s císařem Otou I. posléze Boleslav doplnil spojenectvím s dalším sousedem, polským Měškem I.²⁹ Rychlý vzestup Měškova nově vznikajícího státu lze chápat jako další významnou událost ve vývoji českých a vlastně i středoevropských dějin. Právě za vlády Boleslava I. totiž Přemyslovci navázali příbuzenský vztah s polskými Piastovci skrze sňatek Boleslavovy dcery Doubravky s knížetem Měškem I. Tento svazek přinesl oběma

---

²⁵ Sláma, J. *Tři Boleslavové* in: *Střed Evropy okolo roku 1000*, s. 154.

²⁶ Tamtéž, s. 152-154.

²⁷ Lutovský, M., Petrář, Z. *Slavníkovci mýtus českého dějepisectví*, s. 21.

²⁸ Sláma, J. *Přemyslovci a Slavníkovci* in: *Střed Evropy okolo roku 1000*, s. 156.

²⁹ Lutovský, M., Petrář, Z. *Slavníkovci mýtus českého dějepisectví*, s. 24.

formujícím se státům vzájemný mír a navíc urychlil i christianizaci polského státu. Lze říci, že česko-polské spojení dokonce na určitý čas zastínilo i kontakty s říší.

Dlouhá vláda Boleslava I. přinesla ještě jednu důležitou změnu, a to zřízení samostatné církevní organizace. Úspěšného dokončení této idey se však Boleslav nedočkal, neboť zemřel v roce 972, tedy rok před formálním založením biskupství.³⁰

3.2 Založení pražského a moravského biskupství

Hned na začátku nutno poznamenat, že biskupství pro Čechy bylo vlastně nezbytností. Moderně rozvíjející se stát se totiž bez něho nemohl obejít.

Jak již bylo nastíněno, iniciativa k uskutečnění této myšlenky vzešla od Boleslava I. Ten prostřednictvím dcery Mlady začal jednat v Římě o zřízení samostatné české církevní provincie a souběžně s tím podporoval obnovení moravského biskupství. Mlada odvolávající se na velkomoravské tradice jménem svého otce a zřejmě i polského knížete Měška žádala tedy papeže o povolení k založení diecéze. Ten toto přímo neodmítl. Měl ovšem podmínku. Podle Kosmy totiž povolil zřízení biskupství v Praze „ne však podle ritu bulharského národa neboli slovanského jazyka“. Tento požadavek byl ale poněkud zvláštní, neboť českému knížeti na slovanské liturgii nijak zvlášť nezáleželo. Slovanská liturgie kolem roku 968 nehrála v Praze žádnou roli.³¹ Určitě tu existovalo slovanské písemnictví, ale na druhé straně se zde jistě nesloužila mše ve slovanském jazyce v takovém rozsahu, aby to vzbuzovalo obavy kurie. Co lze s jistotou říci, je to, že pro Prahu byl uplatněn stejný zákaz, jenž byl určen především pro Moravu. „Ne snad proto, že by se papež byl dozvěděl, že tu přežívá Metodějova slovanská liturgie, nýbrž proto, že Metoděje mu připomněli Boleslavovi vyjednávači.“³² Bylo totiž logické, že Boleslav I. ústy svých vyslanců použil argument, že nežádá nic nového, neboť biskupství, zřízené svatou stolicí, už na Moravě bylo. A tak byl oživen příběh zrodu Metodějova arcibiskupství, jenž u kurie vyvolal námitku, že Metoděj přece používal slovanského jazyka v liturgii. Nutno podotknout, že věc byla aktuální právě v souvislosti s Bulharskem. Roku 976 se totiž Petr sblížil s Římem v důsledku konfliktu s Byzancí. Posléze se ovšem od něj odvrátil a definitivně se přiklonil k Byzanci. A tak lze konstatovat, že strach Říma před „bulharskou sektou“ měl skutečně reálné pozadí. Proto se tedy jako připomínka starého zákazu i s ohledem na stávající situaci v Bulharsku objevila příslušná pasáž v částečně zachovaném listu Jana XIII. Jako důkaz toho, že se navazovalo na Metoděje, lze považovat fakt, že ačkoliv měl moravský biskup již tehdy své sídlo v důležitém

³⁰ Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 16.

³¹ Wihoda, M. *Morava v době knížecí 906 -1197*, s. 97.

³² Třeščík, D. *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy in: Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 86.

opěrném bodě Boleslavova panství na Moravě, v Olomouci, byl nositelem titulu „moravský“ a nikoli „olomoucký“ – a to zřejmě proto, že jeho biskupství mělo navazovat, byť ne přímo, na Metodějovo moravské arcibiskupství. Na základě těchto skutečností by se pak dala vysvětlit záhada, proč byla obě nová biskupství, tedy pražské a moravské, jež pravděpodobně vznikla přibližně ve stejné době, podřízena Mohuči a ne Salzburku. Čechy totiž k Salzburku náležely jako součást řezenské diecéze a Morava k němu patřila přinejmenším geograficky. Když se ale při jednání o moravské biskupství stala důležitou otázkou záležitost Metodějova arcibiskupství, dostala se do popředí vedle slovanské liturgie i další sporná věc, nároky salzburského arcibiskupství a speciálně pasovského biskupství na Moravu. Kurie ovšem považovala moravské arcibiskupství za přímo podřízené Římu a nároky Salzburku neuznala. A tak dle Dušana Třeštíka bylo třeba nalézt řešení, jež by tyto nároky vylučovalo a tím se po dohodě s císařem stala vzdálená Mohuč.³³ V roce 976 pak byl mohučským arcibiskupem Willigisem ustanoven první pražský biskup Sas Dětmar a Čechy a Praha tak byly definitivně přiřčeny k arcidiecézi mohučské.³⁴ Praha se tedy po stránce církevní osamostatnila a byla podřízena jen mohučskému metropolitovi. Výsadní právo pražského biskupství se jeví v tom, že nepodléhalo právě některému z arcibiskupství v blízkém sousedství, jakým byl zejména Magdeburk.³⁵ O důvodech podřízení Prahy Mohuči existují i další spekulace. Mohlo se totiž jednat o pokus oslabit pro říši nebezpečné vztahy Přemyslovců s bavorskými vévody.³⁶ Je ovšem možné, že se Ota II. s papežem Benediktem VII., jež roku 975 uzavřeli definitivní dohodu o vzniku pražského biskupství, snažili tímto krokem odškodnit mohučské arcibiskupství, které při zřízení magdeburského arcibiskupství přišlo o biskupství v Havelbergu a Brandenburgu.³⁷ Podřízení pražského biskupství Mohuči bylo tedy výsledkem složitých církevně-politických jednání. Zároveň také signalizovalo užší sepětí Přemyslovců se Saskem.³⁸ Pražská diecéze se tak stala součástí říšské církevní organizace, byla tedy podporována jak Římem, tak říší a vlastně znamenala pro vznikající český stát jeho první krok do Evropy. Otázkou však zůstává, proč nebylo založeno již dříve. Jisté je, že teprve kníže Václav podpořil šíření křesťanství u nás a navázal vztahy s Řeznem a s jeho klášteřem sv. Jimrama, významným duchovním centrem dané doby. Václav byl velmi nakloněn kulturním a politickým vlivům západu. Jeho zavraždění však zřejmě zpomalilo naši integraci se západní

---

³³ Třeštík, D. *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 86-87.

³⁴ Bláhová, M., Frolík, J., Profantová, N. *Velké dějiny země Koruny české*, s. 301.

³⁵ Šolle, M. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 151.

³⁶ Bláhová, M., Frolík, J., Profantová, N. *Velké dějiny země Koruny české*, s. 301.

³⁷ Buben, M. M., Kučera, R., Kukla, O. A. *Svatí spojují národy Portréty evropských světců*, s. 21.

³⁸ Sláma, J. *Slavníkovci* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 26.

Evropou. Teprve vznikem biskupství pak získal český stát politickou a právní svébytnost a postupně se stával respektovanou součástí západní Evropy – obnovované říše římské.³⁹

3.2.1 Zánik moravského biskupství

Jak již bylo nastíněno, výsledkem Boleslavových snah byla ta skutečnost, že jeho syn Boleslav II. měl již na počátku roku 976 biskupa v Praze a též v Olomouci. Nutno ovšem podotknout, že moravské biskupství se neudrželo, a to zřejmě z toho důvodu, že po smrti prvního olomouckého, jménem neznámého biskupa, nebyl stanoven jeho nástupce. Správy moravské diecéze, jež byla převážně misijní, se tak ujal po své intronizaci v Praze Vojtěch Slavníkovec. Ten bral svůj úkol velmi vážně, což vyplývá i ze zmatené a fragmentární uherské tradice, ze které je patrné, že působil pilně a úspěšně na uherském dvoře. Lze říci, že misijní biskupství mělo otevřené hranice, které vlastně sahaly až tam, kam dosáhla misijní aktivita. A právě v této souvislosti je nutné zmínit Maďary, kteří se stali po bitvě na Lechu, jež ukončila jejich výboje, cílem konkurujících si misii. Vojtěch zde právě vstupoval do silné a dá se říci i bezohledné konkurence zejména s Pasovem, jenž si činil na misii v Uhrách výhradní nárok. A tak není na místě pochybovat o tom, že takovou činnost vyvíjel např. ve Slezsku i v Krakovsku, kde se pak zajisté musel střetávat převážně se zájmy Měškova polského státu.⁴⁰ O Vojtěchově aktivitě a pílí vypovídá i olomoucká tradice, která říká, že obnovené moravské biskupství bylo sjednoceno s pražským ve třetím roce jeho úřadování, tzn. v roce 985.⁴¹ Vojtěchovi se tedy podařilo zrušit moravskou diecézi a dostat tak celé území tohoto dominia pod svoji jurisdikci. Z této doby měl pocházet jakýsi soukromý Vojtěchův záznam, jenž popisoval hranice obou spojených diecézí a který pak použil v roce 1086 pražský biskup Jaromír, když se domáhal znovusjednocení pražského a olomouckého biskupství, obnoveného jeho bratrem Vratislavem II. v roce 1063. K čemu ovšem sloužil Vojtěchovi, není zjevné. Pravděpodobně souvisel s projektem znovuzřízení Metodějova arcibiskupství, ovšem v hranicích daných rozsahem říše českých Boleslavů. Tato církevně-politická idea však byla uskutečněna až za doby Karla IV.⁴² Nutno ještě poznamenat, že Vojtěch uvažoval o povýšení Prahy na metropoli v době, kdy se Boleslav II. těšil obecné úctě. Zřejmě roku 988 či 989 však znechucený pražský biskup odešel do Říma s úmyslem se již do Prahy nevrátit.⁴³ V Římě pak dal pravděpodobně svůj kanonický souhlas se změnou hranic

³⁹ Buben, M. M., Kučera, R., Kukla, O. A. *Svatí spojují národy Portréty evropských světců*, s. 21.

⁴⁰ Třeštík, D. *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 88.

⁴¹ Wihoda, M. *Morava v době knížecí 906 -1197*, s. 101.

⁴² Třeštík, D. *Založení pražského a moravského biskupství* in: *Střed Evropy okolo roku 1000*, s. 145.

⁴³ Wihoda, M. *Morava v době knížecí 906 -1197*, s. 101-102.

pražské diecéze, z níž byla vytržena území, která krátce předtím dobyl Měšek I. na českém knížeti. Novější, především polské bádání dospělo totiž k závěru, že Čechy ztratily Krakovsko, Malopolsko a Slezsko právě za vlády Boleslava II. A tak lze za Vojtěchovým odchodem hledat právě politický motiv, neboť takový souhlas mohl Boleslav II. sotva chápat jinak než jako zradu.⁴⁴ Na druhé straně lze ovšem připustit, že se Vojtěch při svém jednání řídil širšími a ne jen českými zájmy, že měl tedy na paměti celek v té době se formující střední Evropy.⁴⁵

3.3 Vláda Boleslava II.

Boleslav II. zdědil po Boleslavu I. rozsáhlé knížectví zahrnující Čechy, Moravu, snad i Slovensko zhruba po Pováží a jistě Krakovsko. Kromě mezinárodně známé a konsolidované říše mu otec taktéž odkázal přátelství ke knížeti Měškovi I., vládci polského státu, ale i korektní vztahy k německé říši. Nový český kníže se trvale snažil o upevnění české moci. Na druhou stranu však nutno dodat, že udržení tak obrovské a lehce zranitelné říše nebylo zrovna snadným úkolem. Tento pragmatický muž užíval raději diplomatických postupů nežli vojenských. Je nutné ovšem zdůraznit, že panoval v době velmi pohnuté, a tak ochlazení v česko-polských vztazích, ke kterému postupně docházelo, ale zároveň i zhoršující se postavení českého státu v mezinárodních vztazích jej nakonec dovedly až k dramatickým akcím.⁴⁶ Není jasné, co přímo narušilo dosavadní dobré vztahy českého panovníka s polským knížetem. Faktem ale zůstává, že na začátku vlády druhého Boleslava došlo ke konfliktu mezi bavorským vévodou Jindřichem Svárliivým a císařem Otou II. Jindřichovi se podařilo získat nového českého knížete na svoji stranu. Ota však Jindřicha porazil a Boleslava II. potrestal vojenskou výpravou do Čech. K rozhodnému střetnutí však zřejmě nedošlo. Boleslavova reakce spočívala v poplenu části říšského území. Konflikt mezi Otou a Jindřichem nadále pokračoval. Jindřich se následně po svých neúspěších uchýlil na dvůr Boleslava II. To pochopitelně vyvolalo odpor císaře a mezi Otou a Boleslavem vypukl válečný konflikt, který byl ukončen mírovým jednáním. V podpoře Jindřicha Svárliivého však zůstával nadále Boleslav II. stálý a postupoval ještě bezpečně ve spolupráci s Měškem. Po smrti Oty II. se snažil bavorský vévoda získat královský titul. Svého nároku na trůn se však vzdal a uznal nedospělého císaře Otu III., za kterého vládla jako regentka jeho matka, císařovna Theofano. Pakliže by bavorský Jindřich zvítězil, představoval by český kníže jeho významnou politickou oporu. Lze tak konstatovat, že Boleslav II. přecenil své spojence a daň, kterou za neúspěch

⁴⁴ Bláhová, M., Frolík, J., Profantová, N. *Velké dějiny zemí Koruny české*, s. 311.

⁴⁵ Třeštík, D. *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 89.

⁴⁶ Charvát, P., Sláma, J. *Vyvrážení Slavníkovců*, s. 8.

svého jednání posléze zaplatil, byla velká. Ztratil totiž iniciativu v říšské politice. Tato Boleslavova prohra mohla právě narušit dobré vztahy českého panovníka s polským Měškem. Důvodů však mohlo být mnohem více. Roku 977 totiž zemřela Měškova žena Doubravka, a tak se polský kníže již pravděpodobně necítil být tolik svázán s Přemyslovci. Měšek navíc potřeboval volné ruce pro vlastní expanzivní politiku. Druhý sňatek polského knížete s Odou, dcerou saského vévody pak potvrdil prosaský směr polské politiky. Piastovský kníže poté své válečnické ambice uplatnil v expanzi na jih a jihozápad vůči Boleslavu II. K problematice polsko-českého mocenského zápolení na konci 10. století však nutno podotknout, že je dosti nejasná. S jistotou lze totiž říci pouze to, že před rokem 990 získal Měšek na úkor českého panovníka jakési území a po smrti druhého Boleslava přešel polský kníže Boleslav Chrabrý do ofenzivy.⁴⁷ Dle Gerarda Labudy měl český kníže v letech 986 – 987 ztratit Slezska a roku 989 – 990 Krakovsko. Polský badatel opírá svoji teorii o zprávy říšských análů, jež poskytují informace o královských taženích v letech 985, 986 a 987.⁴⁸ Podobně Dušan Třeštík hovoří o smrtelném úderu zasazeném Měškem I. v podobě dobytí Krakova, Malopolska a poté i Slezska.⁴⁹ Lze tedy konstatovat, že územní výdobytky Boleslava I. se začaly poněkud snižovat a přemyslovští bojovníci se stěhovali zpět do Čech. Vojáci bez zdrojů bohatství se ovšem stávali nebezpečným vnitropolitickým faktorem. Boleslav II. se snažil nastalou situaci řešit kompenzováním finančních ztrát a materiálním zajištěním vojska. Z tohoto důvodu se zvýšila ražba mincí a také narostl obchod s otroky. Český kníže totiž začal prodávat otroky z Čech, kteří však byli pokřtěni. Dosud prodával pohanské otroky, které získával z rozsáhlých držav na východě.⁵⁰ Právě obchod s otroky bývá považován za jednu z příčin úpadku říše. Byť ovšem otroci patřili do světa českých Boleslavů, nemuseli představovat hlavní příčinu jeho zániku. Období kolem roku 1000 bývá totiž chápáno jako období krize, v němž otroci mohli představovat pouze jednu položku ze souboru mnoha příčin. Boleslav II. se tak nadále snažil udržet svoji doménu a hledal zdroje i uplatnění pro své bojovníky. Proto také podnikl úspěšné vojenské tažení na jih Moravy. Velkým zlomem v jeho snahách byl pak Vojtěchův příslib návratu na biskupský stolec, který opustil, jak již bylo nastíněno, na konci osmdesátých let. Lze říci, že tato skutečnost byla jistým krokem k normalizování kritické situace.⁵¹ Byť byl tedy Vojtěchův vztah s českým panovníkem jistě zatížen již výše popsanou roztržkou s císařským dvorem, podařilo se knížeti dosáhnout světcova příchodu. Tento fakt

---

⁴⁷ Bláhová, M., Frolík, J., Profantová, N. *Velké dějiny zemí Koruny české*, s. 303-310.

⁴⁸ Labuda, G. *Studia nad początkami państwa polskiego*, s. 341.

⁴⁹ Třeštík, D. *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 89.

⁵⁰ Lutovský, M., Petrář, Z. *Slavníkovci mýtus českého dějepisectví*, s. 26.

⁵¹ Wihoda, M. *Morava v době knížecí 906 -1197*, s. 103.

lze chápat jako jakýsi malý zázrak. Vojtěch byl totiž svým dlouhodobým pobytem v Magdeburku i politickými styky spjat s říší a skrze dobré vztahy se pak mohly odvíjet jeho další možnosti coby hlavy české církve. Přílišná zapletenost Boleslava II. s Jindřichem Svárlivým však právě způsobila vyřazení českého knížectví z říšské iniciativy.⁵² Každopádně lze konstatovat, že i přes politickou a mocenskou krizi se mohl jevit Vojtěchův návrat jako naděje na zastavení rozpadu Boleslavovy domény. Kolem roku 992 však kníže onemocněl a ochrnil a jelikož nebyl schopen vlády, moc drželi v rukách jeho družiníci. I když se Boleslavovi po nějaké době ulevilo, původních sil už zřejmě nenabyl. V dané době se navíc začala prohlubovat krize v postavení přemyslovského knížectví ve střední Evropě a k tomu se proti Vojtěchovi zformovala opozice, a tak celková situace vyústila v jeho v druhý odchod. Samotný kníže Boleslav pak skonal roku 999. Za jeho poslední čin bývá považováno založení ostrovského kláštera, které je interpretováno jako určitá forma pokání.⁵³

4 Život svatého Vojtěcha

V onom bouřlivém 10. století se pravděpodobně kolem roku 956 narodil zřejmě na Libici do mocného rodu knížete Slavníka syn Vojtěch.

Pokud jde o územní rozsah Slavníkova panství, nutno konstatovat, že z podání obou legendistů toto patrně není. Centrem državy byl nepochybně hrad Libice. Jeho jméno však Canaparius ani Bruno nezmínili. Teprve kronikář Kosmas, jenž vymezil rozsah slavníkovské domény, označil tento hrad za Slavníkovo sídlo, což potvrdil i archeologický výzkum libického hradiště, ale i slavníkovské mince, které nechal razit Soběslav a na nichž je on sám označován jako libický kníže.⁵⁴ Z Kosmovy kroniky se lze tedy dozvědět, že: „Sídlem tohoto znamenitého knížete byla Libice, ležící v místě, kde řeka Cidlina tratí své jméno, ústíc do volnějšiho toku Labe. Knížectví jeho mělo tyto hranice: na západ proti Čechám potok Surinu a hrad, ležící na hoře, jehož slove Oseka, při řece Mži. Rovněž na jižní straně proti Rakousům tyto pomezí hrady: Chýnov, Důdleby a Netolice až doprostřed hvozdu; k východu proti zemi moravské hrad pod pomezím hvozdem ležící, jménem Litomyšl, až k potoku Svitavě, tekoucímu středem hvozdu; na sever proti Polsku hrad Kladsko, ležící nad řekou Nisou.“⁵⁵ Podle tohoto vymezení by ovšem územní rozsah slavníkovské domény byl značný, zahrnoval by tak polovinu rozlohy Čech a to by se neslučovalo se skutečností, že postavení Přemyslovců bylo zcela jistě silnější než Slavníkovců. Zrovna tak by bylo nepochopitelné, proč se tak

---

⁵² Bláhová, M., Frolík, J., Profantová, N. *Velké dějiny země Koruny české*, s. 315-316.

⁵³ Lutovský, M., Petráň, Z. *Slavníkovci mýtus českého dějepisectví*, s. 27.

⁵⁴ Sláma, J. *Slavníkovci* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 18-19.

⁵⁵ Bláhová, M., Hrdina, K., *Kosmova kronika česká*, s. 52.

rozlehlý celek nedokázal v roce 995 bránit útoku Přemyslovců a vlastně zanikl bez pokusu jej později obnovit. Kosmův výklad lze tak považovat za fikci, jež měla spíše oslavit Vojtěchovu osobnost v rámci svatovojtěšského kultu.⁵⁶ K tomu lze ještě připočíst i kronikářovu malou informovanost o událostech týkajících se 10. století. Ve skutečnosti podle názoru zformulovaného v osmdesátých letech 20. století historikem Rostislavem Novým zahrnovalo tedy slavníkovské panství kolem poloviny 10. století celé severovýchodní Čechy, přibližně od vtoku Jizery do Labe až k podhůří Orlických hor. Jižními hranicemi pak dosahovalo k Labi a leckde jej i překračovalo.⁵⁷ Zmíněné problematice se pak nejnověji věnoval i Jiří Sláma. Ten považoval za součást slavníkovského území Poděbradsko, Kolínsko, Kutnohorsko a Čáslavsko.⁵⁸

O samotném Slavníkovi pak Canaparius píše: „V těch končinách tedy, kde rozkvétala křesťanská víra, žil muž jménem Slavník, vynikající čestností i bohatstvím, jedinečný svou láskou ke spravedlnosti a dílem milosrdenství, významný mezi všemi obyvateli té země, velmi bohatý zlatem a stříbrem, uprostřed lákadel věrný strážce božího zákona. S úzkostlivou pečlivostí vedl život podle příkazů kněží, byl všem lidem milý a zvláště chudým byl přítelem.“⁵⁹ Zde je na místě zmínit postřeh Oldřicha Králíka, který poukazuje na autorův sklon vyostřovat charakteristiky ad hoc. Legenda totiž mluví o Vojtěchových rodičích téměř jako o polobozích. Posléze se však na ně zapomíná. A takto se to děje až do konce. Když je na závěr díla líčeno světcovo umučení, pak je Vojtěch mučedníkem se všemi atributy.⁶⁰ O Slavníkově bohatství, moci a milosrdenství hovoří také Bruno z Querfurtu. Zmiňuje však ještě, že kníže příliš nedbal o cudnost a hřešil s mnoha ženami. Vinu přitom připisuje jeho ženě, jež byla čistých mravů. „Neboť zatímco planula touhou po čistotě a příliš se oddávala časté modlitbě, poskytla muži příležitost hřešit.“⁶¹ Oba legendisté shodně potvrzují zbožnost a počestnost Vojtěchovy matky, kterou vlastně až Kosmas nazývá Střezislavou.⁶²

4.1 Původ sv. Vojtěcha

U Vojtěchových rodičů zůstaneme i nadále. Následující kapitola se totiž zaměří na světcův původ. Lze ještě dodat, že na danou problematiku bude nahlíženo ze dvou rovin. Bude tedy hledána odpověď na otázku týkající se Vojtěchova etnického i rodového původu.

⁵⁶ Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 19-20.

⁵⁷ Lutovský, M., Petrář, Z. *Slavníkovci mýtus českého dějepisectví*, s. 63-64.

⁵⁸ Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 20.

⁵⁹ Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus in: Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 123.

⁶⁰ Králík, O. *Filiace vojtěšských legend*, s. 204.

⁶¹ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 13-15.

⁶² Bláhová, M., Hrdina, K., *Kosmova kronika česká*, s. 53.

4.1.1 Etnický původ

Pokud si položíme otázku týkající se národnostního profilu druhého pražského biskupa, zajisté to vyvolá podivení. Český původ nejslavnějšího Slavníkovce se totiž považuje za samozřejmost a navíc je Vojtěch historiíky označován za nejznámějšího Čecha 10. století. Vezmeme-li však v úvahu některé dějepisické výklady, nemusela by se jeho příslušnost k tomuto etniku považovat za bezespornou. Světcův otec Slavník byl totiž dle starších interpretací, jež vycházely z představ o existenci řady kmenových knížectví na území Čech, pokládán za člena dynastie původních chorvatských kmenových knížat.⁶³ Myšlenku, že Slavníkovci byli potomci knížat východočeského kmene Chorvatů, rozpracoval zejména historik – zakladatel starého slavníkovského příběhu Johann Loserth, jenž poukazoval na to, že v pramenech lze nalézt zmínky o množství knížat, kteří byli nezávislými vládci mnohých kmenů obývajících českou kotlinu. Ke kmeni Chorvatů se pak přiklonil také Josef Pekař. I Rudolf Turek naznačil, že počátek Slavníkova panování je spojen s přesunem jeho sídla z některého velkého chorvatského hradiště.⁶⁴ Za knížecí rod českých Chorvatů považoval Slavníkovce také František Dvorník. Tento historik připustil, že Chorvati mohli být původem Sarmaté, pokrevní bratři Peršanů. Jedním z těchto sarmatských kmenů pak měli být Chorvati, jež si podmanili Slované v Zakarpatí. Jejich část pak dle Dvorníka ovládla i východní Čechy.⁶⁵ Ze současníků zastávajících tento názor lze jmenovat např. profesora Rudolfa Grulichy. Dle něj Chorvaté, kteří přicházeli na naše území v průběhu 7. století, byli označováni za Bílé Chorvaty, poněvadž rozlišovali světové strany dle barev a barva Západu byla bílá. O existenci těchto Bílých Chorvatů podává svědectví už Konstantin Porfyrogennetos, byzantský historik a císař, ale také anglosaský král Alfréd Veliký.⁶⁶ Zmíněný Konstantin spatřoval v středoevropském, tedy v tzv. Bílém Chorvatsku politický celek se svým vlastním vládcem. Toto je patrné z jeho díla známého pod názvem *De administrando imperii*.⁶⁷ Velké Chorvatsko neboli Bílé Chorvatsko kladl císař na sever od Maďarů. Rudolf Turek se domnívá, že do tohoto zřejmě většího areálu spadaly i východní Čechy. Poukazuje totiž na archeologické materiály, které naznačují příbuznost českého severovýchodu s polskými oblastmi až do Pověslí, přičemž polští historici hovoří o Vislanech jako o Chorvatech.⁶⁸ Jaroslav Bakala pak dodává, že Konstantinův popis neposkytuje

⁶³ Bláhová, M., Frolík, J., Profantová, N. *Velké dějiny země Koruny české*, s. 306.

⁶⁴ Lutovský, M., Petrář, Z. *Slavníkovci mýtus českého dějepisectví*, s. 29.

⁶⁵ Dvorník, F. *Svatý Vojtěch: druhý pražský biskup*, s. 17-18.

⁶⁶ Kučera, R. *Křesťanství a stát: úvaha k výročí smrti sv. Vojtěcha* in: *Střední Evropa*, s. 8.

⁶⁷ Bakala, J. *Etnicita svatého Vojtěcha* in: *Acta historica et museologica*, s. 21.

⁶⁸ Turek, R. *Slavníkovci a jejich panství*, s. 16.

jednoznačné informace o existenci Českého knížectví, netotožného s oním chorvatským. Dokonce i v dalších pramenech se objevují domněnky o shodě Bílého Chorvatska s říší ovládanou Boleslavem I. Např. cestopis arabského cestovatele al Masudiho hovoří o střeoevropských Chorvatech, ale nikoli o jejich odlišnosti od českého etnika. Zmínku o nebalkánských Chorvatech lze nalézt i v italsko-židovské kronice Josippon z druhé poloviny 10. století. Na usídlení Chorvatů v Čechách ukazuje i listina císaře Jindřicha IV., tzv. privilegium pro pražské biskupství z roku 1086, ze které však dle Bakaly vyplývá, že Chorvaté tvořili jednotku včleněnou do celo-českého celku.⁶⁹

Na základě výše řečeného lze konstatovat, že v 9. a 10. století sídlili v prostoru střední Evropy, který obývali západní Slované, také Chorvati, kteří pravděpodobně představovali podobné společenství jako Češi a Moravané. Jaroslav Bakala se domnívá, že Chorvaté se pravděpodobně v období vrcholné velkomoravské expanze dostali pod svrchovanost Mojžírovců a následně byli začleněni v průběhu 10. století do státu Přemyslovců. Pakliže by ovšem bylo chorvatské knížectví shodné s državou Slavníkovců, potom by skutečně Vojtěch nemohl být etnickým charakterem Čech, a to i bez ohledu na pozdější bohemizaci případných východočeských Chorvatů.⁷⁰

Byť se tedy Vojtěch jako pražský biskup cítil být spjat s etnickým prostředím své diecéze, přesto zůstává otázka jeho původu otevřená. Proto je nutné obrátit se k tomu, co prozrazují jednotlivé prameny. Již zmíněná Canapariova legenda přináší jisté indicie o Vojtěchově původu. Hned v první větě je totiž označena světcova domovina jako Slavonie, jež se nachází na území Germánie.⁷¹ K tomu nutno podotknout, že název Germánie neměl v raném středověku etnický význam, nýbrž šlo o rozšířené označení prostoru mezi Rýnem a Vislou a mezi Dunajem a severními moři. Termín Slavonie naopak poukazuje na etnicko-jazykový původ. To potvrzují i Vojtěchova slova, která vyřkl na začátku své misijní cesty k Prusům. Dle legendisty totiž světec tvrdí, že je rodem Slovan.⁷² Bližší informace o Vojtěchově národnostním původu, ani o faktických zeměpisných poměrech ve střední Evropě však životopisec zřejmě k dispozici neměl. O těchto poměrech byl naopak celkem dobře informován již zmíněný Bruno z Querfurtu, jenž říká: „Vykvetl nachový květ v českých zemích, z vznešených rodičů se zrodil ještě vznešenější syn; zlaté jablko vyrostlo z ušlechtilých ratolestí: narodil se chlapec Vojtěch – jeho jméno se vykládá jako „Útěcha

---

⁶⁹ Bakala, J. *Etnicita svatého Vojtěcha* in: *Acta historica et museologica*, s. 21.

⁷⁰ Tamtéž, s. 22.

⁷¹ Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 122.

⁷² Tamtéž, s. 143.

voje“ – krásný v tváři, ale ještě krásnější duchem.“⁷³ O etnickém původu se pak Bruno zmiňuje pouze v souvislosti se světcovou matkou, když tvrdí, že pocházela ze slovanského rodu.⁷⁴ Počáteční informace dalšího pramene – veršované legendy nazývané *Quatuor immensi* také zařazuje Vojtěchovu domovinu do Germánie, ale nikoli do Slavonie, nýbrž do Čech. K tomu lze ještě dodat, že neznámý autor tohoto díla jistě chápal Čechy jako příslušníky slovanského etnika, neboť o nich na některých místech hovoří jako o Slovanech.⁷⁵ Anonymní legenda *Passio sancti Adalperti martiris* z 11. století zase podává hned na začátku tyto informace o mučedníkově původu: „Svatý Vojtěch zrozený z předního slovanského rodu, z otce Slavníka a matky Adilburky, oddávaje se praktické ctnosti a usiluje o teoretickou, vystupoval stále výše, až sotva dospělý dosáhl biskupské hodnosti v Praze.“⁷⁶ V dalších částech této legendy již autor nepodává žádné údaje o Vojtěchově etnickém původu. Neobjevuje se zde tedy žádná zmínka o české zemi nebo informace, která by blíže specifikovala slovanský původ Vojtěchových rodičů. Co však čtenáře zcela jistě překvapí, je německé pojmenování světcovy matky. To totiž nekoresponduje s údajem uvedeným Kosmou, jenž použil jméno Střezislava.⁷⁷ Nutno podotknout, že Kosmův údaj se zdá být důvěryhodný, neboť kronikář měl pravděpodobně možnost nahlédnout do analistických zápisů z okruhu pražského katedrálního kostela.⁷⁸ A tak problematika dvojího pojmenování jedné a téže osoby vedla k zamyšlení např. Rudolfa Turka, jenž označil jméno Adilburk za biřmovací.⁷⁹ Dle Bakaly by tomu snad mohla nasvědčovat i podobnost s Vojtěchovým biřmovacím pojmenováním Adalbert.⁸⁰

Na základě shora řečeného lze tedy konstatovat, že uvedené prameny zařazují Slavníkovce buď k Slovanům nebo k Čechům a tím si vlastně neodporují. Na druhé straně však nutno dodat, že pakliže zdroj neobsahuje zmínku o českém původu, nelze vyloučit Slavníkovu příslušnost k jinému etnickému slovanskému okruhu než k Čechům. S jistotou pak lze říci, že výše citované legendy, jež vznikly v rozpětí přibližně sto let od Vojtěchovy smrti, nepopisují Slavníkovce jako představitele středoevropských Chorvatů, ani nehovoří o nějakém bělochorvatském knížectví. Na základě pramenných informací lze tedy Slavníkovce zařadit k etnickému společenství, které bývá oprávněně nazýváno Čechy. Tento názor zastává

---

⁷³ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 13.

⁷⁴ Tamtéž, s. 13.

⁷⁵ Bakala, J. *Etnicita svatého Vojtěcha* in: *Acta historica et museologica*, s. 23.

⁷⁶ Nový, R., Sláma, J. *Anonymní legenda o utrpení svatého Vojtěcha Sanctus Adalpertus* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 189.

⁷⁷ Bláhová, M., Hrdina, K., *Kosmova kronika česká*, s. 53.

⁷⁸ Bakala, J. *Etnicita svatého Vojtěcha* in: *Acta historica et museologica*, s. 26.

⁷⁹ Turek, Rudolf. *Slavníkovci a jejich panství*, s. 80.

⁸⁰ Bakala, J. *Etnicita svatého Vojtěcha* in: *Acta historica et museologica*, s. 26.

také Dušan Třeštík. Ten poukazuje na překlad Orosia⁸¹ od již jednou zmíněného Alfréda Velikého, jenž chápal Čechy a Chorvaty jako dva odlišné etnické a zeměpisné celky.⁸² Třeštík se tedy v souladu s mlčením slavníkovských pramenů o Chorvatech domnívá, že tyto údajné kmeny u nás nikdy neexistovaly. Kmen Čechů byl totiž dle něj od samého počátku, tedy přibližně od Sámovy doby, jednotný. Měl však mnoho knížat sídlících na svých hradech, kolem nichž pak vznikala polosamostatná knížectví, která ovšem úplně zanikla po roce 935 za vlády Boleslava I. Jejich likvidací tak český panovník vytvořil stát s jednotnou, centralizovanou správou. Právě v této době zřejmě kolem roku 950 měl Boleslav dle Třeštíka dosadit na Libici Slavníka, kterému podřídil velkou část východních Čech.⁸³

4.1.2 Rodový původ

V návaznosti na předchozí podkapitolu nutno poznamenat, že jméno Vojtěchova otce zmiňuje Canaparius, zatímco Bruno tento údaj neuvádí. „V těch končinách tedy, kde rozkvétala křesťanská víra, žil muž jménem Slavník, vynikající čestností i bohatstvím, jedinečný svou láskou ke spravedlnosti a dílem milosrdenství, významný muž mezi všemi obyvateli té země, velmi bohatý zlatem a stříbrem, uprostřed lákadel věrný strážce božího zákona.“⁸⁴ Pokud jde o Slavníka samého, soudí Rudolf Turek, že s největší pravděpodobností pocházel po meči z rodu Vitislavova. Domnívá se, že mohl být jeho vnukem, možná pravnukem.⁸⁵ Rostislav Nový hovoří o Vitislavovi jako o představiteli východočeských Chorvatů. Podle fuldských análů se tento chorvatský kníže zúčastnil na konci 9. století jako jeden z předáků boje proti východofrancké agresi.⁸⁶ Kromě Vitislava vedli české vojáky do pole ještě Svatoslav, Herimon, Spytimír a Mojslav. V této souvislosti poznamenávají historici František Krásl a Jan Ježek, že pokud lze na základě shody jmen vyvozovat příbuzenství, jak mnil i Loserth⁸⁷, pak Spytimír mohl být Slavníkovým dědem, neboť jeden z bratrů sv. Vojtěcha nesl taktéž jméno Spytimír. Usuzují tak na základě faktu, že opakování křestního jména v rodinách šlechticů bylo v tehdejší době zvykem. Připouštějí ovšem možnost, že Slavník mohl být vnukem i Vitislava či Svoslava.⁸⁸ Tradice, že Vitislav byl prvním známým

---

⁸¹ Paulus Orosius byl galský křesťanský kněz, historik a teolog. Narodil se asi v roce 375, zemřel někdy po roce 418.

⁸² Bakala, J. *Etnicita svatého Vojtěcha* in: *Acta historica et museologica*, s. 24-25.

⁸³ Třeštík, D., *Biskup Vojtěch a vznik střední Evropy* in *Dějiny a současnost*, s. 6

⁸⁴ Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 123.

⁸⁵ Turek, R. *Slavníkovci a jejich panství*, s. 114.

⁸⁶ Nový, R., Sláma, J. *Přemyslovský stát a chorvatské knížectví* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 27.

⁸⁷ Loserth, J. *Der Sturz des Hauses Slawnik. Ein Beitrag zur Geschichte der Ausbildung des böhmischen Herzogthums*, s. 33-34.

⁸⁸ Ježek, J., Krásl F. *Sv. Vojtěch, druhý biskup pražský, jeho klášter i úcta u lidu*, s. 45.

předkem slavníkovského rodu, přetrvává více než sto let. Tento muž byl jistě významnou osobností konce 9. století, jedním z knížat, která tehdy vládla v mocensky roztržštěné zemi. Jakékoliv jeho spojení se Slavníkem a jeho syny však dle Michala Lutovského zůstává ničím nepodloženou domněnkou.⁸⁹

Vžitá je i představa, že Slavník pravděpodobně zaštiťoval svoji vládu příbuzenským svazkem se saskou dynastií, jež panovala v římsko-německé říši. Dle Bruna byl totiž Slavník vlastním vnukem (*nepos*) krále Jindřicha. Vyvstává tak otázka, zda legendista měl na mysli Jindřicha I. Ptáčníka.⁹⁰ Brunovo zdůraznění aktuálního stavu Jindřichova panování totiž této úvaze dle Turka odporuje. Jak již víme, Bruno sepsal svoji legendu v roce 1004 a Jindřich I. Ptáčník zemřel v roce 936. Nabízí se tedy otázka, zda oním Jindřichem nebyl Jindřich II. (972/3 – 1024), předtím vévoda bavorský z druhé linie saských králů, jenž byl králem od 6. června 1002 – tzn. v době sepsání legendy – do 14. února 1014, kdy se pět let po Brunově smrti stal císařem. Tím ovšem padá význam slova *nepos*, který v antice nejčastěji odpovídal právě výrazu vnuk, v přeneseném významu pak slovu potomek, neboť, jak je patrné z Kosmovy kroniky, Slavník skonal roku 981⁹¹, tedy devět let po narození Jindřicha II. Dle Turka se tedy musíme spokojit s nějakým vzdálenějším příbuzenstvím, s čímž ovšem nekoresponduje výraz *proximus*, tedy nejbližší, umístěný před *nepos*. Je tedy možné, že legendista chtěl určitou fikcí zdůraznit Slavníkovu vznešenost.⁹² Dušan Třeštík se taktéž domnívá, že se oním Jindřichem byl míněn zřejmě Jindřich II. Poukazuje zde stejně tak jako Turek na fakt, že Bruno při psaní legendy hovoří o své současnosti, tedy o době, kdy se národy bojí „práva dávajícího“, tj. vládnoucího, současného Jindřicha. Pro Jindřicha I. Ptáčníka tak hovoří pouze výraz *nepos*. Slavník však jistě nebyl jeho vnukem, neboť Jindřich by určitě neprovdal svoji dceru za slovanského knížete z Čech vzhledem k vysoké sňatkové politice, kterou upřednostňoval. Slavník ovšem dle Třeštíka nemohl být ani vnukem Jindřicha II., neboť, jak již víme, byl starší než samotný král. Příbuzenství s Liudolfovci v přímé linii tedy dle Třeštíka nepřipadá v úvahu.⁹³ To přepokládali i Krásl a Ježek, kteří se domnívali, že příbuznost Slavníka se saským rodem byla založena na sňatku mezi jeho předky a

---

⁸⁹ Lutovský, M., Petrář, Z. *Slavníkovci mýtus českého dějepisceví*, s. 42-43.

⁹⁰ Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 17.

Jindřich I. Ptáčník (876 – 2. července 936) byl vévoda saský (912 – 936) a král východofranský (919 – 936), zakladatel tzv. otonské dynastie králů a císařů Svaté říše římské; otonská dynastie= Otoni, nazývaní též Liudolfovci či Liudolfingové; králové a císařové z rodu Liudolfovců: Jindřich I. Ptáčník (876–936), východofranský král, Ota I. Veliký (912–973), od roku 962 císař, Ota II. (955–983), od roku 972 císař, Ota III. (980–1002), od roku 996 císař, Jindřich II. (973–1024), od roku 1014 císař

⁹¹ Bláhová, M., Hrdina, K., *Kosmova kronika česká*, s. 52.

⁹² Turek, Rudolf. *Slavníkovci a jejich panství*, s. 21-22.

⁹³ Třeštík, D. *Počátky Přemyslovců*, s. 422-423.

vévodským bavorským rodem. Dle nich totiž dcera někdejšího bavorského vévody Arnulfa nám dle jména neznámá, snad Adilburka, byla Slavníkovou matkou, tedy Vojtěchovou babičkou. Světcova babička pak dle Krásla a Ježka měla sestru Juditu, jež byla provdána za syna Jindřicha I. Ptáčníka a jež byla babičkou právě Jindřicha II.⁹⁴ Shodnou hypotézu vyslovil i Václav Vladivoj Tomek. Loserth se zase domníval, že Jindřich I. Ptáčník měl sestru, která byla Slavníkovou matkou.⁹⁵

Na základě výše řečeného lze tedy konstatovat, že Brunova zmínka ohledně příbuzenství se saskou dynastií je nejednoznačná a dává tak prostor různým úvahám. V každém případě lze však říci, že oním sdělením Bruno naznačuje prosaskou orientaci libických knížat. Spřízněnost se saskou dynastií by pak mohly potvrzovat i Vojtěchovy vztahy k saské metropoli – Magdeburku, kam byl vyslán na studia.⁹⁶

Řada indicií pak dle Dušana Třeštíka svědčí i pro rodinné svazky s Přemyslovci. Dle něj totiž Slavníkův rod pocházel pravděpodobně od neznámého Bořivojova bratra. Slavníkův otec, zřejmě totožný s „comesem Vokem“, byl možná synovcem právě přemyslovského knížete Bořivoje.⁹⁷ O Vokovi lze nalézt v Kosmově kronice tuto zmínku: „Roku od narození páně 986 zemřel předák Vok“.⁹⁸ K tomu Michal Lutovský uvádí, že tato slova byla nejspíše převzata z dnes již nedochovaných pražských análů a jsou vlastně jedinou informací o něm. Uvedená věta tak otevírá bránu různým představám. Často bývá předpokládáno, že Vok byl vysokého postavení, proto byla také jeho smrt hodna zaznamenání. A právě z této úvahy o jeho významnosti se vyvozuje další domněnka, totiž, že Vok mohl být příbuzným jak Přemyslovců, tak Slavníkovců, že mohl být dokonce Slavníkovým otcem, jak se ostatně domnívá i Třeštík.⁹⁹ Jediná indicie, byť nepřesvědčivá, která by mohla tuto tezi podpořit, může být skutečnost, že jméno Vok je zkrácená forma jména Vojtěch. A jak již víme od Krásla a Ježka, opakování křestního jména ve šlechtických rodinách bývalo v dané době zvykem.¹⁰⁰ Vok se měl dle Třeštíka oženit pravděpodobně s ženou z rodu tzv. starších Babenberků a tím se tedy stát skrze matku Jindřicha I. Ptáčníka, jež právě z tohoto rodu pocházela, příbuzným Otónů. A tak, jak již jednou bylo řečeno, spřízněnost s Liudolfovci v přímé linii nepřipadá v úvahu. Vojtěchova matka pak dle Třeštíka nejspíš náležela k rodu

---

⁹⁴ Ježek, J., Krásal F. *Sv. Vojtěch, druhý biskup pražský, jeho klášter i úcta u lidu*, s. 54-55.

⁹⁵ Třeštík, D. *Počátky Přemyslovců*, s. 420.

⁹⁶ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 134.

⁹⁷ Třeštík, D. *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy in: Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 83.

⁹⁸ Bláhová, M., Hrdina, K. *Kosmova kronika česká*, s. 49.

⁹⁹ Lutovský, M. *Bratrovrah a tvůrce státu Život a doba knížete Boleslava I.*, s. 42.

¹⁰⁰ Lutovský, M., Petrář, Z. *Slavníkovci mýtus českého dějepisceví*, s. 43-44.

kouřimských knížat, sesazených Boleslavem I.¹⁰¹ Toto by mohlo být patrné z Dalimilovy kroniky, kde se píše:

„Druhý, svatý Vojtěch, ten také mnich bieše,
otec jeho jmě Slavník jmieše,
matka jeho Střezislava bieše,
sestřenec knězi zlickému bieše.“¹⁰²

Třeštík se domnívá, že slovo sestřenec se zde vztahuje na Vojtěcha. Z toho pak dle Dalimila plyne, že Střezislava mohla být sestrou kouřimského knížete, kterého jinde Dalimil nazývá Radslavem.¹⁰³ Michal Lutovský k tomu uvádí, že z Dalimilova textu není zcela zjevné, zda sestřencem, tedy synem sestry, byl Slavník či Vojtěch. Z posloupnosti veršů však vyvozuje, že druhá možnost je pravděpodobnější. Kouřimský kníže Radslav by tak byl, jak se domnívá i Třeštík, strýcem sv. Vojtěcha. Na této hypotéze je snad zářející pouze věkový rozdíl. Radslav byl totiž knížetem již v době Václavově, jak je patrné z Dalimilovy kroniky¹⁰⁴, kde se hovoří o souboji knížete Václava s vládcem zlického knížectví sídlícím na Kouřimi. V této souvislosti Dalimil upřesňuje jméno odbojného knížete Radslava a zároveň poznamenává, že Kouřimsko se dříve nazývalo Zlicko. Byl-li tedy Radslav knížetem už v době Václavově, musela být v dané době na světě i jeho sestra, tzn. Vojtěchova matka. Vojtěch, který však zřejmě nebyl jejím nejstarším synem, se ale narodil až kolem roku 956.¹⁰⁵ A tak je tedy možné připustit i variantu, že slovo sestřenec se mohlo vztahovat na Slavníka samého. Krásl a Ježek totiž uvádějí, že Kouřimsko náleželo do Slavníkova panství, což se lze dozvědět z paměti břevnovského kláštera. Dle nich Slavníkův syn Vojtěch daroval ze svého otcovského dědictví tomuto klášteru vsi Bříství a Vikaň, jež se nacházely právě v župě kouřimské. To by tedy znamenalo, že toto území náleželo již Vojtěchovu otci. Možnost, že bylo Kouřimsko připojeno k libickému panství později, Krásl a Ježek nepřipouštějí, neboť zesílení knížecí moci v Čechách by takové nové šíření panství sotva dopustilo. Na základě toho oba historici dovozují, že zlický kníže, který bojoval se sv. Václavem, byl v příbuzenském sepětí se Slavníkem.¹⁰⁶ Tento názor sdílí i V. V. Tomek, jenž dokonce kouřimského (zlického) knížete ztotožňuje přímo se Slavníkovým otcem.¹⁰⁷ Na základě shora řečeného lze tedy konstatovat, že Dalimilova slova nelze přijmout zcela bez výhrad. Otázka spřízněnosti Slavníkovců

¹⁰¹ Třeštík, D. *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 83-84.

¹⁰² Daňhelka, J., Havránek, B. *Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila*, s. 63.

¹⁰³ Třeštík, D. *Počátky Přemyslovců*, s. 422

¹⁰⁴ Daňhelka, J., Havránek, B. *Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila*, s. 56-57.

¹⁰⁵ Lutovský, M., Petrů, Z. *Slavníkovci mýtus českého dějepiscectví*, s. 44-45.

¹⁰⁶ Ježek, J., Krásl F. *Sv. Vojtěch, druhý biskup pražský, jeho klášter i úcta u lidu*, s. 46.

¹⁰⁷ Třeštík, D. *Počátky Přemyslovců*, s. 424.

s Radslavem se však dle Lutovského jeví jako zásadní při hledání dalších příbuzenských vazeb, konkrétně na rod Přemyslovců.¹⁰⁸ A právě v této souvislosti je nutno připomenout již jmenovaného Johanna Losertha, jenž považoval Vojtěchovu matku Střezislavu za sestru Václava a Boleslava I.¹⁰⁹ Tomu by mohla nasvědčovat Brunova zmínka, že pocházela ze slavného slovanského rodu.¹¹⁰ K tomu však Jaroslav Bakala uvádí, že pokud by Vojtěchova matka byla skutečně dcerou knížete Vratislava I. a kněžny Drahomíry, pak by svých šest synů porodila v poměrně pozdním věku.¹¹¹ Toto tvrzení upřesňuje Třeštík, který říká, že Střezislava měla se Slavníkem šest synů a nejspíše i přiměřený počet dcer. Protože Vojtěch, jenž pravděpodobně nebyl nejstarším ze synů, se narodil kolem roku 956, musela se vdát nejpozději okolo roku 950. Pakliže by tedy byla dcerou Vratislava a Drahomíry, tedy sestrou Václava a Boleslava I., bylo by jí hodně přes třicet, protože na svět mohla přijít nejpozději roku 920, tzn. těsně před Vratislavovou smrtí. A to byl pro nevěstu v tehdejší době skutečně velmi pokročilý věk.¹¹² Navíc Třeštík dodává, že Bruno by jistě v tomto případě neopomenul uvést, že Vojtěchova matka pocházela z rodu svatého Václava. A tak, jak již bylo řečeno výše, v příbuzenském svazku s Přemyslovcí byl dle Třeštíka pravděpodobně Slavník.¹¹³

Jistou indicii, která by mohla poukazovat na blízkou spřízněnost mezi Slavníkovci a Přemyslovcí, lze nalézt v Kristiánově legendě, věnované druhému pražskému biskupu Vojtěchovi. V prologu tohoto díla se totiž praví: „Protože jsem shledal, že umučení sv. Václava a rovněž jeho báby Ludmily blahé paměti, kteří ozařují jako nové hvězdy světlem svých ctností svou vlast Čechy i všechen jejich lid, bylo vyloženo v rozličných skládáních nikoli však v úplnosti, uznal jsem za vhodné obrátit se na Vás, Vaše Svatosti, jenž svůj původ odvozujete ze stejného rodu, abych to vyprávění na Váš příkaz a s Vaším svolením poněkud upravil, nebo kdyby něco chybělo, abych se vyptal starců nebo některých mnichů, kteří jsou dosud naživu a kteří jejich skutky jasně viděli na vlastní oči, nebo se o nich dověděli naslouchajíc vyprávění jiných, a to abych doplnil.“¹¹⁴ Citovaný výrok tedy poukazuje na spřízněnost mezi oběma dynastiemi ovšem za předpokladu, že autorem legendy je skutečně Kristián, příslušník vládnoucí přemyslovské dynastie (syn Boleslava I. a bratr Boleslava

---

¹⁰⁸ Lutovský, M., Petrář, Z. *Slavníkovci mýtus českého dějepiscectví*, s. 45.

¹⁰⁹ Loserth, J. *Der Sturz des Hauses Slawnik. Ein Beitrag zur Geschichte der Ausbildung des böhmischen Herzogthums*, s. 35.

¹¹⁰ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 13.

¹¹¹ Bakala, J. *Etnicita svatého Vojtěcha* in: *Acta historica et museologica*, s. 26.

¹¹² Třeštík, D. *Počátky Přemyslovců*, s. 422.

¹¹³ Lutovský, M., Petrář, Z. *Slavníkovci mýtus českého dějepiscectví*, s. 46.

¹¹⁴ Nový, R., Sláma, J. *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 115-116.

II.).¹¹⁵ Miloš Šolle toto upřesňuje a dodává, že Kristián byl Vojtěchovým bratrancem, nikoli však ze Slavníkova rodu.¹¹⁶ A právě v této souvislosti nutno poznamenat, že za příbuzenskou spojnicí bývá často brána Vojtěchova matka Střezislava, jejíž jméno je považováno za užívané v rodě Přemyslovců. Tuto indicii však dle Bakaly nelze pokládat za přesvědčivou, neboť toto pojmenování je jinak v našem středověkém prostředí neznámé. Otázka, zda tato kněžna pocházela skutečně z rodu pražských knížat, zůstává tedy nadále otevřena. Z toho tak plyne, že Vojtěchova genealogická spojitost s Přemyslovci nemusela být příbuzenstvím po přeslici, nýbrž příbuzenstvím po meči.¹¹⁷ A právě této myšlence jsme se věnovali v souvislosti s výkladem Dušana Třeštíka.

Pokud budeme nadále pokračovat v úvahách o příbuzenském spojení obou dynastií, pak zde stojí za zmínku ještě Brunovo sdělení týkající se dobývání slavníkovského hradiště: „V pátek o vigilii převzácného mučedníka Václava začali boj, dokonce i v sobotu pokračovali v boji, ani toho, že se svítí svátek, si nevšímali ti, kdo milují sladké zločiny jako hostinu. A nebylo nic platno, že obyvatelé žádali, aby se světil sváteční den, obléhatelé proti nim vrhali pyšná slova: „Jestli je vaším svatým Václav, našim je tedy Boleslav.“¹¹⁸ V této souvislosti se totiž nabízí otázka, co představuje onen výrok o Václavovi coby světci Slavníkovců a Boleslavovi jako svatém přemyslovské družiny. Jisté vysvětlení podává Jaroslava Bakala, který říká, že ozbrojená skupina pražského knížete odmítla respektovat svatováclavský svátek a přiřkla tedy Slavníkovcům Václava, zatímco za osobnost svého kultu označila knížete Boleslava. Na druhé straně však Bakala uvádí, že pakliže nešlo o vyjádření náboženské, mohlo se jednat o vyjádření genealogické. V tom případě by v roce 995 probíhal boj mezi dvěma větvemi dynastie Přemyslovců, tzn. mezi Boleslavovci a Václavovci. Existence Václavovců by pak dle Bakaly neměla být překvapením. Ve II. staroslověnské svatováclavské legendě se totiž objevuje zmínka o tom, že Václav měl jednoho potomka Zbraslava. Jelikož I. staroslověnská legenda ani Kristián neuvádějí nic o Václavově synovi, vyvstává tak otázka, co se s ním a vlastně s jeho matkou stalo.¹¹⁹ Jan Cinert připouští, že onen Zbraslav mohl být ve skutečnosti Slavník, tedy Vojtěchův otec. Dle něj je totiž možné, že Slavník není jméno, nýbrž jeho zkrácená podoba. Pak by tedy Zbraslav mohlo být skutečné Slavníkovské jméno. Pakliže by tedy byl Slavník Václavovým synem, pak by dle Cinerta ona nejednoznačná Brunova zmínka, že Slavník byl vnukem Jindřicha I. mohla znamenat, že Václav počal

---

¹¹⁵ Bakala, J. *Etnicita svatého Vojtěcha* in: *Acta historica et museologica*, s. 26.

¹¹⁶ Šolle, M. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 154.

¹¹⁷ Bakala, J. *Etnicita svatého Vojtěcha* in: *Acta historica et museologica*, s. 27.

¹¹⁸ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 87.

¹¹⁹ Bakala, J. *Etnicita svatého Vojtěcha* in: *Acta historica et museologica*, s. 28.

potomka s dcerou Jindřicha I., tedy sestrou Oty I.¹²⁰ Dle Bakaly však neexistuje žádný spolehlivý důkaz pro hypotézu o Slavníkovcích coby václavovské větvi Přemyslovců. V dochovaných vojtěšských legendách, ani ve zmínkách kronikářů týkajících se sv. Vojtěcha totiž nenalzáme údaje o tom, že by patřil k přímým potomkům světce Václava. I když informace v prologu Kristiánovy legendy naznačují příbuzenství s Václavovým rodem, přesto nedokládají příslušnost k přímým potomkům tohoto českého knížete. A tak je třeba chápat tuto domněnku jako jeden z pokusů hypotetického charakteru, jak proniknout do reality onoho temného období.¹²¹

Byť se názory ohledně příbuzenského sepětí Slavníkovců s Přemyslovci různí, jisté je, že oba rody byly určitě nějakým způsobem spřízněny. Jiří Sláma se domnívá, že šlo zřejmě o sňatkovou politiku již Slavníkových předků, jež provázala jeho rod s přemyslovskými knížaty. Jedině díky tomu totiž požíval Slavník u Boleslava I. plnou důvěru. Tak lze totiž vysvětlit, proč mocný Boleslav souhlasil s tím, aby Slavníkovec mohl spravovat území, jímž vedly pro jeho říši velmi důležité stezky. Pražský kníže by určitě nesouhlasil s tím, aby toto strategické místo měl na starosti někdo, kdo by mohl ohrožovat jeho zájmy. Je dokonce pravděpodobné, že Slavník byl přímo Boleslavem I. určen ke správě Libicka. Tomu by mohly nasvědčovat i výsledky archeologického výzkumu slavníkovského hradiště v Libici, z nichž je patrné, že zde došlo v polovině 10. století k zániku původního osídlení a následně k vybudování sídla nového, patrně Slavníkova.¹²² Jan Cinert ovšem podotýká, že tak významné úděly se v dané době přidělovaly jako náhrada příbuzným majícím případný dědický nárok na hlavní knížecí stolec v téže generaci či následující. Z toho důvodu se tedy domnívá, že Slavník patřil (jak již bylo popsáno shora) právě ke generaci potomků Václava a Boleslava. Staví se tak proti Třeštíkovi názoru, že Slavník pocházel z vedlejší přemyslovské větve. Dle Cinerta by byla totiž taková větev v době Boleslava I. nevýznamná a nemohla by tedy uplatňovat nárok na tak důležitý úděl.¹²³

Otázka příbuzenského vztahu mezi oběma dynastiemi tak nadále zůstává předmětem dohadů. Z toho, co bylo zaznamenáno dávnými pisateli, totiž nevzešly jednoznačné závěry. Navíc kromě úvah, že k rodu Přemyslovců náležel jak Slavník, tak Střezislava, vstoupilo do hry i v pramenech uvedené spojení se saským královským domem či Dalimilovo sdělení ohledně příbuzenství se zlickými knížaty.¹²⁴ Historici se tedy nadále snaží pracovat

---

¹²⁰ Cinert, J. *Bylo to jinak*, s. 263.

¹²¹ Bakala, J. *Etnicita svatého Vojtěcha* in: *Acta historica et museologica*, s. 29.

¹²² Sláma, J. *Slavníkovci* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 23.

¹²³ Cinert, J. *Bylo to jinak*, s. 260.

¹²⁴ Lutovský, M., Petrání, Z. *Slavníkovci mýtus českého dějepisce*, s. 45.

s myšlenkou provázání zmíněných rodů, neboť na propletení těchto vztahů vlastně není nic zvláštního. Podobně totiž vypadaly i genealogie knížecích rodů slovansko-franckého pohraničí již nejméně v 9. století. Došlo tak k vytváření komunity velkých rodů, jež neznala národních ani politických hranic. „Pro Vojtěcha je to zvláště důležité, ukazuje to, že byl již svým původem a ne pouze vzděláním a kariérou tím, co bychom dnes nazvali „nadanárodním“ člověkem, příslušníkem vyhraněné, navzájem tisícerými vazbami propojené vrstvy rodů vládnoucích etnicko-politickým jednotkám, soustředěným právě okolo těchto dynastií.“¹²⁵ Lze jen dodat, že budoucí světec nikdy z tohoto kruhu nevykročil. Do Evropy tedy nevstupoval, nýbrž se do ní narodil.¹²⁶

4.2 Vojtěchovo mládí a studium

Rok Vojtěchova narození legendy nezmiňují. Historici se domnívají, že budoucí světec se narodil pravděpodobně kolem roku 956. Vojtěch měl kromě Soběslava (Soběbora) ještě další čtyři bratry – Spytimíra, Pobraslava, Pořeje a Čáslava.¹²⁷ K tomu nutno podotknout, že jejich jména jsou známa až z Kosmovy kroniky. Kronikář zde nechává všech pět bratrů zahubit v září roku 995 na Libici.¹²⁸ Počet čtyř usmrčených bratrů, pokud je bráno v úvahu, že Soběslav se v té době nenacházel v Čechách, uvádí i životopisec Bruno.¹²⁹ K tomu nutno poznamenat, že matkou jmenovaných sourozenců byla Střezislava. Podle historických pramenů však Slavník zplodil celkem sedm synů. Jeho další potomek jménem Radim je pak znám především jako věrný průvodce svého nevlastního bratra Vojtěcha při jeho cestách do Říma, k císaři či na misijní cestu k Prusům.¹³⁰ Z legend však není patrné, zda Vojtěch byl nejstarší ze sourozenců. Mohla by tomu však nasvědčovat Canapariova zmínka o tom, že byl rodiči předurčen ke světskému životu.¹³¹

První oběma legendisty zaznamenanou událostí z Vojtěchova života bylo jeho velmi vážné onemocnění v útlém věku. Tehdy mu hrozila smrt. Nešťastní rodiče jej proto položili v chrámu na oltář Panny Marie a jako smírnou oběť ho zaslíbili Pánu. Bolest tak polevila a nemoc ustoupila. V tento moment bylo tedy rozhodnuto o Vojtěchově budoucnosti.¹³² Zmínku

---

¹²⁵ Třeštík, D. *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 84.

¹²⁵ Tamtéž, s. 84.

¹²⁶ Tamtéž, s. 84.

¹²⁷ Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 20.

¹²⁸ Bláhová, M., Hrdina, K., *Kosmova kronika česká*, s. 55.

¹²⁹ Lutovský, M., Petrář, Z. *Slavníkovci mýtus českého dějepisce*, s. 57.

¹³⁰ Charvát, P., Sláma, J. *Vyvrždění Slavníkovců*, s. 10.

¹³¹ Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 123.

¹³² Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 15.

Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 123.

o mariánském oltáři chápou někteří historici jako svědectví, že v tehdejší době stál na Libici kostel tohoto zasvěcení. Nutno ovšem podotknout, že daná událost se nemusela odehrát na tomto hradě.¹³³

Na Libici však zcela nepochybně získal malý Vojtěch základy svého vzdělání. Tehdejší způsob výuky výstižně zachytil Canaparius: „Chlapec pak prospíval na duchu i na těle, a když nastal čas, vzdělával se v křesťanském učení; nevyšel z otcovského domu, dokud se nenaučil zpaměti žaltář. Nato ho poslal otec k arcibiskupu Adalbertovi, aby se naučil svobodným uměním.“¹³⁴ Oba legendisté pak shodně vypovídají o Vojtěchově studijním pobytu v saské metropoli Němců Magdeburku, kam byl roku 972 vyslán na nákladná studia společně s druhem – pěstounem Radlou, synem vazala Slavníkovců, jenž byl jen o trochu starší než Vojtěch a jenž mu dělal společnost již v Libici.¹³⁵ Protože Přemyslovci odcházeli studovat do bavorského Řezna, mohla by se tato skutečnost jevit jako důkaz o užším sepětí Slavníkovců (na rozdíl od Přemyslovců) se saským prostředím. Tento fakt lze pak chápat jako jediný zřejmý rozdíl, kterým se od sebe oba rody odlišovaly.¹³⁶ Zda byl v této jiné slavníkovské orientaci politický záměr, zůstává předmětem dohadů. Pakliže je ale brán v úvahu fakt, že po založení pražské diecéze se i Přemyslovci přiblížili v církevní oblasti k saskému prostředí, pak zmíněný rozdíl není již tak výrazný. K zřejmému projevu přemyslovsko-slavníkovského napětí došlo zřejmě až někdy kolem poloviny osmdesátých let.¹³⁷ V každém případě skutečnost, že oba prominentní rody z Čech vyslaly své syny za vzděláním do Německa, poukazuje na to, že v druhé polovině 10. století byly Čechy orientovány směrem k západní kultuře. Na druhé straně to ovšem neznamena, že by řecko-slovanská kultura, přinesená Konstantinem-Cyrilem a Metodějem, neměla v Čechách své následovníky. Jistě i oba představitelé zmíněných rodů, tedy Vojtěch a Kristián byli se základy této kultury seznámeni. Duchovenstvo obou směrů totiž pracovalo v Čechách pospolu, i když politické zájmy pracovaly spíše ve prospěch latinské kultury.¹³⁸

V tamější škole v Magdeburku, kde studoval i Vojtěchův hagiograf Bruno, se měl budoucí světec pod vedením filozofa Okrika, jenž byl dle Bruna současníky považován za druhého Cicera, naučit sedmi svobodným uměním. Bruno je označuje jako „sedm chlebů moudrosti“. Tehdejším arcibiskupem města byl podle obou životopisců Adalbert, jenž

---

¹³³ Sláma, J. *Svatý Vojtěch a slavníkovská Libice* in: *Svatý Vojtěch Sborník k mileniu*, s. 27.

¹³⁴ Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 124.

¹³⁵ Dvorník, F. *Zrod střední a východní Evropy Mezi Byzancí a Římem*, s. 117.

¹³⁶ Sláma, J. *Slavníkovci* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 26.

¹³⁷ Sláma, J. *Svatý Vojtěch a slavníkovská Libice* in: *Svatý Vojtěch Sborník k mileniu*, s. 29.

¹³⁸ Dvorník, F. *Zrod střední a východní Evropy Mezi Byzancí a Římem*, s. 117.

Vojtěcha pomazal křížmem a dal mu své jméno. Z Brunovy legendy je pak patrné, že právě Adalbert nadaného Vojtěcha již podruhé biřmoval.¹³⁹ Když se totiž roku 962 navracel bývalý benediktinský mnich, nyní misijní biskup Adalbert z Kyjevské Rusi do německých zemí, zastavil se na slavníkovské Libici a poprvé biřmoval malého Vojtěcha.¹⁴⁰ K tomu je nutné poznamenat, že i když Bruno přímo Libici nejmeneje, přesto jím v této souvislosti uvedená zmínka o Slavníkově panství dle Jiřího Slámy naznačuje, že ke zmíněnému aktu došlo právě tam.¹⁴¹ Lze ještě konstatovat, že z popsání libické epizody neplyne, že Adalbert, který se měl stát magdeburským arcibiskupem, uvažoval o rozšíření své jurisdikce o území Slavníkovců, a proto se zde vědomě zastavil. Adalbert totiž zřejmě na tuto příhodu zapomněl, neboť omylem Vojtěcha biřmoval ještě jednou.¹⁴² Na druhé straně ovšem Rudolf Holinka uvádí, že Adalbert zavítal na Libici úmyslně, neboť zde bylo patrně mnoho slovanských kněží, které mohl potřebovat pro své poslání na Rusi. V této souvislosti nutno ovšem upozornit na skutečnost, že Holinka se domnívá, že Adalbert se měl zastavit na Libici na cestě do Ruska a nikoli na zpáteční cestě, jak bylo řečeno shora.¹⁴³ Bruno celou událost s druhým biřmováním v Magdeburku popisuje takto: „Prvním arcibiskupem města byl tehdy Adalbert, který nadaného chlapce Vojtěcha podruhé pomazal křížmem a dal mu své jméno Adalbert. Tehdy se o tom, že se tak stalo podruhé, nevědělo, teprve později, když se po ukončení studií vrátili domů, vzpomněla si chlapcova matka, že když týž Adalbert, ustanovený jako misijní biskup u pohanů v Prusku, se ubíral octovým panstvím, přivedla s ostatními biřmovanci i syna, takže ho tehdy biskup biřmoval poprvé.“¹⁴⁴

Pokud se vrátíme k světcovu studiu, lze říci, že v Canapariově podání je Vojtěch vykreslen jako vrcholný typ mnišského ideálu, jenž směřuje od mládí životem ctnosti ke svatosti. „Po celou dobu školního studia nenásledoval ty, kteří páchali nepravostí a nezdržoval se ve společnosti těch, kteří si libovali v nicotných skutcích a v chlapeckých zábavách. Jakmile mu učitel opodál něčím zaměstnaný ponechal volnou chvíli, hned se tajnými cestami uchýlil do příbytků svatých mučedníků.“¹⁴⁵ Bruno zase líčí dramatický obraz bojovníka o ctnost, jenž prochází velkým přerodem. Právě tato různost bývá historickou

---

¹³⁹ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 19.

Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus in: Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 124.

¹⁴⁰ Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 21.

¹⁴¹ Sláma, J. *Svatý Vojtěch a slavníkovská Libice in: Svätý Vojtěch Sborník k mileniu*, s. 27.

¹⁴² Dvorník, F. *Zrod střední a východní Evropy Mezi Byzancí a Římem*, s. 113.

¹⁴³ Holinka, R. *Svatý Vojtěch*, s. 35.

¹⁴⁴ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 19.

¹⁴⁵ Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus in: Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 124.

kritikou považována za důkaz nepravdivosti legend.¹⁴⁶ Jako doklad oné odlišnosti lze zmínit Brunovu epizodu s jeptiškou, o které se Canaparius nezmiňuje. Jeptiška se podívovala nad tím: „Proč se tak mladý biskup zdržuje od toho, co patří k poněkud nevázanému věku, od žertů a vtipných slov. A řekla svatému muži, sama odlišných názorů: „Vidím jiného Vojtěcha. Proč ty, který jsi kdysi byl tak překrásně veselý člověk, jsi teď vážný jako přísný Cato? Copak jsi si s námi vesele nehrával celý den, když přicházel učitel do našeho kláštera vyučovat moudrosti?“¹⁴⁷ V Canapariově podání se naopak Vojtěch stranil bujarých her hochů ve škole a jednal s úzkostlivou čistotou. K tomu lze ale podotknout, že tyto epizody se však naprosto nevylučují.

I přestože životopisci světcův pobyt v Magdeburku charakterizují povrchně, lze konstatovat, že na mladíkovi zanechal hluboké stopy. Zde měl totiž možnost seznámit se se soudobým filozofickým myšlením, s církevní politikou Otónů, ale též s postavením říšských biskupů a arcibiskupů. V této souvislosti lze zmínit sněm svolaný císařem Otou I. na velikonoce roku 973 do Quedlinburku, o němž se však legendy nezmiňují a není tedy patrné, zda se jej Vojtěch zúčastnil. Na sněmu bylo přítomno mnoho významných světských i církevních osobností ze širokého území. Nechyběli představitelé vikinského světa, Byzance či Rusi. I když tento sněm neměl velký význam pro vznik biskupství v Praze, jak se domnívali starší historici, přesto představoval první – možná zprostředkovaný – Vojtěchův kontakt s děním evropského významu, jenž se stal typický pro pozdější období jeho života.¹⁴⁸

4.3 Cesta k biskupskému úřadu

V Magdeburku měl budoucí světec setrvat dle Bruna celkem devět let. Během Vojtěchova vzdělávacího pobytu pak roku 980 odešel Oktrik ke dvoru Oty II. a posléze v říjnu roku 981 zemřel. V témže roce skončil i arcibiskup Adalbert.¹⁴⁹ Dle Kosmy došlo roku 981 i k úmrtí Vojtěchova otce.¹⁵⁰ Jiří Sláma tento údaj také uvádí, přičemž jako denní datum zmiňuje 18. březen. Zdrojem této informace je nekrologium břevnovského kláštera z druhé poloviny 12. století.¹⁵¹ Tento datum lze nalézt i v jediném z rukopisů Kosmovy kroniky, a to v rukopisu drážďanském. A tak je možné konstatovat, že ke skonu Slavníka došlo před Vojtěchovou volbou biskupem a vlastně i před jeho návratem z Magdeburku. Dle Canaparia se totiž světec měl ze studií vrátit po smrti arcibiskupa Adalberta, ke které došlo 19. nebo 20.

¹⁴⁶ Piřha, P. *Čechy a jejich svatí*, s. 34.

¹⁴⁷ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 71.

¹⁴⁸ Sláma, J. *Slavníkovci* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 27.

¹⁴⁹ Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 23.

¹⁵⁰ Bláhová, M., Hrdina, K., *Kosmova kronika česká*, s. 52.

¹⁵¹ Nový, R., Sláma, J. *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 438.

června roku 981, tzn. po třech měsících od Slavníkovy smrti.¹⁵² V této souvislosti lze poukázat na skutečnost, že výpověď písemných pramenů může být různorodá a protikladná. Oba legendisté totiž shodně uvádějí, že se Vojtěch vrátil do vlasti k svým rodičům.¹⁵³ Jeho příchod by se tedy musel uskutečnit ještě před otcovou smrtí. „Žák Vojtěch se vrátil do vlasti a k drahým rodičům, vzal na sebe zbroj křesťanského vojska a chtěl konat službu pod vedením biskupa svatého města Prahy.“¹⁵⁴ Zmínka o přijetí zbraně křesťanského vojska pak bývá vykládána jako přiřazení ke klerikům v okruhu pražského biskupa. I když nejsou k dispozici informace o Vojtěchově kněžském svěcení (v Kosmově kronice lze nalézt údaj o tehdejší Vojtěchově podjáhenském vysvěcení¹⁵⁵), přesto lze usuzovat, že údaje týkající se válečnictví mají přenesený význam. Přenesený smysl je přikládán i větě o životě Vojtěcha v době před smrtí prvního pražského biskupa Dětmara, byť přesné znění této věty v Canapariově legendě příliš takovému výkladu nenasměruje. Zde je totiž Vojtěch vykreslen jako rozmařilý bojovník. Mohlo by se tedy zdát, že Canaparius připouští v životě Vojtěcha krátkou etapu, jež se neslučuje s jeho imagem světce. Bruno zase hovoří o čase po světcově návratu z Magdeburku jako o období vyplněném zájmem o světské radovánky, nezmiňuje se ovšem o Vojtěchově začlenění do okruhu pražského biskupa.¹⁵⁶ Zlomovou událostí po světcově příchodu do vlasti pak bylo dramatické umírání již zmíněného prvního pražského biskupa – původně saského mnicha Dětmara, jenž skonal na začátku roku 982 a jenž si před smrtí vyčítal liknavost v plnění pastýřských povinností. Jeho hořekování vyústilo až do úvah o věčném zatracení. Slova umírajícího Dětmara se patrně stala Vojtěchovi výstrahou pro jeho budoucí působení v biskupském úřadě.¹⁵⁷ Vzápětí byl Vojtěch v necelých třiceti letech zvolen na hradisku v Levém Hradci s nejstarším křesťanským chrámem na přemyslovské půdě druhým pražským biskupem.¹⁵⁸ Historickým bádáním bylo prokázáno, že Kosmou uvedené vročení volby rokem 969 je mylné a že k volbě došlo až o třináct let později. Určení dne 19. února se naopak potvrdilo. Dle Canaparia se jednalo o neděli. Canaparius dále uvedl, že volba proběhla nedaleko Prahy. Nutno ještě dodat, že Levý Hradec jako místo konání tohoto aktu zmínil až Kosmas. Tento Kosmův údaj však není v rozporu s Canapariovým svědectvím

¹⁵² Tomková, K. *Levý Hradec – Místo Vojtěchovy volby biskupem* in: *Na prahu poznání českých dějin Sborník prací k poctě Jiřího Slámy*, s. 177.

¹⁵³ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 23.

Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 125.

¹⁵⁴ Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 125.

¹⁵⁵ Nový, R., Sláma, J. *Kosmova kronika Čechů* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 282.

¹⁵⁶ Bakala, J. *Evropanství svatého Vojtěcha v obzoru dvou jeho nejstarších životopisů* in: *Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis*, s. 104.

¹⁵⁷ Piřha, P. *Čechy a jejich svatí*, s. 30.

¹⁵⁸ Buben, M. M., Kučera, R., Kukla, O. A. *Svatí spojují národy Portréty evropských světců*, s. 69-70.

a je všeobecně přijímán.¹⁵⁹ Holinka k tomu uvádí: „Sotva však bylo náhodou, že místem volby nebyla určena přemyslovská Praha, nýbrž Levý Hradec, „kde počalo křesťanství“ založením prvního chrámu, kolem něhož se měly soustředit v jedné společné víře všechny kmeny Slovanů českých.“¹⁶⁰ To měl asi právě na mysli zvolený biskup – shromáždit kolem sebe věřící jednoho jazyka a jedné krve. „Libice a Levý Hradec!“¹⁶¹

Při Vojtěchově volbě hrála velkou roli jeho bezúhonnost, ale i urozený původ a podpora císaře Oty II. Navíc podle tehdejšího otonského názoru na církev, jež měla být ve službách světské moci, vyhovoval i Přemyslovcům. Byť se Vojtěch zpočátku bránil volbu přijmout, nakonec ji přijal spolu s vysvěcením na kněze.¹⁶² Nejspíš pochopil záměr knížete Boleslava II., na jehož popud měl být zvolen. Ten se nepochybně tímto krokem snažil udržet dosavadní poklidné vztahy mezi oběma dynastiemi. K tomu nutno poznamenat, že pražští biskupové byli sice po formální stránce voleni, ovšem za vlastníky biskupského kostela vybudovaného na knížecí půdě byla považována právě přemyslovská knížata, jež rozhodovala o osobách jednotlivých biskupů.¹⁶³ Lze tedy konstatovat, že biskup v tehdejší pojetí byl vnímán spíše jako knížecí kaplan nežli samostatný církevní hodnostář. A jak již bylo nastíněno, je možné Boleslavův výběr kandidáta a následný Vojtěchův souhlas chápat jako oboustranné vstřícné gesto v duchu dosavadní politiky vzájemného soužití obou rodů, eventuálně jako protislavnickový tah.¹⁶⁴ „Českému knížecímu prostředí šlo zřejmě o to, uspokojit ambice slavníkovského rodu a svést je na duchovní dráhu, tím zároveň v duchu otonského pojetí říšské církve, v němž biskup měl hrát roli panovníkova kaplana, přispět k užšímu podřízení Slavníkovců Přemyslovcům.“¹⁶⁵ František Dvorník zase hovoří o připoutání Slavníkovců k Čechům. Dle něj si totiž Přemyslovci vymohli vůdčí postavení u Čechů a svojí expanzivní politikou přiměli i jiné menší slovanské kmeny, aby uznaly jejich svrchovanost. Se Slavníkovci však v tomto směru příliš nepochodili a naopak se začali obávat jejich příklonu k Polsku. Boleslavu I. tím, že udržoval dobré styky s rostoucí polskou říší, se podařilo zabránit tomu, aby jí Slavníkovci byli přitahováni. Jeho syn Boleslav II. měl pak dle Dvorníkova názoru ve snahách svého otce pokračovat a snažit se připoutat Slavníkovce

---

¹⁵⁹ Tomková, K. *Levý Hradec – Místo Vojtěchovy volby biskupem* in: *Na prahu poznání českých dějin Sborník prací k poctě Jiřího Slámy*, s. 175.

¹⁶⁰ Holinka, R. *Svatý Vojtěch*, s. 41.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 41.

¹⁶² Buben, M. M., Kučera, R., Kukla, O. A. *Svatí spojují národy Portréty evropských světců*, s. 69-70.

¹⁶³ Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 25-26.

¹⁶⁴ Lutovský, M., Petrář, Z. *Slavníkovci mýtus českého dějepisce*, s. 53.

¹⁶⁵ Turek, R. *Čechy v raném středověku*, s. 141.

k Čechám tím, že nabídl Vojtěchovi biskupský stolec.¹⁶⁶ Pak by se tedy mohlo zdát, že volba měla skutečně politické pozadí. Přemyslovci měli totiž ve svém rodě možného kandidáta, a to Boleslavova syna Kristiána (Strachkvasa, jak jej nazývá Kosmas¹⁶⁷) a navíc Vojtěchovi bylo asi pouhých 27 let, takže nevyhovoval svěcení z důvodu věku. Každopádně lze konstatovat, že dle již zmíněného otonského pojetí by se tak Slavníkovec stal vlastně služebníkem Přemyslovce. Tento výklad má však podle Petra Piřhy háček. Vojtěch byl totiž investován císařem. Byl jím tedy určitě přijímán jako sasky orientovaný muž, jenž může být mocenskou protiváhou vladařské knížecí moci.¹⁶⁸ V tomto duchu vyznívá i názor Rudolfa Holinky, který říká: „Vojtěch, příbuzný s rodem císařským a vychovaný v Magdeburku, dával podle názoru císařova dostatečnou záruku, že česká církev pod jeho správou bude udržovat dobrý poměr k říši a že v biskupu Vojtěchovi, který byl členem knížecího rodu, spřáteleného sice s Přemyslovci, ale nepodléhajícího jejich přímé vládě, vystane vedle českého panovníka muž, jenž bude jako biskup a kníže mít dostatek moci a svobody, aby se nedostal úplně do vleku politiky pražského dvora.“¹⁶⁹ Dle Holinky pak Slavníkovci spatřovali v jmenování Vojtěcha biskupem posílení svého postavení vůči Přemyslovcům.¹⁷⁰ V každém případě přenechání tohoto vlivného postu Vojtěchovi znamenalo, že Slavníkovci měli v Čechách silnou pozici a Přemyslovci si nečinili výhradní nárok na řízení záležitostí v zemi. Na druhé straně však Přemyslovci věděli, jak dané úmluvy využít ve svůj prospěch. Prvním výsledkem dohody bylo totiž upevnění jejich moci v Čechách. Navíc se podařilo zmařit všechny pokusy ze strany Magdeburku rozštěpit českou jednotu v církevních záležitostech. Je také pravděpodobné, že se Přemyslovci snažili získat za pomoci Slavníkovců rozhodující vliv na Moravě a na ostatních územích, které Boleslav I. a Slavníkovci získali mečem. Nutno ovšem dodat, že tyto východní oblasti církevně náležely pod pražskou diecézi, nýbrž pod moravského biskupa, a to zjevně Přemyslovcům nevyhovovalo, neboť dávali přednost tomu, aby celé jejich území náleželo pod jurisdikci pražského biskupa, kterého mohli lépe ovládat. K tomu pak právě potřebovali pomoc Slavníkovců, proto jim mohli nabídnout ústupek v podobě přenechání vlivného postu.¹⁷¹ Vojtěchovo zvolení je možné ovšem vysvětlit např. i tak, že se jako osobnost jevil vhodný pro biskupský úřad z důvodu svého prestižního vzdělání – lze jej totiž považovat za nejvzdělanější bytost dané doby – i pro zahraniční kontakty a též

---

¹⁶⁶ Dvorník, F. *Svatý Vojtěch: druhý pražský biskup*, s. 45.

¹⁶⁷ Nový, R., Sláma, J. *Kosmova kronika Čechů* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 298.

¹⁶⁸ Piřha, P. *Čechy a jejich svatí*, s. 35.

¹⁶⁹ Holinka, R. *Svatý Vojtěch*, s. 39.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 39.

¹⁷¹ Dvorník, F. *Zrod střední a východní Evropy Mezi Byzancí a Římem*, s. 118-119.

pro pokrevní příbuzenství s Přemyslovci. Navíc znal domácí jazyk i poměry a pobýval přímo v Praze, a tak nebylo zapotřebí dlouze hledat vhodného kandidáta pro obsazení důležitého pilíře, o který se opírala státní moc. Nutno ovšem dodat, že pobyt v Magdeburku učinil z Vojtěcha nejen vhodného kandidáta pro biskupský stolec, ale zároveň křesťana na dané poměry v Čechách snad až velmi přísného.¹⁷² Ať již byly úvahy ohledně volby jakékoliv, faktem zůstává, že nakonec rozhodlo Vojtěchovo zánění pro clunyjské ideály, jež kněze vymaňovaly z moci pozemského vládce.¹⁷³ Samotnou volbu pak oba legendisté doplňují doprovodným příběhem o vycházejícím zlém duchu a o zázračném uzdravení, přičemž Bruno dodává, že svědectví o této události měl podat Willik, dobrý a moudrý kněz. „V týž den, kdy se konala biskupská volba, před mnohými lidmi promluvil zlý duch, když jej kněží svatým zaříkáváním nutili, aby vyšel z posedlého člověka a vzdal čest živému Bohu, a zvolal: „Co mě obtěžujete, je mi dost zle! Nemohu tu již déle setrvat, neboť dnes lid zvolil biskupa země křesťana Vojtěcha, z kterého mám velký strach.“ To řekl, a sotva to vyslovil, ustoupil nestoudný démon před Duchem svatým a jako hnán bičem vyšel z tohoto člověka, který byl hned zdrav.“¹⁷⁴

Levohradecká volba k výkonu biskupské funkce však Vojtěcha ještě neopravňovala. Pro investitu a svěcení se musel odebrat do Itálie za Otou II., který zde pobýval již od roku 980 a kde se neúspěšně pokusil o vytlačení Arabů z jihu země. Po porážce u mysu Colonne pak císař svolal sněm do Verony, kde se měly řešit říšské záležitosti. Zde předal dne 3. června 983 Vojtěchovi pastýřskou berlu a mohučský arcibiskup Willigis jej na svátek apoštolů Petra a Pavla dne 29. června konsekroval.¹⁷⁵ V souvislosti s Vojtěchovým putováním do Itálie nutno podotknout, že se legendy nezmiňují o tom, co tato velmi náročná a dlouhá cesta pro pražského biskupa znamenala. Vojtěch měl jistě možnost seznámit se s antickou a starokřesťanskou architekturou, ale i s postavením biskupů a arcibiskupů v konsolidovaném křesťanském světě. Na druhé straně však jistě poznal i neutěšené poměry papežství, jež bylo ovládáno římskou aristokracií.¹⁷⁶ Italský pobyt přinesl Vojtěchovi i důležitá setkání. Seznámil se zde totiž s opatem reformního kláštera v burgundském Cluny sv. Majolem a biskupem sv. Gérardem z Toulou, což byli významní představitelé benediktinské reformy, tzv. clunyjského hnutí.¹⁷⁷ Cluny bylo založeno z touhy po křesťanské obrodě opatem Bernonem za přispění

---

¹⁷² Lutovský, M., Petrář, Z. *Slavníkovci mýtus českého dějepisectví*, s. 53-54.

¹⁷³ Piřha, P. *Čechy a jejich svatí*, s. 35.

¹⁷⁴ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 27.

¹⁷⁵ Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 26.

¹⁷⁶ Sláma, J. *Slavníkovci* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 28.

¹⁷⁷ Buben, M. M., Kučera, R., Kukla, O. A. *Svatí spojují národy Portréty evropských světců*, s. 70.

vévody Viléma z Akvitánie. Hnutí hlásalo očistu osobního života, bojovalo též proti mnohoženství a obchodu s otroky. Usilovalo o to, aby kněží žili v celibátu.¹⁷⁸ Průprava k reformě byla založena na modlitbě, teologickém studiu, četbě či např. hudbě. Nebyly opomíjeny ani práce řemeslné a polní. Toto opravné hnutí, jehož smyslem byla tedy obnova a prohlubování duchovního života, se snažilo o vymanění klášterů a vlastně celé církve z područí světské moci.¹⁷⁹ V této souvislosti je nutné připomenout, že tehdy totiž o volbě papeže rozhodovaly také římské šlechtické rody. V důsledku toho v letech 932 – 954 propadlo papežství mravnímu úpadku, zvláště pak za Jana XII., jehož nemorální život, byť zveličený pomluvami, vedl až v neoprávněnou pohanu papežského úřadu.¹⁸⁰

Po svém návratu z Itálie žil Vojtěch dle legendistů příkladným životem. Pro jeho nové působení nalézají oba životopisci slova chvály. Uvádějí, že Vojtěch rozdělil církevní majetek na čtyři části. Jednu čtvrtinu ponechal pro sebe a svoji družinu, druhou pro kněžstvo, další pro chudinu a poslední část byla určena pro vykupování zajatců a na stavbu a obnovu chrámů.¹⁸¹ Nutno poznamenat, že byť legendisté měli zcela jistě možnost vylíčit Vojtěchovy zásluhy, zmiňují se jen v náznacích. O to více se soustřeďují na důvody, proč světčovo úspěšné působení ztroskotalo.

Celé Vojtěchovo biskupské období pak Canaparius líčí takto: „Pro všechny dny svého biskupského úřadu sloužil věrně a oddaně Pánu, a vštěpuje lidu křesťanský řád vynaložil mnoho námahy, ale bez užitku.“¹⁸² Podobně se vyjadřuje i Bruno: „Svatý Vojtěch se vydal na zpáteční cestu; přišel do své země a dobře řídil svou duši a pak také dobře pásł svěřený lid a vodil ho na nejlepší pastvu.“¹⁸³

4.4 První odchod z Čech

Vojtěchovým snahám se však brzy dle legendistů postavily do cesty překážky. Biskup byl totiž ovlivněn již zmíněným clunyjským hnutím, jehož myšlenky byly v rozporu s tehdejšími poměry v Čechách. Vojtěch se tak dostal do sporu s Boleslavem II., ale hlavně s kněžstvem. To totiž žilo v závislosti na světské moci. Navíc mnoho kněží bylo ženatých. Kromě toho Vojtěch bojoval též s pohanstvím, mnohoženstvím, krevní mstou, sňatky mezi příbuznými, prodejem křesťanských zajatců do otroctví, dále se znesvěcováním nedělí a

¹⁷⁸ Vlček, E. *Osudy českých patronů*, s. 115.

¹⁷⁹ Šolle, M. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 167.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 164-165.

¹⁸¹ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha Legenda: Nascitur purpureus flos*, s. 37.

Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus in: Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 128.

¹⁸² Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus in: Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 129.

¹⁸³ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 37.

svátků trhy a polními pracemi.¹⁸⁴ Při prosazování křesťanských zásad proti rodovým zvyklostem tak narážel na tvrdý odpor. Opozice dokonce odmítala platit desátky.¹⁸⁵ K jejich zadržování docházelo především ze strany členů knížecí družiny. Toto je patrné z tzv. ediktu Boleslava II., jimž se kníže zavázal k plnění některých biskupových požadavků, které byly později podmínkou k jeho návratu do vlasti roku 992. Největším Vojtěchovým odpůrcem však byli dle Bruna již zmínění kněží, jež brojili proti biskupem hlásanému celibátu a popouzeli proti němu právě významné členy knížecí družiny či správce hradů. Tito lidé byli v dané době ekonomicky postiženi v důsledku ztrát přemyslovských držav. Proti nim byl vlastně namířen Vojtěchův požadavek zákazu prodeje křesťanských otroků a jich se týkala i výzva na spořádané manželství.¹⁸⁶ Vojtěchova stávající pozice mohla být ztížena i rostoucím napětím mezi Přemyslovci a Slavníkovci. Dle Johanna Losertha totiž panovalo mezi Přemyslovci a Slavníkovci nepřátelství. Údajnou rozbuškou pak měla být dle tohoto historika smrt Vojtěchovy matky Střezislavy roku 987, považované za Přemyslovnou, tedy za poslední pouto mezi Přemyslovci a Slavníkovci. Právě její smrt snad měla oslabit příbuzenské vazby mezi oběma rody a spor se měl rozhořet naplno.¹⁸⁷ Takový výklad lze však dle Dušana Třeštíka chápat jako bezvýznamný. Vždyť právě podle jeho názoru, jak již bylo jednou zmíněno, Střezislava Přemyslovnou nebyla. Svoji roli však zcela jistě hrály problémy v zahraniční politice, kdy po smrti Oty II. Boleslav II. podpořil povstání bavorského vévody Jindřicha II. proti vládě mladého Oty III. Navíc se nepříznivě začaly vyvíjet i vztahy mezi pražským knížetem a polským vládcem Měškem. Všechny tyto momenty zřejmě vedly Vojtěcha k rozhodnutí odejít z diecéze.¹⁸⁸ Canaparius uvádí tři příčiny, jež přiměly biskupa opustit své dílo. „Prvním a jaksi hlavním důvodem bylo, že jeden muž měl více žen, druhým opovrženíhodná manželství kněží, třetím že biskup nemohl vykoupit tolik křesťanských zajatců a otroků, kolik jich koupil kupec Žid za neblahé zlato.“¹⁸⁹ Podobně o Vojtěchových ovečkách hovoří i Brunova legenda: „Byl to však lid tvrdé šíje a stal se otrokem rozkoší; obcovali s příbuznými i s mnoha ženami, bez zákona. Křesťanské zajatce prodávali nevěřícím a Židům. Podle jakéhosi zmateného náboženství sváteční dny sice zachovávali, o postní dny však, oddávající se rozkoším, vůbec nedbali. Dokonce i kněží se ženili, a na biskupa, který se

---

¹⁸⁴ Buben, M. M., Kučera, R., Kukla, O. A. *Svatí spojují národy Portréty evropských světců*, s. 70.

¹⁸⁵ Šolle, M. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 115.

¹⁸⁶ Sláma, J. *Slavníkovci* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 31.

¹⁸⁷ Loserth, J. *Der Sturz des Hauses Slawnik. Ein Beitrag zur Geschichte der Ausbildung des böhmischen Herzogthums*, s. 35.

¹⁸⁸ Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 28-29.

¹⁸⁹ Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 130.

proti tomu stavěl, nevražili s prudkou nenávisť a popouzeli proti němu velmože, pod jejichž ochranou žili.¹⁹⁰ Pokud jde o obchod s otroky, nutno podotknout, že Praha byla v tomto smyslu známým trhem. Prodej zajatců byl však běžnou záležitostí i jinde. Dle Petra Piřhy je možné soudit, že Vojtěch se proti tomuto obchodu vůbec nestavěl, šlo mu spíše o křesťanské zajatce, které také vykupoval.¹⁹¹ Zajatce mohli Češi získat jen ve válce. Otázkou však zůstává, s kým Češi v letech 987 – 990 bojovali. S německou říší určitě ne, neboť toto není doložené žádnými zprávami. S Maďary také ne, jelikož ti se nedali označit za křesťanský národ. Dle Dvorníka se tedy muselo jednat o Poláky. Boleslav II. totiž žádal polského knížete, aby mu navrátil knížectví, o které neprávem přišel. Z toho pak plyne, že někdy před rokem 990 došlo k česko-polské srážce. V roce 990 byl také Boleslav II. ve spolku s Lutici, který byl namířen proti Polákům. Křesťanskými zajatci, o kterých hovoří Vojtěchovi životopisci, byli tedy zřejmě Poláci.¹⁹² Jejich vykupování a propouštění pak mohlo být interpretováno jako sympatizující postoj s nepřítelem a také jako projev rodového zájmu, jenž se střetával se zájmy přemyslovskými. A tak je dle Petra Piřhy možné, že Vojtěch nechtěl těmito spory zatěžovat situaci církve, a proto volil korektní způsob odstoupení a nabídl své postavení Strachkvasovi-Kristiánovi, tedy členu přemyslovského rodu, jenž by lépe spolupracoval s knížetem. Odpadla by totiž výše zmíněná podezření. Vojtěch si byl vědom, že když se jako biskup snažil zabránit krvavým bojům mezi křesťanskými státy, upadl v podezření, že s celým svým rodem nadřžuje Polákům. Za těchto okolností bylo tedy jeho působení v Čechách nemožné. Když však Strachkvas tento post odmítl, zvolil tedy Vojtěch cestu odchodu a vzdal se úřadu, aby tak umožnil vhodnější obsazení biskupského stolce.¹⁹³ Dle Dvorníka je také možné, že o celé záležitosti předtím zpravil svého metropolitu, arcibiskupa Willigise v Mohuči a ten mu dal svolení, aby se po dobu bojů s Poláky vzdálil a odebral se do Říma.¹⁹⁴ S poukazem na výše řečené lze tedy konstatovat, že Vojtěch učinil nelehké rozhodnutí. Zcela jistě musel cítit zklamání, že neuspěl ani jako duchovní pastýř svých oveček, ani jako prostředník zmírňování rozporů mezi Přemyslovci a Slavníkovci. A právě domnělé nepřátelství mezi oběma dynastiemi bývá historiky považováno za hlavní důvod Vojtěchova odchodu. Motiv útěku by pak tedy mohl mít politické pozadí. Všechny výše zmíněné prohršky lidu a kněží byly totiž běžné ve všech zemích, nejen v nedávno

---

¹⁹⁰ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 43.

¹⁹¹ Piřha, P. *Čechy a jejich svatí*, s. 35-36.

¹⁹² Dvorník, F. *Svatý Vojtěch: druhý pražský biskup*, s. 33.

¹⁹³ Piřha, P. *Čechy a jejich svatí*, s. 35-36.

¹⁹⁴ Dvorník, F. *Svatý Vojtěch: druhý pražský biskup*, s. 34.

christianizovaných.¹⁹⁵ Ostatně sám Vojtěch měl vlastně obdobný případ, pokud jde např. o mnohoženství, i v nejbližším příbuzenstvu. Jak již bylo zmíněno, Vojtěchův vlastní otec měl vedlejší ženu, se kterou zplodil nejmilejšího a největšího světcova společníka Radima-Gaudentia.¹⁹⁶ Nabízí se tedy možnost, že světcův útěk od biskupských povinností byl zřejmě skutečně motivován politicky. Je totiž zřejmé, že se Vojtěch dostával do konfliktů s velmoži a s jejich kněžími, ale v podobné pozici se ocitl určitě i Metoděj na Moravě a přesto to nevedlo k takovému konci. Proto se dějepisci v rámci výkladu biskupova odchodu přiklánějí právě k údajnému nepřátelství mezi oběma rody.¹⁹⁷ Je ovšem zajímavé, že se o historiky předpokládané nenávisti mezi Vojtěchem a knížetem Boleslavem legendy přímo nezmiňují. O jisté rivalitě mezi Přemyslovci a Slavníkovci by se dalo snad hovořit v souvislosti s ražbou denáru. O této zajímavé věci však legendisté pomlčeli. V té době měl výhradní právo na ražbu mincí jen pražský kníže. Vojtěch se však na tento dosavadní stav neohlížel a po vzoru říšských biskupů nechal razit vlastní denár. Na jeho ražbu pak navázalo mincování jeho bratra, tedy seniora slavníkovského rodu Soběslava. Právě slavníkovské mincovnictví je tedy historiky chápáno jako protipřemyslovský čin a vlastně jako důkaz důležitého mocenského postavení Slavníkovců.¹⁹⁸ Skutečnost, že biskup Vojtěch nedával na denárech razit Prahu, sídlo svého biskupství, nýbrž Libici, sídlo jeho rodu, pak dle Dvorníka právě vypovídá o tom, že se Slavníkovci považovali za nezávislý rod.¹⁹⁹ Dle Jiřího Slámy nebylo ani náhodou, že se slavníkovské mincování objevilo právě v době, kdy přemyslovské mince hojně pronikaly do Slezska a Velkopolska a tak braly podíl na mezinárodním obchodu. Soběslavovu snahu získat část těchto výnosů pro sebe lze pak chápat jako negativní zásah do příjmů Přemyslovců. Navíc se na nejmladších slavníkovských mincích senior tituloval jako „dux“, což by mohlo vypovídat o narůstajícím Soběslavově sebevědomí i jeho politických ambicích.²⁰⁰ Nabízí se však otázka, co mohlo způsobit ono zvedající se sebevědomí seniora slavníkovského rodu. Pakliže by měl Jiří Sláma pravdu, domnívám se, že k tomu mohly přispět dobré vztahy s Polskem, které již v té době bylo křesťanským státem a s nímž Vojtěchův rod přímo sousedil. Určitě si Slavníkovci museli být vědomi toho, že u Poláků najdou oporu v případě, že by se Přemyslovci snažili zlikvidovat jejich moc. Nejnovější poznatky Zdeňka Petráně však poukazují na to, že slavníkovské ražby pravděpodobně nikoho ekonomicky

---

¹⁹⁵ Třeštík, D. *Biskup Vojtěch a vznik střední Evropy* in: *Dějiny a současnost*, s. 8.

¹⁹⁶ Dvorník, F. *Svatý Vojtěch: druhý pražský biskup*, s. 31.

¹⁹⁷ Třeštík, D. *Biskup Vojtěch a vznik střední Evropy* in: *Dějiny a současnost*, s. 8

¹⁹⁸ Sláma, J. *Slavníkovci* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 29.

¹⁹⁹ Dvorník, F. *Svatý Vojtěch: druhý pražský biskup*, s. 45.

²⁰⁰ Sláma, J. *Svatý Vojtěch a slavníkovská Libice* in: *Svatý Vojtěch Sborník k mileniu*, s. 31.

neohrožovaly. Bylo to dáno funkcí mince v dané době, která sloužila především v dálkovém obchodu a nebyla tedy „zlehčována“. Protipřemyslovsky se pak dle Davida Kalhousy nedá interpretovat ani titul „DUX LUBICENSIS“, neboť nebyl ambiciózní a vlastně Soběslavovi jako členovi postranní větve přemyslovského rodu náležel. Jako „duces“ byli totiž označováni všichni Přemyslovci.²⁰¹

A tak lze konstatovat, že skutečný důvod světceva odchodu z Prahy není znám. Dle Davida Kalhousy je též možné, že Vojtěch se svého stolce nevzdal, ale pouze odcestoval a z tohoto důvodu uspořádal záležitosti ve své diecézi, aby po svém návratu bezpečně usedl na biskupský trůn. A právě s poukazem na zmínku Františka Dvorníka, který připouští, že Vojtěch dostal svolení, aby se po dobu bojů s Poláky vzdálil ze svého úřadu, se mi jeví Kalhousův názor jako přijatelný. Už jen z hlediska kanonického práva se zdá být totiž legendisty překládaný příběh poněkud zvláštní. Pokud by totiž Vojtěch skutečně ze svého biskupství utekl, prohřešil by se právě proti kanonickému právu a přišel by tak o svůj úřad.²⁰² H. G. Voigt se snažil na základě dekretu Inocence III. prokázat naprostou legitimitu Vojtěchova jednání, na které měl prý právo, neboť byl ve své diecézi odmítán.²⁰³ I kdyby měl Vojtěch právo tento krok učinit, znamenalo by to dle mého názoru, že by přestal být biskupem a vlastně by nic nebránilo Čechům, aby si zvolili biskupa nového. Kdyby abdikoval, nemohl by být následně poháněn mohučským arcibiskupem zpět do Čech. Nezanedbával by své povinnosti, protože by již nebyl biskupem. Indicie, která by výše řečenému mohla nasvědčovat, je přítomnost míšeňského biskupa Volkolda v Praze. Ten by zde totiž bez Vojtěchova svolení vůbec nemohl vypomáhat, jelikož působení mimo hranice vlastní diecéze bez povolení příslušného diecézního biskupa církevní právo přísně zakazovalo.²⁰⁴ Byť tedy nejsou známy skutečné důvody světceva odchodu z jeho úřadu, jisté je, že na konci osmdesátých let zamířil se svým nevlastním bratrem Radimem k papeži do „zlatého Říma“. „A tak přijal bolestné rozhodnutí, odešel do Říma a vyptával se biskupa na apoštolském stolci s žalostným nářkem, co má dělat při takové roztržce mezi sebou a lidem: „Svěřené stádo mne nechce poslouchat, má řeč nedoléhá k těm, v jejichž srdcích panuje vláda ďábelského otroctví; ta zem je taková, že v ní vládne tělesná síla místo spravedlnosti, rozmařilost místo zákona.“ Nato papež pravil: „Synu, protože tě nechtějí následovat, prchni před tím, co ti škodí. Je třeba se modlit, abys nezahubil sám sebe, nemůžeš-li sklízet ovoce s ostatními. Proto

---

²⁰¹ Kalhous, D. *Svatý Vojtěch v Římě: nevyřešené otázky* in: *Po stopách svatého Vojtěcha*, s. 80.

²⁰² Tamtéž, s. 79.

²⁰³ Voigt, H. G. *Adalbert von Prag: Ein Beitrag zur Geschichte der Kirche und des Mönchthums in zehnten Jahrhundert*, s. 58.

²⁰⁴ Kalhous, D. *Svatý Vojtěch v Římě: nevyřešené otázky* in: *Po stopách svatého Vojtěcha*, s. 79-80.

dej na mou radu, uchyl se k tichému rozjímání a usad' se mezi těmi, kteří tráví klidný život v příjemném a prospěšném studiu.“²⁰⁵

Vojtěchův první odchod do Říma spojili legendisté s pobytem císařovny Theofany v Itálii. Obecně je přijímáno, že Vojtěch s největší pravděpodobností na začátku roku 989 složil svůj úřad do rukou papeže Jana XV. Zároveň získal papežův souhlas s vstupem do kláštera. Na přelomu let 989/990 se měl pak světec setkat s císařovnou Theofanou.²⁰⁶ Ta totiž odcestovala do Itálie na konci roku 989, aby zde v Římě oslavila Vánoce. Zpět na sever se pak vydala někdy v březnu roku 990, jelikož již 1. dubna 990 vydala pod svým jménem listinu v Ravenně.²⁰⁷ Canaparius o světcově setkání s císařovnou píše: „Když se dozvěděla, že onen vyhnanec chce putovat až do Jeruzaléma, aby se tam modlil, dala ho tajně přivést k sobě a nařídila, aby dostal na cestu tolik stříbra, kolik mladý Gaudentius stěží unesl.“²⁰⁸ Vojtěch však peníze rozdal chudým a nakonec svůj záměr nenaplnil. Při své cestě se totiž zastavil v proslulém benediktinském klášteře na Monte Cassinu u Neapole, kde kdysi sv. Benedikt z Nursie založil první organizovanou mnišskou řeholi západní Evropy a právě zde mu opat jeho pouť rozmluvil s poukazem na jedinou správnou cestu za Kristem, která je v životě klášterním. Tady prožil určitý čas s úmyslem stát se mnichem. Kvůli neshodám však Monte Cassino opustil.²⁰⁹ Byl zde totiž nespokojený s nízkou úrovní řeholního života a odmítal plnit biskupské služby, jako např. světit nové řádové chrámy, jelikož biskupskou hodnost odložil.²¹⁰ Posléze tedy odešel do řeckého kláštera ve Valleluce. Na radu sv. Nila Rossanského, řeckého učence, literáta a opata tohoto kláštera se vrátil zpět do Říma. „Vrat' se do Říma, ten je chůvou svatých synů. Vyhledej vznešeného opata Lva, mého přítele, řekni mu, že jsem tě poslal jako nezkušeného žáka k takovému učiteli.“²¹¹ Ve Valleluce totiž nemohl být Vojtěch přijat, jelikož klášter se nacházel na půdě montecassinské.²¹² Nilus mu tedy dal alespoň doporučení pro opata Lva, představeného benediktinského opatství sv. Bonifáce a Alexia na římském Aventinu. Zde pak v dubnu roku 990 složil řeholní slib. Jeho bratr Radim-Gaudentius jej následoval.²¹³ Voigt se domnívá, že Vojtěch složil slavný slib 19. dubna roku 990. Podle něho bylo třeba před složením slibu projít alespoň ročním noviciátem.

---

²⁰⁵ Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 130-131.

²⁰⁶ Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 29.

²⁰⁷ Kalhous, D. *Svatý Vojtěch v Římě: nevyřešené otázky* in: *Po stopách svatého Vojtěcha*, s. 74.

²⁰⁸ Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 131.

²⁰⁹ Vlček, E. *Osudy českých patronů*, s. 115.

²¹⁰ Piřha, P. *Čechy a jejich svatí*, s. 31.

²¹¹ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 53.

²¹² Charvát, P., Sláma, J. *Vyvrždění Slavníkovců*, s. 13-14.

²¹³ Vlček, E. *Osudy českých patronů*, s. 115.

To by znamenalo, že by Vojtěch musel vstoupit do kláštera začátkem roku 989. Pakliže by cesta do Říma trvala alespoň měsíc, znamenalo by to podle Voigta, že Vojtěch mohl odejít do Itálie na přelomu roku 988 a 989.²¹⁴

Zmíněný aventinský dvojjazyčný řecko-latinský klášter si získal mimořádné postavení svým reformním působením, ale též podporou myšlenky obnovení římského císařství (*renovatio imperii Romanorum*). Zde nacházeli útočiště řečtí a latinští vzdělanci, kteří tu usilovali o výměnu kulturních statků a syntézu západní a východní vzdělanosti.²¹⁵ Na tomto místě konečně Vojtěch našel svoji roli. Dosáhl vytyčeného cíle, tedy ideálu mnišství.²¹⁶ Rostislav Nový hodnotí tuto epochou Vojtěchova života takto: „Dvouletý pobyt v římském klášteře byl pro Vojtěcha Slavníkovce v mnoha ohledech velmi důležitý. Změnil jej ze syna charvátského knížete Slavníka ve Vojtěcha – Adalberta, mnicha a především v člověka, jemuž jsou cizí malé i velké zájmy politického světa. S jistou nadsázkou by se dalo říci, že se právě tam a tehdy stal světoobčanem, Evropanem.“²¹⁷

Vojtěch byl však z klidu klášterního života vytržen. V Čechách totiž mezitím docházelo ke zhoršování církevních poměrů, proto bylo roku 992 vypraveno poselstvo v čele s bývalým učitelem Radlou a mnichem Kristiánem, které mělo přivést biskupa zpět do Prahy, neboť zemřel míšeňský biskup Volkold, který po Vojtěchově odchodu vykonával důležité biskupské úkony.²¹⁸ Podle Bruna však: „Papeži byl proti mysli odchod svatého muže; velkému Římu bylo zatěžko vyrvat ze svého těla takovou perlu.“²¹⁹ Byla tedy svolána zvláštní synoda. Tato synoda měla význam i pro církevní vývoj 10. století. Došlo zde totiž ke střetu dvou názorů. Na jedné straně stáli reformátoři, jež hlásali, že mnišství je nejvyšším ideálem a že ten, kdo jej dosáhne, nemá se už vracet ani na biskupský stolec. Proti nim se postavili církevní právníci a stoupenci teze, že biskup se má především postarat o svůj úřad a že ani mnišský stav jej nezavazuje jeho povinnosti. Synoda potvrdila starou církevní praxi a Vojtěch byl tedy poslán zpět do diecéze.²²⁰ Od Bruna se dozvídáme, že světec pak dostal od papeže k řízení biskupského úřadu berlu a prsten „jako pouto“. V tomto aktu udělení berly a prstenu papežem lze snad dle Rudolfa Holinky vidět symbol papežské protekce nad Vojtěchovým

---

²¹⁴ Voigt, H. G. *Adalbert von Prag: Ein Beitrag zur Geschichte der Kirche und des Mönchthums in zehnten Jahrhundert*, s. 260-261.

²¹⁵ Charvát, P., Sláma, J. *Vyvrždění Slavníkovců*, s. 14.

²¹⁶ Vlček, E. *Osudy českých patronů*, s. 115.

²¹⁷ Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 30.

²¹⁸ Schaubert, V., Schindler, H. M. *Rok se svatými*, s. 172.

²¹⁹ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 59.

²²⁰ Dvorník, F. *Svatý Vojtěch: druhý pražský biskup*, s. 35-36.

posláním v Čechách.²²¹ V této souvislosti je nutné poukázat na odlišnost výkladu legendistů, pokud jde o líčení Vojtěchových setkání s papežem. Bruno totiž referuje o vrácení prstenu a berly papežem, ovšem neříká, že by se Vojtěch setkal s papežem někdy předtím. Naopak Canaparius píše o setkání s papežem, ale o vrácení berly a prstenu neví nic.

Vojtěch se tedy podrobil rozhodnutí vrátit se zpět do diecéze. Požadoval však slib, že mu kníže pomůže odstranit největší zlořády v Čechách, proti kterým v minulosti bojoval. Dále žádal, aby byl v Praze založen klášter benediktinské řehole nového reformního směru. Na oba požadavky bylo přistoupeno a tak se Vojtěch vracel do Prahy. V této souvislosti vyvstává otázka, proč Boleslav II. najednou žádal o Vojtěchův návrat a nabízel mu podporu v jeho činnosti. Odpověď má zřejmě politické pozadí. Po prohrané válce totiž vzrostla prestiž Slavníkovců, jež byli proti sporu s Polskem. Boleslav II. se tak pravděpodobně domníval, že Vojtěch zmírní protivy, které panovaly mezi Slavníkovci a Přemyslovci a že bude zároveň pomáhat zcelovat rány, jež způsobila válka s Polskem.²²² K tomu ještě František Dvorník dodává, že tato politika fungovala přibližně dva roky, dokud nový polský kníže Boleslav Chrabrý neupevnil své postavení a neukázal, že umí být soupeřem Přemyslovců i v sjednocování a podmaňování západních slovanských kmenů. To vedlo k tomu, že na Slavníkovce opětovně začala působit přitažlivost Polska a vzrůstala tak nedůvěra vůči nim ze strany Boleslava i jeho fanatických stoupců, v jejichž čele stáli Vršovci. O dalších problémech v této souvislosti bude pohovořeno později v rámci druhého Vojtěchova odchodu z Prahy.²²³

Vraťme se ale zpět k návratu pražského biskupa z prvního exilu. Podle Holinky odešel Vojtěch společně s Kristiánem a Radlou nejdříve do Německa s úmyslem vyhledat mladého Otu III. a projednat s Willigisem věci církevní povahy. Předtím ještě v Římě vybral pro svůj budoucí klášter, ve kterém by měl jakousi náhradu za ztracený útulek a oporu ve své činnosti, dvanáct mnichů, jež měli za ním přijít do Čech. S budoucím císařem se pak Vojtěch údajně setkal až v Cáchách a tehdy mezi nimi vzniklo velmi silné přátelské pouto.²²⁴ Svě tvrzení opírá Holinka zřejmě tak jako někteří další historici o časově i věcně zmatenou historiku, kterou zaznamenal kronikář Kosmas²²⁵ a zasadil ji do roku 984. Podle jeho výkladu se Vojtěch setkal o Velikonocích v Cáchách s Otou II. Ten však zemřel již v prosinci roku 983. Z toho plyne, že když císař prožíval své poslední Velikonoce, nebyl Vojtěch ještě biskupem.

---

²²¹ Holinka, R. *Svatý Vojtěch*, s. 83.

²²² Dvorník, F. *Svatý Vojtěch: druhý pražský biskup*, s. 35-36.

²²³ Tamtéž, s. 46.

²²⁴ Holinka, R. *Svatý Vojtěch*, s. 83-84.

²²⁵ Nový, R., Sláma, J. *Kosmova kronika Čechů in: Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 294-295.

Císař měl tehdy Vojtěchovi povolit návrat do Čech a zároveň ho obdarovat drahocennými bohoslužebnými rouchy. Ve stejné kapitole pak Kosmas zmiňuje úmrtí Vojtěchovy matky v roce 987 a následně i biskupův vstup do římského aventinského kláštera v roce 990. Lze se tedy domnívat, že kronikářova zpráva vznikla zřejmě propojením několika událostí, a to setkání Vojtěcha s Otou II. ve Veroně roku 983 s událostmi, kdy pak Vojtěch o třináct let později jednal s Otou III. Kronikářovo sdělení nelze tedy považovat za věrohodné.²²⁶ Ke zmíněné problematice uvádí František Dvorník, že Vojtěch mohl v Cáchách navštívit Otu III., ale muselo to být v roce 992 nebo 995, poněvadž jen v těchto letech zde světec trávil Velikonoce.²²⁷

Jiří Sláma se na rozdíl od Holinky domnívá, že Vojtěch při svém návratu do Čech překročil Alpy a pokračoval do Řezna. I když nás legendisté o průběhu cesty neinformují, je dle Slámy pravděpodobně, že se Vojtěch v Řezně setkal s tanním biskupem Wolfgangem, s nímž se znal již z předchozích let a se kterým si byl blízký i ve svých postojích k moderní církevní reformě, jež vycházela z benediktinského kláštera sv. Gorgonia v Gorze. Toto hnutí, s nímž se Vojtěch seznámil během svého pobytu v Magdeburku, usilovalo o návrat k původním zásadám Benediktovy řehole mnišského života, ale mělo i obecnější cíle v církevní politice, např. prosazení papežské nezávislosti na světské moci. Z Řezna se pak Vojtěch dle Slámy vydal do Prahy.²²⁸

V Čechách byl světec dobře přijat. On sám byl však zklamán. Když se totiž vracel domů, přišel v neděli do jednoho města, jak píše Bruno, kde byl právě toho dne veliký trh. „Pohled na to způsobil svatému muži nemalý zármutek. Vyčítavě pravil těm, kteří ho přiváděli nazpět: „Tohle je váš krásný slib? Ti vaši kajícíci ani nesvěti sváteční den.“²²⁹ Tím místem měla být snad Plzeň. V tehdejší době se však Plzeň nenacházela na území dnešní západočeské metropole, ale přibližně devět kilometrů jihovýchodním směrem od tohoto místa na ostrohu Hůrka, vypínajícím se nad dnešním Starým Plzencem.²³⁰ Anonymní legenda *Quatuor immensi* uvádí v této souvislosti také Plzeň, tehdy stojící u dnešního Starého Plzence.²³¹ Na Plzeňsku měl pak Vojtěch dle informací kronikáře karlovského období Přibíka Pulkavy z Radenína na místě zvaném Kostelec vybudovat kostel ke cti Matky Boží Panny Marie, kde se mělo usadit dvanáct benediktinských mnichů, jež se měli stát základem

---

²²⁶ Sláma, J. ...a přišli ke hradu Plzni in: *Po stopách svatého Vojtěcha*, s. 55-57.

²²⁷ Dvorník, F. *Svatý Vojtěch: druhý pražský biskup*, s. 144.

²²⁸ Sláma, J. ...a přišli ke hradu Plzni in: *Po stopách svatého Vojtěcha*, s. 55-57.

²²⁹ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 59-61.

²³⁰ Sláma, J. ...a přišli ke hradu Plzni in: *Po stopách svatého Vojtěcha*, s. 58.

²³¹ Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 34.

břevnovského konventu, tedy prvního mužského kláštera v Čechách.²³² V té době existoval na našem území pouze jeden klášter – benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě. Podle novějších poznatků se zmíněný kostelík zasvěcený dnes sv. Jiří nacházel v Plzni-Doubravce.²³³ Uvažovalo i však i o Zelené Hoře u Nepomuku či Kostelci u Kladrub. Nejnověji pak bylo v této souvislosti poukázáno na Kostelec nad Vltavou na Písecku. Dle Jiřího Slámy však Vojtěchův Kostelec zřejmě nikdy neexistoval. Vojtěchovi by totiž určitě při jeho návratu do Prahy nezbýval čas na budování klášterního provizoria, pokud je bráno v úvahu, že břevnovský klášter byl uveden v chod již lednu roku 993. Je tedy možné, že Pulkava si Kostelec vymyslel nebo vycházel z nějakého vyprávění, které souvisí s vytvářením svatovojtěšského kultu. Jaké místo měl tedy Pulkava na mysli, zřejmě vypátráno nebude. V každém případě lze dle Slámy chápat Plzeň jako významnou zastávku na světcově cestě do Prahy, kde na něj čekal biskupský úřad.²³⁴

„A když prošli celou cestu a dorazili do Prahy, vyšli mu vstříc lidé každého věku i pohlaví a přijali ho s nesmírnou radostí. Podávali mu ruce a slibovali, že chtějí zcela polepšit svůj dřívější život, neboť se radují z jeho návratu.“²³⁵ Vojtěch zřejmě věřil, že ve stávající situaci nastane příznivý obrat a na začátku roku 993 se jistě těšil ze založení břevnovského kláštera. Jeho zřízení proběhlo pravděpodobně bez komplikací, proto mohlo dne 14. ledna 993 dojít k vysvěcení a úřadu se ujal opat Anastáz. František Dvorník se domnívá, že prvním českým benediktinským opatem byl Ascherikus, kněz Vojtěchovy diecéze, který dle Bruna doprovázel svého biskupa do Říma. Poté jej však měl opustit, neboť nesouhlasil s Vojtěchovým rozhodnutím stát se mnichem. Později ale dle Dvorníka svého rozhodnutí zřejmě litoval a rozhodl se světce následovat. Stal se mnichem a podle zvyku změnil své jméno na Anastáz.²³⁶ Holinka zase předpokládal, že Anastasius je osoba totožná s Radlou, Vojtěchovým vychovatelem a druhem.²³⁷ Klonila bych se spíše k názoru Františka Dvorníka. Z vyprávění legendistů totiž vyplývá, že Radla v roce 992, kdy vedl s Kristiánem poselstvo do Říma s úmyslem přivést zpět Vojtěcha do Čech, nebyl ještě mnichem.

---

²³² Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 33-34.

²³³ Schauber, V., Schindler, H. M. *Rok se svatými*, s. 172.

²³⁴ Sláma, J. ...a přišli ke hradu Plzni in: *Po stopách svatého Vojtěcha*, s. 61-62.

²³⁵ Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 135.

²³⁶ Dvorník, F. *Svatý Vojtěch: druhý pražský biskup*, s. 41.

²³⁷ Holinka, R. *Svatý Vojtěch*, s. 89.

4.5 Druhý odchod z Čech

Pokud jde o další Vojtěchův osud, lze konstatovat, že po počátečních úspěších se vůči němu opět zformovala opozice. Situace se nevyvíjela tak, jak si biskup představoval. Dle mého mínění je možné, že tomu napomohl někdejší Vojtěchův souhlas s tím, aby bývalá přemyslovská území, která původně spadala pod jurisdikci pražského biskupství, přešla za změněné politické situace pod polskou církevní správu podřízenou Apoštolskému stolci. Je pravděpodobné, že do dalšího dění zasáhla i Boleslavova nemoc. Navíc se neustále prohlubovala krize v postavení přemyslovského knížectví ve střední Evropě. Celkové napětí tak vyústilo v druhý Vojtěchův odchod.²³⁸ Hlavní příčinou tohoto světcova počínání však byl dle legendistů případ cizoložné ženy, která se uchýlila pod Vojtěchovu ochranu. Rudolf Holinka se domnívá, že cizoložnice pocházela z rodu Vršovců.²³⁹ O této aféře Canaparius vypráví: „Když podle barbarského zvyku rodiče pohaněného manžela žádali, aby byla sřata, ona letíc jako vítr utíkala, až hlasem i během dostihla vytouženého biskupa.“²⁴⁰ Vojtěch chtěl ženu vysvobodit a ukryl ji před mstiteli v klášteře sv. Jiří a svěřil do péče tamního kustoda kostela. Přímo před biskupovými očima a proti jeho vůli pak došlo k porušení práva církevního azylu. Příbuzní potupeného manžela totiž žádali krevní mstu.²⁴¹ V tento okamžik napadla Vojtěcha myšlenka mučednické smrti. Rozhodl se označit svoji osobu za viníka nevěry a podstoupit tak smrt za cizoložnici. Toto mu však bylo rozmluveno ze strany kanovníka Willika. Biskup se tedy snažil vyjednávat, ale zhanobená rodina použila výhrůžku adresovanou jeho bratrům. Mezitím příbuzní podvedeného muže vyvlekli ženu z chrámu a před Vojtěchem ji sřali.²⁴² Domnívám se, že tato událost by mohla podporovat tezi, že kníže Boleslav II. již v té době plnohodnotně nevládl z důvodu těžké nemoci. Jinak by se zřejmě mstitelé k prohřešku porušení chrámového azylu neodhodlali. Museli si být tedy jisti, že je kníže nepotrestá a tou jistotou mohla být právě jeho choroba. Za normálních okolností by zřejmě nemohlo dojít ke sročení davu útočícího na biskupa, neboť knížecí družina by jistě proti takovému porušení míru zasáhla.

Celá příhoda byla hrubým porušením církevního práva, jež trvalo na právu azylu. Vojtěchovi tedy nezbylo, než vyhlásit klatbu nad hlavními viníky. Rudolf Holinka k tomuto uvádí: „Tento zločin na posvátném místě, spojený s urážkami biskupa, výhrůžkami

---

²³⁸ Lutovský, M., Petrář, Z. *Slavníkovci mýtus českého dějepisectví*, s. 56.

²³⁹ Holinka, R. *Svatý Vojtěch*, s. 94.

²⁴⁰ Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus in: Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 136.

²⁴¹ Lutovský, M., Petrář, Z. *Slavníkovci mýtus českého dějepisectví*, s. 56.

²⁴² Piřha, P. *Čechy a jejich svatí*, s. 31-32.

Slavníkovcům a výsměšným porušením církevního práva azylu s celou svou ohavností byl dílem Vršovců a projevila se v něm stará řevnivost a nenávisť k Vojtěchovu rodu i k biskupu samému.²⁴³

Příběh urozené cizoložnice vypráví i Bruno, jemuž se stal důvodem pro popis náboženské a mravní laxnosti Čechů. „Množily se hříchy, staré neřesti neustupovaly, nových denně přibývalo. Cokoli dobrého slíbili, řeč skutků prohlašuje za lživé. Proto biskup, uvažuje o tom, že marná práce nepřinesla užitek ani jim ani jemu a že takový stav jeho duši škodí, řekl svému vychovateli: „Bud' si jist, že bud' přijdeš tam, kde jsem já, nebo mě už nikdy neuvidíš.“²⁴⁴

Kromě nábožensko-morálních problémů bylo Vojtěchovo postavení zatíženo i rostoucím napětím mezi přemyslovským a libickým rodem. Pražský Boleslav totiž nedokázal udržet dobré vztahy s Polskem, kde po smrti Měška nastoupil na trůn jeho syn Boleslav, nazývaný pro své vojenské a státnické úspěchy Chrabrý. Vzestup polského státu naopak dodával odvahy libickému knížeti, a tak stoupala nervozita Prahy a Slavníkovci se stali terčem přímých výhrůžek. Zklamaný Vojtěch se tedy rozhodl pro svůj druhý odchod z Prahy.²⁴⁵ Otázkou zůstává, zda biskupův postoj byl správný, zda neměl na svém místě setrvat. Zdá se však, že v moment jeho rozhodování zřejmě zvítězila představa askety toužícího po mučednické smrti. Na druhé straně je také nutné připustit, že jen stěží lze pronášet nějaké soudy v tak ožehavé otázce, neboť nám není známo skutečné pozadí celé situace. Celkově lze totiž konstatovat, že z Vojtěchova života máme k dispozici jen několik jistých faktů a i ty se mohou jevit v různém světle podle toho, jaké stanovisko zaujímal sdělující osoba.

Otřesený Vojtěch tedy odešel z Čech s úmyslem se již nevrátit. Voigt spojil Vojtěchův odchod s rokem 994. K tomu David Kalhous uvádí a navíc je to patrné i z vyprávění obou legendistů, že Vojtěchův odchod z vlasti nebyl od doby, kdy do Říma na jaře v roce 996 odcházel Ota III., příliš vzdálen. V Římě se pak v květnu odehrála císařova korunovace. Z dalších pramenů je zřejmé, že na tentýž měsíc a rok byla papežem svolána synoda, kde se mělo pravděpodobně jednat o dalším biskupově osudu. Kalhous se tedy domnívá, že Vojtěch odešel do Říma nejdříve na podzim roku 995, přičemž za klíčový datum považuje 28. září roku 995, kdy došlo k přeapadení Libice. Po tomto datu údajně Vojtěch v Praze jistě nebyl. Dle

---

²⁴³ Holinka, R. *Svatý Vojtěch*, s. 95.

²⁴⁴ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 63-65.

²⁴⁵ Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 54.

Kalhous je pravděpodobné, že Vojtěch odešel z vlasti v souvislosti s přepadením Libice, tedy na podzim roku 995.²⁴⁶

Na své cestě se měl světec údajně zastavit v Uhrách. K tomu nutno podotknout, že Canaparius zmínku o návštěvě Uher neuvádí. Objevuje se až v Brunově legendě, kde se píše: „Nelze smlčet, že k sousedním Uhrům jednou vyslal posly, jednou se tam i sám vydal; a když je aspoň trochu odvrátil od bludů, vtiskl jim aspoň náznak křesťanství.“²⁴⁷ Z výše uvedeného se tedy předpokládá, jak již bylo nastíněno, že Vojtěch se zdržel v Uhrách právě, když putoval do Říma. Zde měl pokřtít syna vévody Gejzy Waika, budoucího prvního krále Uher, jenž přijal jméno Štěpán.²⁴⁸ K tomu ovšem František Dvorník poznamenává, že byť se v jednom životopisu svatého Štěpána, v tzv. životopisu Větším, tvrdí, že Štěpán byl pokřtěn Vojtěchem, neodpovídá to skutečnosti. Štěpánova biografie, jež tuto informaci poskytla, vznikla v 11. století, v době, kdy se Vojtěch stal slavným mučedníkem, chloubou Polska a slávou Čech. A tak se nelze divit, že i Maďaři chtěli mít podíl na oslavě nejvýznamnějšího světce této doby.²⁴⁹ Na druhé straně však Petr Piřha připouští, že Štěpán mohl být Vojtěchem alespoň biřmován.²⁵⁰ V této otázce bych se klonila k Dvorníkovu názoru. Výše uvedený citát z Brunovy legendy spíše dle mého názoru vypovídá o Vojtěchově misionářské činnosti. Navíc by Bruno patrně neopomenul zmínku o Štěpánově pokřtění. V podobném duchu vlastně hovoří i Holinka, když tvrdí, že se Vojtěch sice cestou do Říma skutečně na dvoře maďarského knížete Gejzy zastavil, ale jeho návštěva byla spojena s výchovou Gejzova syna Štěpána a s obracením lidu na víru, nikoli se křtem.²⁵¹

Zcela jistě pak Vojtěchovy kroky směřovaly do „hradeb drahého Říma a vyměnil pastýřské otěže za člun kláštera“. Sbory mnichů jej vítaly. „Všichni ho měli rádi, ale nejvíce ze všech jeho opat, který ho také ustanovil prvním po sobě u všech sboru bratří. On však se spokojil s úplně obyčejným a posledním místem, čím byl větší, tím skromněji se choval vůči všem, oč bohatější duchovním bohatstvím, o to více toužil být v očích lidí malý, chudý a opovržený.“²⁵² Zmíněné jmenování do funkce převora opatství pak skýtalo Vojtěchovi příležitost ke kontaktu s vnějším světem, jelikož jeho opatství, jak uvádějí legendisté, se stalo reformním centrem, kde se setkávala duchovní elita Říma. „Kdykoli se svatí mužové sešli,

---

²⁴⁶ Kalhous, D. *Svatý Vojtěch v Římě: nevyřešené otázky* in: *Po stopách svatého Vojtěcha*, s. 75-76.

²⁴⁷ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 65.

²⁴⁸ Buben, M. M., Kučera, R., Kukla, O. A. *Svatí spojují národy Portréty evropských světců*, s. 72.

²⁴⁹ Dvorník, F. *Svatý Vojtěch: druhý pražský biskup*, s. 38-39.

²⁵⁰ Piřha, P. *Čechy a jejich svatí*, s. 31.

²⁵¹ Holinka, R. *Svatý Vojtěch*, s. 96.

²⁵² Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 137.

pršela zde slova Boží, myšlenky v zápalu létaly sem a tam, v srdcích planul oheň, vlna zkroušenosti dosvědčovala Boží přítomnost. Byl to opat Řehoř, byl to otec Nilus, dobrý a nemocný Jan, prostý Stratus, skutečný anděl na zemi, z římských šlechticů Boží mudrc Jan, mlčenlivý Teodor, nevinný Jan, prostý Lev, milovník žalmů a vždy hotový kázat.²⁵³

V Čechách zatím Boleslav II. a jeho družiníci museli čelit dopadům zahraniční politiky i vnitřní slabosti mladého státu. Měli tedy alespoň snahu konsolidovat jeho vnitřní strukturu, neboť zřejmě docházelo i k ozbrojeným střetům se Slavníkovci, které zatím končily příměřím. Soupeření mezi Přemyslovci a slavníkovskou mocí však postupně spělo k tragickému rozuzlení, když v předvečer svátku sv. Václava, tedy 27. září, roku 995 přepadla vojska Boleslava II. slavníkovskou Libicí.²⁵⁴ K tomu nutno poznamenat, že ohledně datace zmíněné události nepanovala jednota. Např. osvícenci v čele s Dobnerem se rozhodli pro rok 996, pozitivisté se zase přiklonili po příkladu Büdingra či Losertha k datu 28. 9. 995. Hlavní oporou pro druhé datum je Brunova informace, „že vigilie sv. Václava připadla na pátek“. Údaj o václavském svátku v sobotu totiž odpovídá právě roku 995. Naopak zasazení události do roku 996 vyplývá z kontextu Canapariovy legendy. Kdyby se dle Králíka ztratila Brunova legenda, jistě by nebránilo žádnému z historiků na základě zmíněné Canapariovy legendy a rovněž veršované legendy *Quatuor immensi* situovat vyvraždění Slavníkovců do roku 996. Na druhou stranu ovšem Králík podotýká, že i z Brunovy chronologie je patrné snad ještě pevnější vklínění pohromy světcovy rodiny do roku 996. Blíže o tom bude pojednáno níže.²⁵⁵ V každém případě lze říci, že v souboji se ukázaly ty nejpodstatnější rozpory, jež stály mezi Prahou a Libicí. Následující citovaná slova, která křičeli přemyslovští válečníci, objasňují mnohé: „Jestli je Vaším svatým Václav, našim je tedy Boleslav.“²⁵⁶ Co se však na Libici skutečně stalo, se pochopitelně sotva kdy dozvíme. Je také velmi těžké určit, kdo byl původcem tohoto spiknutí. Někteří historikové se domnívali, že z Brunovy legendy lze vyčíst, že oním útočníkem byl Boleslav. Např. Krásal a Ježek jej přímo viní. Dle nich to byl právě on, kdo zrušil sjednaný mír.²⁵⁷ Poukazují přitom na Brunovo sdělení: „Hle, další Jidáš, který se naučil, jak mírem způsobit válku, slibuje život, aby přinesl smrt.“²⁵⁸ Gerard Labuda dokonce tvrdí, že Boleslav vedl výpravu proti Libici osobně. Tento polský historik zároveň protestuje proti přídomek „Pobožný“ pro Boleslava, neboť byl přece vrahem Vojtěchových bratrů.²⁵⁹

²⁵³ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 67.

²⁵⁴ Charvát, P., Sláma, J. *Vyvraždění Slavníkovců*, s. 17.

²⁵⁵ Králík, O. *Slavníkovské interludium*, s. 46.

²⁵⁶ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 87.

²⁵⁷ Ježek, J., Krásal F. *Sv. Vojtěch, druhý biskup pražský, jeho klášter i úcta u lidu*, s. 158.

²⁵⁸ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 85.

²⁵⁹ Labuda, G. *Święty Wojciech Biskup – mezcennik, patron Polski, Czech i Wegier*, s. 145

Petr Charvát naopak z útoku Boleslava z důvodu jeho choroby vyřadil. Dle něj se iniciativy mohli chopit knížecí synové Jaromír nebo Oldřich, nejstarší Boleslav byl tehdy mimo zem. Druhý jmenovaný býval později s podobnými akcemi spojován. Dle Charváta je však jisté, že ortel vykonali knížecí družiníci.²⁶⁰ Dušan Třeštík se domnívá, že na Libici zaútočili Vršovci, ale jen jako podněcovatelé dalších českých velmožů. Velké bohatství Slavníkovců bylo dle něj to, co lákalo ostatní předáky. Právní záminkou pak měla být ona legální krevní msta vyhlášená Soběslavovi a jeho bratrům Vršovci. Nemělo se tedy jednat o záležitost vysoké politiky, ale o epizodu v domácích sporech.²⁶¹ Krásal a Ježek ke zmíněné problematice uvádějí, že „v popředí všeho stála otázka, jak se konečně rozhodne a utváří poměr Slavníkovců k rodu Přemyslovu“.²⁶² Od teorie o mocenském boji mezi Přemyslovci a Slavníkovci se naopak odklání Vladimír Šrein a připouští podobně jako Třeštík, že šlo o velké loupežné přepadení spojené s rozsáhlým drancováním. Cílem dobyvatelů se dle Šreina měly stát nejen stříbrné denáry z libické a malínské mincovny, nýbrž také zlato vytěžené z řek a potoků slavníkovského panství.²⁶³

Po dobytí Libice byli všichni přítomní Slavníkovci Spytimír, Pobraslav, Pořej a Čáslav zákeřně povražděni. Libická pohroma však neznamenal definitivní zánik Slavníkova rodu. Vojtěchovi a Radimovi totiž zachránil život jejich pobyt v Římě.²⁶⁴ Kromě Vojtěcha a Radima přežil ještě Soběslav, neboť shodou okolností do slavníkovských dějin zasáhly bouřící se slovanské kmeny Luticů a Obodritů. Proti nim Ota III. vyhlásil vojenské tažení, k němuž povolal i své spojence. Na pomoc mu přispěchal polský Boleslav Chrabrý. V čele českých bojovníků zase stál syn vládnoucího knížete Boleslava II., mladý Boleslav.²⁶⁵ Dle sdělení legendistů se měl Otova tažení zúčastnit právě také Slavníkovec Soběslav. „Nejstarší bratr vstoupil do císařské služby a pomáhal dobývat pohanské země, získal si tam přátelství polského knížete Boleslava.“²⁶⁶ Z Brunovy legendy je dále patrné, že když Soběslav odcházel na výpravu, dal mu kníže Boleslav II. záruku bezpečnosti oslabené Libici až do jeho návratu. To však nedodržel. Lze tedy podle Dušana Třeštíka konstatovat, že nesl, byť zprostředkovaně, vinu a zodpovědnost za zabití Soběslavových bratrů před hradním kostelem. Přímo zodpovědnost však měli útočníci, jež vylákali bratry ven pod slibem bezpečnosti. Podle

---

²⁶⁰ Charvát, P., Sláma, J. *Vyvráždění Slavníkovců*, s. 17-18.

²⁶¹ Třeštík, D. *Co se stalo 28. září 995 na Libici?* in: *Po stopách svatého Vojtěcha*, s. 69-70.

²⁶² Ježek, J., Krásal F. *Sv. Vojtěch, druhý biskup pražský, jeho klášter i úcta u lidu*, s. 158.

²⁶³ Šrein, V., Šťastný, M. *Zlato! Příčina vyvráždění Slavníkovců* in: *Slavníkovci v českých dějinách*, s. 160.

²⁶⁴ Schaubert, V., Schindler, H. M. *Rok se svatými*, s. 172.

²⁶⁵ Sláma, J. *Slavníkovci* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 34.

²⁶⁶ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 83.

Třeštík se jedná o jiný slib, než ten Boleslavův.²⁶⁷ David Kalhous chápe útok na Libici takto: „Tato událost nebyla vyvrcholením dlouholetých sporů mezi Přemyslovci a Slavníkovci, jednalo se spíše o důsledek Vojtěchovy snahy hájit církevní právo proti právu „zemskému“, jež si předáci poškozeného rodu vyložili jako vyhlášení nepřátelství a podle toho zareagovali.“²⁶⁸ Pád Slavníkova panství představoval také přerušení činnosti některých institucí. Opuštěn byl zřejmě břevnovský klášter, jehož řeholníci se posléze rozptýlili po celé Evropě. Mnichu Anastasiovi pak poskytly útulek Uhry a údajně se snad měl stát opatem slavného kláštera v Pannonhalmě. Tamtéž se měl odebrat i dvorní kněz Slavníkovců Radla, který měl dát posléze přednost tichému životu v řeholním ústraní.²⁶⁹

4.6 Cesta k mučednické smrti

Pakliže Vojtěch o katastrofě, jež postihla jeho rodinu, nevěděl, musel se o ní dle Dvorníka dozvědět při již zmíněné návštěvě Oty III. v Římě na jaře roku 996. Za této situace musela být jeho jedinou útěchou představa, že nyní bude ponechán, aby se oddával asketickému a kontemplativnímu životu. Naneštěstí pro něj se však v Římě objevil v císařově doprovodu také arcibiskup Willigis. Jeho přítomnost zmařila Vojtěchovy naděje, že zbytek života stráví v ústraní svého milovaného kláštera. Je pravděpodobné, že Vojtěch o svém druhém odchodu z Prahy svého metropolitu neinformoval, neboť když se Willigis dozvěděl, co se stalo, trval na tom, aby se biskup vrátil zpět na biskupský stolec. V této souvislosti se ovšem nabízí otázka, proč arcibiskup s tímto návrhem přišel. Musel si být přece vědom, co se přihodilo v Libici. Je možné, že právě Vojtěchův návrat chápal jako krok k usmíření s knížetem. Na svolané synodě pak bylo rozhodnuto, že Vojtěch musí uposlechnout arcibiskupova příkazu. Po Willigisově odjezdu následně Vojtěch získal papežské svolení odejít kamkoli na misijní cestu k pohanům, pakliže jej Češi odmítnou.²⁷⁰ „Pro jeho zarmoucenou duši bylo velkou útěchou, že měl být poslán jako kazatel k cizincům a nepokřtěným národům, kdyby u duší jemu svěřených nemohl sklízet slušnou úrodu.“²⁷¹ Vojtěch se tedy dle Canaparia vydal s biskupem Notkerem na cestu přes Alpy. Následně se ocitli v Mohuči (někdy v srpnu roku 996), kde zrovna pobýval císař, jenž se vracel z italských krajů. V dalším líčení poukazuje Třeštík na legendistovu zmatenou chronologii událostí. Zde měl mít totiž Vojtěch prorocký sen týkající se zabití jeho bratrů a jeho mučednické smrti.

²⁶⁷ Třeštík, D. *Co se stalo 28. září 995 na Libici?* in: *Po stopách svatého Vojtěcha*, s. 69.

²⁶⁸ Kalhous, D. *Svatý Vojtěch v Římě: nevyřešené otázky* in: *Po stopách svatého Vojtěcha*, s. 77.

²⁶⁹ Charvát, P. *Boleslav II.: sjednotitel českého státu*, s. 170.

²⁷⁰ Dvorník, F. *Zrod střední a východní Evropy Mezi Byzancí a Římem*, s. 144-145.

²⁷¹ Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 139.

Zdalo se mu o lůžku připraveném na dvoře jeho bratra pro ně oba Pannou Marií. Tento sen se měl pak naplnit, když hříšný lid přepadl jeho bratry a zabil je.²⁷² V této souvislosti nutno poznamenat, že Bruno onen věštecký sen poněkud pozměnil, když říká: „Zdalo se mu, že vidí v domě svého staršího bratra dvě dobře připravená lůžka: jedno bylo jeho, druhé bylo určeno bratrům.“²⁷³ Bruno dále konstatuje: „Niméně, co se mu zdálo o lůžku bratří, zčásti ještě zažil; a z části že se vyplnilo v tomto roce, to teď posuď se mnou.“²⁷⁴ Bruno měl tedy zjevně na mysli smrt čtyř již jednou jmenovaných bratrů při libické pohromě a posléze Soběslavovo úmrtí v roce 1004, ve kterém, jak již víme, právě sepsal svoji legendu. Onen sen měl mít Vojtěch, jak již bylo nastíněno, přibližně na podzim roku 996. A právě v této souvislosti nutno konstatovat, že je absurdní, aby se Vojtěchovi zjevovala událost více než rok stará. Brunovo závazné pořadí věštecký sen a následně jeho vyplnění pak dle Králíka jednoznačně zasazuje slavníkovské krveprolití do roku 996. Dle Králíka je jasné, že Bruno si představoval slavníkovskou katastrofu až po římské synodě a Vojtěchově pobytu v Mohuči. Je tedy zjevné, že o protislavníkovském úderu se měl Vojtěch dozvědět až na cestě do Čech. Kdyby totiž dle Králíka došlo k této skutečnosti v době před římskou synodou, byla by pak Vojtěchovi povolena misionářská činnost k pohanům přímo na ní.²⁷⁵ Tento údaj v podstatě potvrzuje i Voigt, který se taktéž domnívá, že Vojtěch o pobití svých bratrů nevěděl ještě v době, kdy se jednalo o jeho dalším osudu právě na zmíněné květnové synodě v roce 996.²⁷⁶ Třeštík k tomu dodává, ostatně, jak již bylo jednou nastíněno, že Canaparius i Bruno vše popletli. Poukazuje přitom na správnou chronologii kronikáře Kosmy, který říká, že Vojtěch se rozhodl odejít z Čech, protože jej lid nechtěl. Před svým odchodem měl nabídnout svůj úřad Strachkvasovi-Kristiánovi. Toto zmiňuje i Bruno, ovšem hovoří o Radlovi. Když pak Strachkvas tuto nabídku odmítl, odešel Vojtěch do Říma a poté dle Kosmy mělo dojít v roce 995 k přepadení Libice. V této souvislosti Třeštík poznamenává, že Vojtěch musel o libické tragédii, k níž došlo už před rokem, dávno vědět.²⁷⁷ Ota se totiž před svým odjezdem do Itálie zdržoval na začátku března roku 996 v Řezně a je tedy pravděpodobné, že k němu pronikla informace o pobití Vojtěchových bratrů v nedalekých Čechách, kterou pak předal v Římě Vojtěchovi.²⁷⁸

---

²⁷² Třeštík, D. *Co se stalo 28. září 995 na Libici?* in: *Po stopách svatého Vojtěcha*, s. 67.

²⁷³ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 81.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 83.

²⁷⁵ Králík, O. *Slavníkovské interludium*, s. 48-49

²⁷⁶ Voigt, H. G. *Adalbert von Prag: Ein Beitrag zur Geschichte der Kirche und des Mönchthums in zehnten Jahrhundert*, s. 58.

²⁷⁷ Třeštík, D. *Co se stalo 28. září 995 na Libici?* in: *Po stopách svatého Vojtěcha*, s. 65.

²⁷⁸ Kalhous, D. *Svatý Vojtěch v Římě: nevyřešené otázky* in: *Po stopách svatého Vojtěcha*, s. 75.

Podle zmatené chronologie Canapariovy legendy se však měl Vojtěch o zabití jeho bratrů dozvědět, když byl zrovna na cestě do Čech, a proto odbočil k polskému Boleslavu Chrabrému. Skrze jeho posly se měl dotázat v Praze, zdali ho v Čechách přijmou zpět. Třeštík se ovšem s ohledem na to, že libická tragédie v dané době byla již rok starou záležitostí, domnívá, že Vojtěch setrval v Mohuči, než se mu dostalo záporné odpovědi na jím vznesený dotaz. Odsud se měl odebrat do Uher a až poté k Chrabrému.²⁷⁹ Toto v podstatě potvrzuje i František Dvorník. Pouze dodává, že světec v mezidobí vykonal pouť do svatyně ve Francii, aby se následně vrátil zpět do Mohuče. Lze snad ještě poznamenat, že Dvorník si není jistý, zda odpověď, která byla samozřejmě negativní, zastihla Vojtěcha ještě v Mohuči či na jeho cestě do Polska.²⁸⁰ Ke zmíněné cestě do Francie nutno ještě podotknout, že na rozdíl od Canaparia putuje Brunův Vojtěch nejdříve na ona svatá místa, teprve potom pobývá na Otově dvoře.

Na základě výše uvedeného lze pak říci, že Vojtěch byl volný a mohl v souladu s papežovým rozhodnutím vykonat svoji misijní činnost. „Když bylo tedy pouto rozvázáno a biskup se stal volným, použil papežova svolení a uskutečnil toužebné přání po krásném mučednictví, které vždy plálo v jeho srdci. Jako průvodce na cestu si vzal dva druhy, které pokládal za dost zdatné pro svatý boj a dost způsobilé k hlásání evangelia.“²⁸¹ Dle Canaparia se jednalo o kněze Benedikta a jeho milovaného a od dětství ho provázejícího bratra Radima-Gaudentia.²⁸² Na vojensky obsazené lodi pak byla misijní trojice dovezena k pobaltským Prusům. Byť měl Vojtěch v úmyslu vykonat cestu k Luticům, obrátil jeho pozornost Boleslav Chrabrý k Prusům. Měl totiž v úmyslu dobýt Prusko a tak měl zájem na tom, aby křesťanství otupilo pruskou divokost.²⁸³ Z vyprávění obou legendistů je pak zřejmé, že Vojtěchova výprava narazila hned na počátku svého pobytu na odpor. Vojtěch byl totiž pod pohrůzkou smrti vyzván, aby zemi opustil. Sklíčen velkým smutkem a obavami si uvědomil, že musí změnit způsob svého vystoupení a vyměnit oblečení za místní kroj, pakliže se chce dopracovat úspěchu. „Proto, souhlasíte-li, změníme oděv, nechme si narůst dlouhé vlasy, nebraňme, aby na oholené bradě vyrostly vousy. Snad nepoznání budeme moci lépe konat dílo spásy; podobni jim budeme se s nimi důvěrněji stýkat, hovořit a žít s nimi. A práci vlastních rukou si po vzoru apoštolů hledejme obživu a ve skrytu srdce přemítáme o smyslu

---

²⁷⁹ Třeštík, D. *Co se stalo 28. září 995 na Libici?* in: *Po stopách svatého Vojtěcha*, s. 65-67.

²⁸⁰ Dvorník, F. *Svatý Vojtěch: druhý pražský biskup*, s. 147.

²⁸¹ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 95.

²⁸² Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 143.

²⁸³ Vlček, E. *Osudy českých patronů*, s. 117-118.

žalmů. S přispěním Spasitelova milosrdenství se nám snad zatím podaří tímto způsobem a touto lstí je v jejich předsudcích oklamat a jistě se naskytne příležitost hlásat evangelium.“²⁸⁴ Poté se dle Bruna Vojtěch rozhodl opustit se svými druhy pruské území a zamýšlel jít kázat k Luticům, kde by měl jazykově i politicky lepší podmínky. Cestou však vstoupili na posvátné místo, kde si dopřáli spánku, ze kterého byli vyrušeni hlukem zbraní a nakonec spoutáni. Skupinu Prusů vedl dle Canaparia jistý Sikko, snad pohanský kněz, jemuž dle Bruna Poláci zabili bratra. A protože Vojtěch v dané době hovořil zřejmě jazykem, který mohl být určitou směsicí polštiny a češtiny a navíc se již předtím vyjádřil, že přichází od polského knížete, je dle mého názoru pravděpodobné, že se mohlo ze strany pohanů jednat o mstu. Vojtěch na vzniklou situaci reagoval těmito slovy: „Bratři, nebuďte smutní. Víte, že tak trpíme pro jméno Páně, jehož dokonalost je nade všechny dokonalosti, krása nade všechny půvaby, jehož moc je nevýslovná, dobrotivost neobyčejná. Co může být statečnější, co krásnější než dát sladký život za nejsladšího Ježíše?“²⁸⁵ Nato byl Vojtěch bodnut vůdcem sroceného davu přímo do srdce. Ostatní pak dílo dokonali. Druhý pražský biskup tedy zemřel probodnut sedmi kopími. Bruno k tomu poznamenává, že v okamžiku světcovy smrti se mu sama uvolnila pouta na ruku.²⁸⁶ Podle Canapariovy legendy však pouta uvolnili sami vrazi.²⁸⁷ V této souvislosti lze konstatovat, že Canaparius líčí poslední úsek Vojtěchova života i jeho smrt podrobněji. Je možné, že měl o tomto období k dispozici lepší informace. Oba legendisté pak zmiňují, že oni bezbožní muži oddělili hlavu svatého muže od těla, přičemž Canaparius dodává, že ji posléze nabodli na kůl a tělo pohodili na místě činu.²⁸⁸ K tomu nutno dodat, že není známo, kde byl sv. Vojtěch zavražděn, neboť životopisci s tímto údajem čtenáře neseznamují. Pouze anonymní legenda o utrpení sv. Vojtěcha Sanctus Adalpertus z 11. století píše o blíže neidentifikovatelném místě Cholin v Prusích, resp. v Pomezánii.²⁸⁹ Bruno dále konstatuje, že ukrutní barbaři nechali ušlechtilou Vojtěchovu hlavu strážiti, neboť se domnívali, že za ni i tělo dostanou od sousedního knížete Boleslava značný peněžní obnos, což se skutečně stalo.²⁹⁰ K Vojtěchovu umučení mělo dle Canaparia dojít v pátek 23.

---

²⁸⁴ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 105.

²⁸⁵ Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 144-145.

²⁸⁶ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 127.

²⁸⁷ Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 145.

²⁸⁸ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 131.

²⁸⁹ Nový, R., Sláma, J. *Anonymní legenda o utrpení svatého Vojtěcha Sanctus Adalpertus* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 190.

²⁹⁰ Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 131.

dubna za vlády Oty III.²⁹¹ Bruno vlastně uvádí totéž, neboť říká, že světec byl umučen v den, kdy byl mečem s'at svatý Jiří. „Dobře tak, že v jeden den, protože oba jsou dobří k těm, kdo je prosí, skvějí se četnými zázraky a pomáhají ubohým smrtelníkům.“²⁹²

5 Vojtěchův kult

Boleslav Chrabrý si musel být plně vědom, s jakým výsledkem misie skončí. Ihned poté totiž projevil zájem o biskupovo tělo, které také, jak již bylo řečeno shora, od Prusů odkoupil. Šlo mu zjevně o vyhlášení nového světce. Byť samozřejmě věděl, že Vojtěch ve funkci biskupa neuspěl, byl si jistý, že smrt při šíření křesťanské víry mezi pohany převáží a potvrdí jeho svatost. Vojtěchovy ostatky pak měly být dle legendy *Tempore illo* uloženy v augustiniánské kanonii v Třemešně a po vypuknutí války s pohany je měl dát Boleslav přenést do Hnězdna. Ve skutečnosti však zřejmě polský kníže odvezl světcovo tělo, tedy spíše už jen ovařené kosti a lebku hned do svého sídelního hradu v Hnězdně, což vyplývá z nejstarší zprávy o Vojtěchově přenesení v tzv. *Passio* z Tegernsee, sepsaném zřejmě v Polsku před rokem 1039. Mělo se jednat o klasickou translaci zakládající nový kult, jíž se pravděpodobně zúčastnil také polský biskup Unger sídlící v Poznani. S jeho účastí počítal i autor cyklu Vojtěchova života na bronzových dveřích hnězdenské katedrály, které byly zhotoveny na polskou zakázku zřejmě v sedmdesátých či osmdesátých letech 12. století pravděpodobně v lutyšské oblasti. Na posledních dvou scénách je představena translace Vojtěchova těla právě pod vedením knížete i biskupa.²⁹³

Boleslavovy důvody pro vyhlášení nového světce vyšly brzy najevo. Kult totiž umožnil zřízení hnězdenského arcibiskupství Otou III. přímo nad Vojtěchovým hrobem. Došlo též k ustavení tří sufragánních biskupství v Kolobřehu, Vratislavi a Krakově. Nutno ovšem podotknout, že císař svoji cestu do Hnězdna přerušil a vyčkával v Řezně. Předpokládá se, že zde vyjednával i s vyslanci uherského Štěpána. Není ale vyloučeno, jak naznačují hildesheimské anály, že ve hře byla také Praha. Zřejmě špatná vnitřní situace v Čechách po smrti Boleslava II. rozhodla o tom, že arcibiskupství bylo nakonec přisouzeno Hnězdně.²⁹⁴ I přes nesouhlas poznaňského biskupa Ungera císař nakonec Hnězdně na arcibiskupství povýšil. Polským metropolitou se pak stal svědek světcova mučednictví Radim-Gaudentius. Pokud jde o zmíněnou poznaňskou diecézi, ta byla sice ponechána, ovšem zmenšená, jako

---

²⁹¹ Nový, R., Sláma, J. *Canapariova vojtěšská legenda Est locus* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 145.

²⁹² Bruno z Querfurtu. *Život svatého Vojtěcha: Legenda Nascitur purpureus flos*, s. 131.

²⁹³ Kubín, P. *Sedm přemyslovských kultů*, s. 163-167.

²⁹⁴ Třeštítk, D. *Biskup Vojtěch a vznik střední Evropy* in: *Dějiny a současnost*, s. 12.

samostatné misijní biskupství. Nové metropoli císař posléze podřídil výše jmenovaná biskupství.²⁹⁵ Snad lze ještě dodat, že arcibiskupovo sídlo Hnězdno bylo největším hradem Polanů a s Poznání hlavním sídlem panovníka. V prostřední části rozlehlého hnězdenského hradního komplexu nechal kdysi první křesťanský polský kníže Měšek I. vybudovat rotundu Panny Marie, v níž byla později pohřbena jeho manželka Doubravka. Boleslav Chrabrý pak zvolil tuto kapli za centrum svatovojtěšského kultu a nechal k ní přistavět čtvrtkruhovou apsidu pro umístění oltáře s hrobem mučedníka.

V této souvislosti nutno poznamenat, že přenesení světcových ostatků do Hnězdna ustanovilo pouze polský svatovojtěšský kult. Až teprve císař Ota III., jehož smrt přítele Vojtěcha velmi zasáhla, se rozhodl rozšířit tuto ideu do celého impéria.²⁹⁶ H. G. Voigt, se domníval, že světcův kult byl ustanoven na základě papežské kanonizace, k níž mělo dojít v Římě v červnu roku 999. Ve své teorii vycházel z titulu Vojtěchova bratra Radima-Gaudentia coby „arcibiskupa svatého mučedníka Vojtěcha“, jenž je doložený na císařské listině z 2. prosince 999. Vojtěch by tedy musel být před tímto datem svatořečen.²⁹⁷ „Zdá se, že se tak stalo dne 29. června 999 v památné výročí posvěcení jeho za biskupa.“²⁹⁸ K tomu se přiklání i Gerard Labuda, který se domnívá, že Vojtěch byl kanonizován stejně jako pět bratrů mučedníků, jež byli zavražděni v Polsku a jež dle Bruna z Querfurtu „papež bezpochyby nařídil uctívat a považovat za své mučedníky“.²⁹⁹ Zarážející je ovšem fakt, že Bruno se ve své legendě *Vita Altera* o Vojtěchově svatořečení nezmiňuje. Dle Petra Kubína lze tedy konstatovat, že pro papežskou kanonizaci vlastně neexistují žádné důkazy a Vojtěchovo svatořečení bylo pouze dílem polského Boleslava Chrabrého, a to zřejmě již na jaře či v létě roku 997.³⁰⁰ Johannes Fried naopak tvrdí, ostatně, jak již bylo jednou v této práci zmíněno, že Vojtěch byl sice kanonizován, ovšem nikoliv v Římě, jak se domníval Voigt, nýbrž na příkaz Oty III. v Cáchách z pravomoci biskupa Notkera, který měl dle něj sepsat onu Canapariovu legendu a tím se podílet na Otově akci, jejímž cílem bylo postavit říši pod ochranu nového mučedníka.³⁰¹

V každém případě lze říci, že takřka ihned po Vojtěchově smrti se začal jeho druhý život. Dle Frieda se totiž už na podzim roku 997 sešel Ota III. v Cáchách se svými rádci, tedy

---

²⁹⁵ Dvorník, F. *Svatý Vojtěch: druhý pražský biskup*, s. 64.

²⁹⁶ Kubín, P. *Sedm přemyslovských kultů*, s. 167-168.

²⁹⁷ Voigt, H. G. *Adalbert von Prag: Ein Beitrag zur Geschichte der Kirche und des Mönchthums in zehnten Jahrhundert*, s. 195.

²⁹⁸ Ježek, J., Krásl F. *Sv. Vojtěch, druhý biskup pražský, jeho klášter i úcta u lidu*, s. 217.

²⁹⁹ Labuda, G. *Kanonizacja świętego Wojciecha* in: *Kwartalnik Historyczny* 112, s. 33.

³⁰⁰ Kubín, P. *Sedm přemyslovských kultů*, s. 168.

³⁰¹ Třeštík, D. *Proč byli vyvražděni Slavníkovci?* in: *Slavníkovci v českých dějinách*, s. 14.

kancléřem Heribertem, lutyšským biskupem Notkerem, nonantolským (dříve aventinským) opatem Lvem a hildesheimským biskupem Bernwardem a domluvil se s nimi na konkrétním postupu při šíření Vojtěchova kultu.³⁰²

Možno konstatovat, že uctívání světce se hned ve své první fázi těšilo přízni dvou skupin lidí. Do první patřili již zmínění císař Ota III., Notker Lutyšský a dále Boleslav Chrabrý. Lze sem přiřadit i Bruna z Querfurtu, který své přátelství k Vojtěchovi stvrdil i slovem. Do druhé skupiny pak náležely benediktinské konventy s římským opatstvím svatého Bonifáce a Alexia v čele.³⁰³

Jak již bylo nastíněno výše, důležitým nástrojem propagandy svatovojtěšského kultu bylo sepsání Vojtěchovy hagiografie *Vita prior*. Druhým prostředkem otonské propagandy pak byla fundace kostelů s patrociniem mučedníka na význačných místech římské říše. V průběhu pěti let tak vznikly chrámy zasvěcené sv. Vojtěchu v Cáchách, Lutychu, Affile u Subiaca, Římě, Pereu u Ravenny a v Reichenau. V této souvislosti nutno poznamenat, že zmíněné kostely byly spjaty s cestami Oty III., který se pohyboval mezi Cáchami a Římem a mezi Cáchami a Ravennou.³⁰⁴ Za nejvýznamnější počín v tomto směru lze pak považovat stavbu nového kostela přímo v srdci impéria v Římě. Roku 998 či 999 totiž nechal Ota III. na Tiberském ostrově na troskách Aeskulapova chrámu postavit kostel sv. Vojtěcha. Jednalo se o soukromý císařský chrám, na který Ota při svém návratu z Hnězdna dovezl roku 1000 světcovo rameno.³⁰⁵ Císař se totiž vydal k hnězdenskému hrobu svého přítele, aby se tam pomodlil a zajistil si jeho přímluvu, kdyby nastal konec světa, který byl mnohými očekáván právě v roce 1000.³⁰⁶ Při této příležitosti, jak již víme, povýšil Hnězdno na arcibiskupství a „Šňal ze své hlavy císařskou korunu, vložil ji na hlavu Boleslavovu na znamení přátelství a místo vítězné korouhve mu dal darem hřeb z kříže Páně a kopí svatého Mořice. Boleslav mu na oplátku daroval rámě sv. Vojtěcha.“³⁰⁷ Zdařilá napodobenina tohoto císařova daru je dodnes uschovaná na krakovském Wawelu. S oním svatomořickým kopím údajně zvítězil Ota I. roku 955 nad Maďary. Jeho vnuk, tedy Ota III. pak s ním byl v Římě korunován na císaře.³⁰⁸

---

³⁰² Fried, J. *Gnesen-Aachen-Rom. Otto III. und der Kult des hl. Adalbert. Beobachtungen zum älteren Adalbertsleben* in: *Polen und Deutschland vor 1000 Jahren*, s. 254.

³⁰³ Dunin-Wasowicz, T. *Svatý Vojtěch – patron nové Evropy* in: *Střed Evropy okolo roku 1000*, s. 298.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 298.

³⁰⁵ Kubín, P. *Sedm přemyslovských kultů*, s. 175.

³⁰⁶ Dvorník, F. *Svatý Vojtěch: druhý pražský biskup*, s. 64.

³⁰⁷ Nový, R., Sláma, J. *Tak řečeného Galla Anonyma Kronika a činy polských knížat a vládců* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 283.

³⁰⁸ Kubín, P. *Sedm přemyslovských kultů*, s. 184-185.

Další kostel zasvěcený sv. Vojtěchu nechal císař zřídít v Cáchách – svém druhém hlavním městě. Zde byl následně i pohřben. Biskup Notker zase založil vojtěšský kostel na ostrově v centrálním městě své diecéze, nedaleko kostela sv. Jana Evangelisty, ve kterém byl na své přání pochován. I v Poznani, kde byl v chrámu na Dómském ostrově v roce 1025 pohřben Boleslav Chrabrý, se na druhém břehu Varty tyčí kostel zasvěcený sv. Vojtěchu. Je tedy zjevné, že každý z mučednickových přátel chtěl mít ve svém hlavním městě kostel svatého Vojtěcha. V této souvislosti nutno poznamenat, že k vybudování kostelů zasvěcených Vojtěchovi byly vybírány ostrovy či místa, která ležela nedaleko řek a jezer. Evropané, kteří našli v kultu svatého Vojtěcha svoji odezvu, byli totiž už od dávných dob přesvědčeni o posvátné síle vody.³⁰⁹

Další již jednou zmíněný kostel vznikl v Itálii v Sabinských horách poblíž Subiaca. Protože na cestě ze Subiaca do Monte Cassina nebylo možné nalézt žádný ostrov, byl kostel zasvěcený sv. Michalu, sv. Benediktu a sv. Vojtěchu postaven v nedalekém městečku Affile nad římskou kamennou vodní nádrží. To, že byl kostel obklopen vodou, lze vidět na skicách ze 16. století.³¹⁰ Oblast poblíž Subiaca patřila k nejdůležitějším kultovním místům v Evropě. Nacházel se zde nejstarší klášter sv. Benedikta a jeskyně, kde údajně žil zakladatel západního mnišství jako poustevník. V Affile měl pak Benedikt učinit svůj první zázrak. A tak je možné soudit, že Ota III. měl zřejmě v úmyslu vyzdvihnout Vojtěchův kult spojením s tímto světcem, a proto nechal právě v Affile na místě nazývaném Cicerara vybudovat uvedený kostel.³¹¹

V návaznosti na sv. Benedikta se nyní dostáváme k již druhé zmiňované skupině zasluhující se o rozšíření kultu svatého Vojtěcha, tedy k benediktinům. Jimi založené vojtěšské kostely a kaple se nacházely vždy na ostrově. Poměrně často ležely na místě bývalých klášterů vzniklých před rokem 1000. Pouze kostel sv. Vojtěcha v Pereu byl vystavěn pro poustevníky sv. Romualda v bažinách poblíž Ravenny.³¹² Romuald byl Otův přítel a zajímavostí je, že sám císař se netajil svojí touhou vstoupit do společenství těchto přísných mnichů, byť se k tomu nikdy neodhodlal. Snad jen ještě dodat, že zdejší kostel byl postaven jako rotunda s mramorovými sloupy.³¹³

S chrámy pak souvisí i otázka Vojtěchových relikvií, které císař rozděloval do různých evropských zemí. Využíval k tomu dar Boleslava Chrabrého. Část ostatků tak byla odevzdána

---

³⁰⁹ Dunin-Wasowicz, T. *Svatý Vojtěch – patron nově Evropy* in: *Střed Evropy okolo roku 1000*, s. 298.

³¹⁰ Tamtéž, s. 298.

³¹¹ Kubín, P. *Sedm přemyslovských kultů*, s. 181.

³¹² Dunin-Wasowicz, T. *Svatý Vojtěch – patron nově Evropy* in: *Střed Evropy okolo roku 1000*, s. 298.

³¹³ Kubín, P. *Sedm přemyslovských kultů*, s. 186.

opatství nacházejícímu se na ostrově Reichenau a sousednímu kostelu sv. Vojtěcha. Další díl byl určen pro kostel na Tiberském ostrově v Římě, kde pravděpodobně císař založil tzv. „kasičku“ s vyobrazením Krista, svého otce Oty II., sv. Bartoloměje a sv. Vojtěcha. V Pereu zase zůstal z relikvie jeden prst, jenž je do dnešní doby uchován ve farním kostele v San Albertu (dřívějším Pereu). Pokud jde o hnězdenské ostatky světce, nutno dodat, že poté, co byly roku 1039 přeneseny do Čech, se již do Polska nevrátily. Na počátku 12. století pak byla v Hnězdně nalezena část relikvie, jež je s částí získanou roku 1928 z Tiberského ostrova dodnes pochována v katedrále v relikviáři – stříbrné rakvi ze 17. století.³¹⁴

Kromě samotné říše se šířil světcův kult i východním směrem. Jak již víme, svatý Vojtěch stanul u kolébky polského státu. Nové tisíciletí ovšem přineslo vzestup také uherskému státu. I Arpádovec Štěpán dosáhl královské koruny a zřízení církevní metropole. Zasloužil se o to jistě i biskupův druh bývalý břevnovský opat Anastasius, kterého Štěpán: „poslal vybídnut Boží milostí....k prahům svatých apoštolů: měl požádat nástupce svatého Petra, knížete apoštolského, aby štědře požehnal mladému křesťanství, vcházejícímu v panonské krajině, svou listinou prohlásil ostříhomský kostel za sídlo arcibiskupství a ostatním diecézím poskytl požehnání a potvrdil je, též aby ráčil jeho moc posílit udělením královské koruny: on sám potom opíraje se o tuto čest bude moci lépe upevnit to, co s milostí Boží započal“ (Štěpánská legenda biskupa Hartvíka).³¹⁵ Je tedy patrné, že Anastasius měl diplomatický talent a bohaté zkušenosti, které mohl uplatnit ve službách uherského panovníka. Tento světoběžník byl opatem benediktinského kláštera na Panonské hoře a prvním biskupem v Kaloči. Zastupoval také slepého ostříhomského arcibiskupa Šebestiána, jehož úřad posléze převzal.³¹⁶ František Dvorník se domnívá, že právě v Kaloči vzniklo první maďarské biskupství.³¹⁷

Lze konstatovat, že skrze Anastasiův politický rozhled se uherský stát i církve přihlásily k svatému Vojtěchovi coby svému hlavnímu patronovi. Proto byla také ostříhomská katedrála tyčící se nad Dunajem uprostřed královského hradu zasvěcena sv. Vojtěchovi, který se v Uhrách nazýval Béla.³¹⁸ Bylo vlastně štěstí, že nový uherský král měl ve svých řadách muže, jenž se stal pro své blízké styky se sv. Vojtěchem v očích papeže i císaře vítězným kandidátem pro post uherského arcibiskupa. Vojtěchova památka tak otevřela Maďarům nové období církevní a politické samostatnosti. „Není divu, že se od té doby Maďaři tak hrdě hlásí

---

³¹⁴ Dunin-Wasowicz, T. *Svatý Vojtěch – patron nové Evropy* in: *Střed Evropy okolo roku 1000*, s. 298.

³¹⁵ Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 81-82.

³¹⁶ Steinhübel, J. *Sváty Vojtech a Uhorsko* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 126.

³¹⁷ Dvorník, F. *Svatý Vojtěch: druhý pražský biskup*, s. 63.

³¹⁸ Steinhübel, J. *Sváty Vojtech a Uhorsko* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 126.

k Čechovi Vojtěchovi a že dokonce zvětšili jeho zásluhy o pokřesťanštění své země, jen aby svého velkého národního hrdinu a světce – Štěpána – jakož i začátky svého náboženského života co nejvíce spojili se svatým Vojtěchem, velikým světcem 10. století.“³¹⁹ V této souvislosti nás nemůže tedy zaskočit ani skutečnost, že maďarští studenti, jež pobývali ve 14. století v Paříži, hrdě připsali do německého národního kalendáře jméno svatého Vojtěcha, apoštola Uherska. A tak lze konstatovat, že Vojtěchovo jméno zůstalo navždy spjato s kulturním, náboženským a vlastně i politickým rozvojem nejen Polska, ale i Maďarska.³²⁰ Vojtěch se tedy zasloužil o rozšíření Svaté říše římské na východ, o pokřesťanštění střední a východní Evropy, tedy o rozšíření Evropy.³²¹

Na příběhu světceva kultu je však poněkud zvláštní postoj Čechů. Čechy byly totiž jedinou zemí, která se na přelomu tisíciletí nepřihlásila k Vojtěchovu odkazu. To bylo patrně zapříčiněno jeho Slavníkovským původem a dvojí rezignací na úřad pražského biskupa. Zajisté k tomu přispěly i problémy českých zemí v dané době, které byly někdy vnímané jako krize přemyslovského státu.³²² Lze říci, že až politika Břetislava I. přinesla obrat v otázce zavedení tohoto kultu. Kníže totiž sledoval posmrtný triumf bývalého biskupa i možnosti, které poskytl polskému státu. Hodlal se tedy k němu rychle přihlásit, neboť ho lákala vidina vlastní církevní metropole. Vojtěch se tak mohl vrátit zpět do Čech, ovšem již v podobě národního světce.³²³ Nového postoje Čechů si všiml už sám Bruno: „Konečně pozdě projevují lítost nad tím, že toho, jehož nyní nemohou mít, přestože by si přáli ho mít, tehdy odmítali jako svého protivníka a svými skutky donutili k útěku.“³²⁴ Scházelo tedy jediné – přenést Vojtěchovy ostatky do Prahy. Proto se Břetislav roku 1039 vydal na válečnou výpravu do Hnězda. „Tam v té době odpočíval v bazilice svaté Rodičky boží Marie, vždy Panny, nejcennější poklad, totiž tělo nejsvětějšího mučedníka Vojtěcha. Toho hradu se Češi brzy a bez boje zmocnili a s velkou radostí vnikli do svatého chrámu a vzdavše se vši kořisti přáli si jen, aby jim bylo dáno svaté tělo, jež trpělo pro Krista.“³²⁵ Poté vyzdvihnuli ze země ostatky sv. Vojtěcha, jeho bratra Radima a relikvie pěti poustevníků. Odvezli též katedrální poklad a další cennosti. Při této příležitosti měl kníže společně s biskupem Šebířem, který ho doprovázel, vyhlásit nad Vojtěchovým hrobem první známý český zákoník, tzv. Břetislavova dekreta. Čechové se jím zavázali následovat ideál sv. Vojtěcha. Tímto slavnostním

---

³¹⁹ Dvorník, F. *Svatý Vojtěch: druhý pražský biskup*, s. 63.

³²⁰ Tamtéž, s. 63-64.

³²¹ Kučera, R. *Křesťanství a stát: Úvaha k výročí smrti sv. Vojtěcha* in: *Střední Evropa*, s. 8.

³²² Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 83.

³²³ Kubín, P. *Sedm přemyslovských kultů*, s. 191.

³²⁴ Tamtéž, s. 191.

³²⁵ Nový, R., Sláma, J. *Kosmova kronika Čechů* in: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*, s. 145.

vyhlášením došlo vlastně k usmíření světce s českou zemí. Nové právní nařízení upravovalo uzavírání sňatků, trestání vražd a zapovídalo práci o nedělích. Lze říci, že až tehdy bylo v praxi uplatňováno to, za co Vojtěch po celý svůj život bojoval. Vojtěchovy ostatky byly posléze uloženy na Pražském hradě v katedrálním chrámu sv. Víta, zřejmě v západní předsíni rotundy, nedaleko hrobu sv. Václava. K tomu lze ještě poznamenat, že nová katedrální bazilika, jež nahradila již nedostačující svatovítskou rotundu, byla v roce 1096 zasvěcena sv. Vítu, Václavu a Vojtěchu.³²⁶ Na základě výše řečeného lze tedy říci, že svatovojtěšský kult se zapojil do přemyslovské státní ideologie a Vojtěch po postavil po bok sv. Václava. Vyobrazení obou světců se následně poprvé objevila na denárech knížat Bořivoje II. a Vladislava I. Za vlády dalšího panovníka Soběslava I. se pak oba zemští patroni měli zasloužit o velké vítězství českého vojska v bitvě u Chlumce v severních Čechách. Zde došlo roku 1126 ke střetnutí mezi knížetem a římsko-německým císařem, který chtěl dle kroniky tzv. Mnicha sázavského vyhnat Soběslava a na trůn dosadit knížete Otu Olomouckého. Soběslav však na zmíněnou situaci reagoval slovy: „Doufám v milosrdenství Boží a v zásluhy svatých mučedníků Kristových Václava a Vojtěcha, že nebude naše země vydána do rukou cizinců.“³²⁷ Ke zvednutí sebevědomí svého vojska si opatřil kopí svatého Václava a korouhev svatého Vojtěcha, jež se nacházela na stěně kostela ve Vrbčanech a jež byla v době boje přivěšena na kopí sv. Václava. Během krátké bitvy padl Lothar do zajetí a původce neštěstí Ota byl zabit. Soběslav Lothara však brzy propustil a stali se z nich spojenci. Podobné pomoci se pak mělo dostat také vojsku Přemysla Otakara II. roku 1260 v bitvě u Kressenbrunu, kde byly poraženy oddíly uherského krále Bély IV. Také zde ono zázračné působení českých patronů mělo zvrátit nepříznivý průběh boje a vynést Přemyslovi vítězství i upevnění jeho pozice v Rakousích a alpských zemích. Bývalí rivalové pak dokonce uzavřeli mír stvrzený Přemyslovým sňatkem s Bělovou vnučkou Kunhutou.³²⁸

Toto ovšem není jediné svědectví Vojtěchova odkazu. Nesmíme samozřejmě pominout ani jeho literární tvorbu. K ní patří především sepsání „*Legendy o sv. Gorgoniovi*“, mučedníkovi z doby vlády císaře Diokleciána, kdy došlo k poslednímu velkému pronásledování křesťanů. Toto dílo, jež bylo věnováno mindenskému biskupovi Milovi, bylo sepsáno latinsky v roce 993. Dalším literárním světcovým odkazem je *homilie o sv. Alexiovi*, kterou sepsal v Římě během svého druhého pobytu v letech 994-996. Tato práce vypovídá o jeho kazatelském nadání a zaměřuje se na význam askeze jako živého svědectví víry: „My,

---

³²⁶ Schauber, V., Schindler H. M. *Rok se svatými*, s. 300.

³²⁷ Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 92.

³²⁸ Tamtéž, s. 94.

kteří jsme smrtelně se narodili do tohoto prchavého života, budeme opět zrozeni při zmrtvýchvstání do života nesmrtelného.“³²⁹

Na přímý Vojtěchův popud pak mělo vzniknout i nejdiskutovanější a nejspornější domácí literární dílo raného středověku – „Legenda Kristiánova“. Její autorství je připisováno Kristiánovi, bratru knížete Boleslava II., který v prologu svoji práci dedikuje právě Vojtěchovi. Jedná se o soubor legend o sv. Václavovi a sv. Ludmile a částečně i o sv. Cyrilovi a Metodějovi.³³⁰ K tomu nutno poznamenat, že Josef Pekař, jenž datuje legendu do rozmezí let 992-994, označil tuto práci za církevní českou kroniku a nikoli za pouhou legendu. Její cenu spatřuje především v tom, že neopomíjí staroslověnské základy křesťanství v Čechách a Metodějovy zásluhy z doby Bořivojovy vlády. Na základě toho lze dovodit Vojtěchův kladný vztah k slovanské liturgii.³³¹ Toto přesvědčení sdílel i papež Jan Pavel II., který ve svém poselství evropským prezidentům při příležitosti oslavy tisíciletého výročí Vojtěchovy mučednické smrti dne 3. června roku 1997 v Hnězdně mimo jiné řekl: „...narozený v Čechách, krátce po tom, kdy Cyril s Metodějem začali s evangelizací Slovanů, Vojtěchovi se podařilo sjednotit církevní tradice východu a západu podle vzoru těchto přeslavných předchůdců“.³³²

Za další význačnou památku duchovního odkazu sv. Vojtěcha lze považovat hymnickou píseň „*Hospodine pomiluj ny*“, připisovanou přímo světcovi. Tato skladba, o jejíž dataci se vedou spory (uvádí se rozmezí 9. – 12. století), byla lidem zpívána každou neděli i v jiných svátečních dnech v procesích.³³³

V souvislosti s Vojtěchovým odkazem nutno vzpomenout také světcovy tělesné pozůstatky uctívané v hlavním chrámu na Pražském hradě a rovněž hmotné památky, tedy vojtěšské relikvie jako část roucha, biskupské rukavice a pontifikální hřeben zhotovený ze slonoviny nacházející se ve svatovítském pokladu. Na zmíněném hřebenu se na jedné straně nacházejí dva andělé držící medailon s Beránkem jako symbolem Krista. Na druhé je možné spatřit výjev se dvěma fantastickými zvířaty, napadajícími strom života. A právě v těchto motivech lze dle Rudolfa Turka vidět byzantský, ale i antikizující charakter shodující se s kulturním synkretismem doby Oty II., tedy i doby Vojtěchovy, v níž se mnohé změnilo a v níž se formuje nová mapa Evropy.³³⁴

³²⁹ Šolle, M. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 186-187.

³³⁰ Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 47-48.

³³¹ Šolle, M. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 188.

³³² Henrix, H. H. *Vojtěch z Prahy (nar. kolem roku 956 – zemřel 23. dubna 997), v Cáchách uctíváný evropský světec* in: *Cáchy a Praha – Korunovační města Evropy*, s. 26-27.

³³³ Boloňský, S., Janžura, P., Sekyrka, T. *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 50.

³³⁴ Šolle, M. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, s. 190.

Na základě shora řečeného si nelze nevděkovat Vojtěchova proevropského významu. Lze konstatovat, že jeho vyzařování propojuje středoevropské země a staví tak základy evropské sounáležitosti a jednoty. Byť byl Vojtěch za svého života často v roli poraženého, svým působením připravil cestu evropské integraci. A v dnešní době se zdá být symbolem té Evropy, jež byla schopna se ponaučit z trpkých porážek.³³⁵

Rudolf Holinka hodnotí Vojtěchův odkaz takto: „Výhody církevně-politické, které kynuly ze spolupráce Vojtěcha s Čechy, byly ztraceny, ale náboženský a mravní příkaz sv. Vojtěcha zůstal nepromlčen. Národ se přihlásil k jeho svatosti a postavil ho hned vedle sv. Václava jako patrona zemského. Vzýval sv. Vojtěcha zvláště v těžkých bojích jako přední „útěchu vojska“ a věřil, že pomocí jeho vítězil a zvítězí také i v budoucnu.“³³⁶

František Dvorník zase říká: „Vojtěchovo jméno je znovu vyslovováno s vroucí nadějí v Polsku, v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, na Slovensku i v Maďarsku. Jeho život i staletý vývoj národů sv. Vojtěchovi stejně drahých ukazují, že jedinou nadějí na jejich záchranu je vzájemná podpora a těsná spolupráce v budoucnosti.“³³⁷

Při příležitosti tisíciletého výročí Vojtěchovy smrti pak Václav Klaus vyjádřil odkaz světcovy osobnosti těmito slovy: „Jeho skutečným tématem bylo úsilí o pravdivost života, o osobní nasazení člověka, o zodpovědnost, o překonávání překážek, o životní disciplínu a nezrelativizovanou morálku, o správné jednání v každé životní situaci. A to je něco, čeho si všímáme i dnes, co je pro nás zdrojem trvalého poučení. Ve velkých postavách dějin a v jejich osudech se nám ozřejmují naše současné problémy a my se z nich buď poučíme nebo nepoučíme. Zkusme se co nejvíce poučit, zkusme si je připomínat. I proto tolik oceňuji, že je Miléniu od smrti svatého Vojtěcha věnováno tolik pozornosti a přeji si, aby se pro nás pro všechny toto období stalo příležitostí zamýšlet se nad hodnotami a postoji tohoto českého svatého, které jsou platné dnes neméně než před tisíci lety a které jsou stejně odvážné a provokující dnes jako tehdy.“³³⁸

---

³³⁵ Henrix, H. H. *Vojtěch z Prahy (nar. kolem roku 956 – zemřel 23. dubna 997), v Čechách uctíváný evropský světec* in: *Čáčky a Praha – Korunovační města Evropy*, s. 23.

³³⁶ Holinka, R. *Svatý Vojtěch*, s. 118.

³³⁷ Dvorník, F. *Svatý Vojtěch: druhý pražský biskup*, s. 69.

³³⁸ Klaus, V. *Pár slov k zahájení roku sv. Vojtěcha*. [online]. [13. 3.2016]. Dostupné z <<http://www.klaus.cz/clanky/2347>>.

6 Význam Vojtěchovy osobnosti

Svatý Vojtěch – patron pražského arcibiskupství³³⁹, patron Polska a mučedník, jenž je uctíván především Poláky, Čechy, Slováky a Maďary, náleží k osobnostem evropského formátu. „Obrácením se k modlitbě a kontemplací se dostal na politické bojiště, působil v čase, kdy jeho zem zastínil boj o moc a sjednocení. Po jeho mučednické smrti se úcta k němu stala rozhodující pro západní orientaci, zvláště pro Polsko. Udělala z něj prvního „politického“ světce Evropy.“³⁴⁰

V této souvislosti nutno poznamenat, že při uctívání významné historické osobnosti bývá často zaměřena pozornost na hledání analogie mezi její dobou a současností. K tomu lze konstatovat, že málokterá postava se pro tyto úvahy hodí tolik jako právě druhý pražský biskup Vojtěch. V jeho případě se totiž analogie nabízejí samy. Už jen dobový rámec jeho života lze považovat za první z nich. Jak již víme, žil tento světec na konci jednoho tisíciletí, jež bylo dobou obav i nadějí, dobou krize, ale též dobou hledání hodnot a jistot. Jednou z těchto hodnot – i pro Vojtěcha samého – byla myšlenka evropské jednoty, kterou lze právě považovat za výraznou analogii s dneškem, byť Evropa v představách císaře Oty III., papeže Silvestra II. a Vojtěcha byla poněkud něco jiného než Evropa Maastrichtu.³⁴¹ Přesto lze dle Anastáze Opaska, jenž byl roku 1993 jmenován papežem Janem Pavlem II. prvním břevnovským arciopeatem, říci, že naše současnost je v mnohém podobná době Vojtěchově. „Naše tužby po svorném, v míru žijícím evropském společenství se mohou odvolávat na ideje živé před tisíci roky a na Vojtěcha jako našeho prvního opravdového Evropana. Svátý Vojtěch žil a zemřel v době před rozkolem církve a jejím rozdělením na východní pravoslavní a západní křesťanské společenství. Všechna jeho slova i činy jakoby přirozeně směřují k jednotě.“³⁴²

Proto lze Slavníkovce Vojtěcha považovat za velmi inspirativní postavu pro dnešní dobu. „Jako vzdělance s hlubokým smyslem pro význam kultury, která spojuje jedince i národy a je privilegovaným prostředkem při úsilí směřujícím k potlačení konfliktů hmotných zájmů, vyvolávajících války a krveprolévání – cestou jejich transformace v zápasy vedené na poli ducha.“³⁴³ Lze jej chápat jako člověka s bystrým politickým smyslem, který si byl vědom významu Evropy jako nadnárodního celku a v neposlední řadě také jako křesťana velmi

³³⁹ Papež Pavel VI. prohlásil Vojtěcha apoštolským listem „Praga urbs“ dne 26. 11. 1965 hlavním patronem pražské arcidiecéze (stolec sv. Vojtěcha).

³⁴⁰ Henrix, H. H. *Vojtěch z Prahy (nar. kolem roku 956 – zemřel 23. dubna 997), v Cáchách uctíváný evropský světec* in: *Cáchy a Praha – Korunovační města Evropy*, s. 22.

³⁴¹ Halas, F. X. *Svatý Vojtěch a evropská myšlenka* in: *Salve*, s. 2.

³⁴² Opasek, A. *Předmluva* in: *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 5.

³⁴³ Halas, F. X. *Svatý Vojtěch a evropská myšlenka* in: *Salve*, s. 3.

přesvědčeného o prvenství morálních a duchovních hodnot, bez nichž nelze budovat žádnou velkou „věc“, tedy Evropu.³⁴⁴

Vojtěcha je tedy možné začlenit mezi ty nositele evropanství, kteří už před tisíci lety přispěli k integraci Evropy. Christopher Dawson řadí tohoto Slavníkovece k osobám, jež reprezentovaly vyvrcholení tzv. otonské renesance v dobách císaře Oty III. a jež se podílely tvůrčím způsobem na formování myšlenkového bohatství západoevropské civilizace. Dawson říká, že v evropském vědomí vyrůstajícím z politických myšlenek Oty III. jsou zastoupeny všechny síly, které měly vytvořit jednotu středověké Evropy. Kromě byzantské a karolinské tradice křesťanské říše, církevního univerzalizmu papežství či duchovních ideálů mnišských reformátorů pak zmiňuje rovněž misionářský duch svatého Vojtěcha.³⁴⁵

Nutno ovšem poznamenat, že i pro Vojtěcha platilo, že velké myšlenky se prosazují těžce. Vojtěch totiž musel dvakrát opustit svoji diecézi, neboť neuspěl v boji s barskými zvyky a mravy svých oveček, potřetí mu byl vstup do rodné země přímo zapovězen.³⁴⁶ „Jako nechápali Vojtěcha jeho současníci, tak se ještě mnohokrát opakovalo v českých dějinách, že naše společnost nemohla snést osobnosti, vymykající se tak či onak průměru. Vojtěchův osud člověka, který miluje rodnou zemi a přeje jí ten nejkrásnější rozkvet, a přesto je jako nepohodlný vyháněn z národního společenství za hranice, ten osud měl mít mnohá pokračování.“³⁴⁷ Lze tak vytušit, že tento světec ve své době dokázal mnohem více v cizině nežli v domácím prostředí. A právě v této souvislosti je nutné zmínit myšlenku tzv. obnovy císařství - *renovatio imperii Romanorum*, o níž bude pojednáno níže a kterou lze považovat za ideu evropské jednoty. V tomto projektu hrály roli zejména poslední dva roky biskupova života, které strávil cestováním po Evropě. Jak již víme, pobyl určitý čas na uherském dvoře, kde zřejmě birmoval pozdějšího krále svatého Štěpána. Na jaře roku 997 se pak ocitl v Polsku, odkud se měl po dohodě s Boleslavem Chrabrým vydat na misi k pohanským Prusům, kde dosáhl mučednické smrti. V mezidobí ještě pobýval v Římě a v Mohuči, kde v blízkosti Oty III. spřádal plány, jak by se měla území na východním pomezí začlenit do ideálního celku *Orbis christianorum*.³⁴⁸

---

³⁴⁴ Halas, F. X. *Svatý Vojtěch a evropská myšlenka* in: *Salve*, s. 3.

³⁴⁵ Dawson, Ch. *Zrození Evropy. Úvod do dějin evropské jednoty*, s. 238.

³⁴⁶ Halas, F. X. *Slavníkovec Vojtěch – světec a historická osobnost* in: *Communio*, s. 227.

³⁴⁷ Opasek, A. *Předmluva* in: *Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka*, s. 6.

³⁴⁸ Halas, F. X. *Slavníkovec Vojtěch – světec a historická osobnost* in: *Communio*, s. 227-228.

6.1 Renovatio imperii Romanorum

Ono renovatio – obnova příkladných starých časů – patřilo k hlavním myšlenkám středověkého císařství a království. Zmíněné heslo vycházelo z vládnoucí propagandy antických císařů. Nutno ovšem podotknout, že tato představa však byla již po dlouhou dobu spojována s náboženskou legitimací vlády. „Při korunovační liturgii byl Bůh žádán, aby zopakoval „zázraky své silné paže“, jež prokázal biblickým králům Izraele, aby umožnil vládnout pomazaným jako Davidovi nebo Šalomounovi, aby císařům poskytl vítězství jako Joziáši nebo Judovi Makabejskému – a v těchto vítězstvích, této síle, spravedlnosti, mírnosti vládce i v míru jeho říše byl tento návrat spatřován.“³⁴⁹ V duchu tohoto myšlení se pak odvíjelo i renovatio imperii Romanorum, jež ovšem tuto tradici překračovalo a jež se stalo vzorem pro mladého císaře Otu III. Konkrétně se heslo vztahovalo na nutnost císařské vlády v Římě a na závazky vůči římské církvi. V dané době ovšem nároky a moc vyžadovaly, aby byly rituálně zdůrazněny a skrze císařskou ceremonii jasně vizuálně konkretizovány. V této souvislosti nutno dodat, že vůle po obnově legitimovala neobvyklý jev. Aby se totiž Ota III. přiblížil vzoru římského císařství, použil pro svoji reprezentaci nejen tradici západní, nýbrž i byzantskou.³⁵⁰ K tomu lze připomenout, že mladý Ota byl se starou římskou tradicí dobře seznámen. Jeho matka, skrze kterou získal klasické vzdělání, byla totiž byzantská princezna. Císař byl tedy poučen v tom smyslu, že římská říše není jen historickou vzpomínkou či inspirujícím ideálem, nýbrž aktuální skutečností, neboť Byzantinci byli skutečnými dědici starověkého Říma.³⁵¹

Nutno ovšem podotknout, že tehdejší doba nebyla ještě připravena na tak grandiózní projekty. Výsledkem onoho plánu renovatio imperii Romanorum měla být realizace nové podoby univerzálního křesťanského římského státu, jenž měl obejmout celý západní křesťanský svět a opírat se o vyrovnaný vztah císařství a papežství. Do této sjednocené křesťanské Evropy (bez byzantského světa) se měly integrovat také nově vzniklé státy, tedy stát český, polský a uherský.³⁵² Je jisté, že Vojtěch se měl na této velkolepé myšlence podílet. Ve vyhnanství zjevně zapůsobil nejen na císaře, ale i na jeho okolí, ať již šlo o jeho metropolitu, mohučského arcibiskupa Willigise či o Gerberta z Aurillacu, budoucího papeže roku 1000 – Silvestra II., pod jehož vlivem pak Ota III. zahrnul do plánu obnovy též

---

³⁴⁹ Keller, H. *Otoni*, s. 58.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 58.

³⁵¹ Dvorník, F. *Zrod střední a východní Evropy Mezi Byzancí a Římem*, s. 164.

³⁵² Sláma, J. *Přemyslovci a otonská říše* in: *Otoni*, s. 107.

christianizaci východní Evropy skrze mírové mise a zakládání nových biskupských stolců. Tímto způsobem se tedy měla v dané době rozšiřovat Evropa směrem na východ.³⁵³

Jak již bylo ovšem nastíněno, renovace římského císařství nakonec dosaženo nebylo. Čechy se navíc ocitly v hluboké krizi a nevyvedl je z ní ani Boleslav II., neboť byl již v té době nemocen. Za této situace, kdy z rozlehlé přemyslovské říše zbyly jen trosky, nezískaly Čechy ani to, s čím se v plánu počítalo, tedy královský titul a arcibiskupství.³⁵⁴ I přesto lze konstatovat, že pokud jde o střední a východní Evropu, byl způsob, jakým Ota III. a Silvestr II. pojali renovatio imperii vlastně nejlepším k zajištění nezávislosti nově vznikajících států. Navíc Otův postoj představoval pro Německo jedinou cestu, jak zajistit nadvládu ve střední a východní Evropě a přitom nebránit rozvoji těchto národů. K zajištění jejich oddanosti pak císař učinil ústupek obětováním nadvlády německé církve. Lze dodat, že většina německých historiků litovala Otova ústupku, neboť jej považovala za ukončení německé misijní expanze směrem na východ. V každém případě lze však konstatovat, že Ota III. byl jediný německý císař, který navrhl uspořádání střední a východní Evropy, jež by bylo přijatelné pro Němce i pro nové slovanské a další národy. Renovatio imperii Oty III. a jeho kontakty s Byzancí rovněž slibovaly otevřít novou etapu v dějinách celého kontinentu. „Zdálo se, že doba Otova panování nabídne Východu i Západu tu nejlepší příležitost ke splynutí ve společné kultuře k trvalému prospěchu lidské rasy.“³⁵⁵

6.2 Vojtěch – evropský světec

Je sice pravda, že se Otovi nepodařilo „obnovit“ římské císařství, ovšem na druhé straně lze říci, že nové středoevropské země získaly svým začleněním do společenství křesťanských států legitimitu. K tomu je nutné ještě zmínit, že politika říše vůči těmto zemím – Polsku, Čechám a Uhrám se po celé 11. století a vlastně i převážnou část století dvanáctého řídila heslem nedopustit ani enormní oslabení či zesílení některého z nich a tím vlastně podporovala a upevňovala takové uspořádání střední Evropy, jež vzniklo v roce 1000 a jež konec konců přetrvalo dodnes.³⁵⁶ A právě na této evropské skladbě, jak již bylo nastíněno, se měl podílet Vojtěch. V důsledku světcových velkorysých plánů se totiž Polsko a Uhry staly součástí tehdejší Evropy jako první.³⁵⁷ Když se pak ony národy začlenily mezi samostatné členy západořímské církve, začaly obohacovat západní kulturu a samy se řadily k evropským

---

³⁵³ Halas, F. X. *Svatý Vojtěch a evropská myšlenka* in: *Salve*, s. 5.

³⁵⁴ Sláma, J. *Přemyslovci a otonská říše* in: *Otoni*, s. 107.

³⁵⁵ Dvorník, F. *Zrod střední a východní Evropy Mezi Byzancí a Římem*, s. 207-211.

³⁵⁶ Třeštík, D. *Biskup Vojtěch a vznik střední Evropy* in: *Dějiny a současnost*, s. 12.

³⁵⁷ Kučera, R. *Křesťanství a stát: Úvaha k výročí smrti sv. Vojtěcha* in: *Střední Evropa*, s. 9.

národům a jejich kultuře. „Přiznání bylo živým vyjádřením jejich vlastního sebepoznání, přesněji řečeno vyjadřovalo jejich evropské kulturní vědomí.“³⁵⁸ K otcům tohoto vědomí náležel právě Čech Vojtěch – pražský biskup a misionář Prusů, jenž žil a prosazoval život dle evropské pospolitosti. Ona myšlenka, že Vojtěch je evropský světec a symbol evropské sounáležitosti, se pak stala základním mottem dvojité pouti papeže Jana Pavla II. do Prahy a Hnězdna při příležitosti tisíciletého výročí světcovy smrti. Na velkou eucharistickou slavnost, jež se konala dne 27. dubna 1997 v Praze, byli pozváni biskupové a křesťané ze Slovenska, Polska, Maďarska a dalších evropských zemí, aby se zúčastnili s českou církví a papežem oslav milénia sv. Vojtěcha. Papež při přivítacím projevu na pražském letišti označil světce „za prvního Čecha se skutečně evropským významem, který patří společně s patrony Evropy Benediktem, Cyrilem a Metodějem k zakladatelům křesťanské kultury v Evropě a zvláště ve střední Evropě“. Ve svém kázání při zmíněné eucharistii jej pak nazval „mnohovrstevným svědkem“, jenž ztělesňuje ještě nerozdělenou křesťanskou tradici prvního tisíciletí. Označil ho za znak jednoty a spolupráce, která musí existovat mezi církví a společnostmi, za znak svazku Čechů a Poláků. Následná papežova pouť ke hnězdenskému hrobu v červnu roku 1997 pak potvrdila význam sv. Vojtěcha coby evropského světce. Na eucharistii zde byli přítomni prezidenti Polska, České republiky, Litvy, Německa, Slovenska, Ukrajiny a Maďarska, aby tím vyjádřili evropskou dimenzi vojtěšské tradice. Při této příležitosti Jan Pavel II. prohlásil Vojtěcha „za velkého patrona našeho kontinentu, jehož sjednocení začalo již dávno v jeho jménu.“ Zároveň krátce a výstižně popsal světčův život: „Stálé ovlivňování Vojtěchem spočívá hlavně v harmonii, kterou vytvořil mezi různými kulturami spolu si podobnými, v jejich nezávislosti, která ho jako muže církve vyznamenává pro jeho neúnavnou ochranu lidské důstojnosti, kvalitu společného života, služby pro chudé, tak i za duchovní hloubku jeho mnišských zkušeností. Všemi těmito vlastnostmi zůstane neobyčejným rádcem těm, kteří spolupůsobí dnes při stavbě nové Evropy a přitom zůstávají věrni jejím kulturním a náboženským kořenům.“³⁵⁹ V podobném duchu hovoří i Ádám Somorjai, maďarský benediktýn, který říká, že ve Vojtěchově osobě je možné nalézt společný archetyp, společného světce. „Tři sestry, čtyři státy Visegrádu, mohou v postavě svatého Adalberta (Vojtěcha, Wojciecha, Bely) znovu objevit své začátky a svoji dnešní identitu.“³⁶⁰ Stejný

---

³⁵⁸ Henrix, H. H. *Vojtěch z Prahy (nar. kolem roku 956 – zemřel 23. dubna 997), v Cáchách uctíváný evropský světec* in: *Cáchy a Praha – Korunovační města Evropy*, s. 27.

³⁵⁹ Henrix, H. H. *Vojtěch z Prahy (nar. kolem roku 956 – zemřel 23. dubna 997), v Cáchách uctíváný evropský světec* in: *Cáchy a Praha – Korunovační města Evropy*, s. 29-30.

³⁶⁰ Somorjai, Á. *St. Adalbert (Vojtěch-Wojciech-Béla), gemeinsamer Heiliger der Völker Ostmitteleuropas* in: *Adalbert von Prag - Brückenbauer zwischen dem Osten und Westen Europas*, s. 213.

názor sdílí i kardinál Dominik Duka: „Svatovojtěšská tradice je jediná, kterou se nepodařilo nijak zneužít. Není to pouze poutní nověna na Libici – svatý Vojtěch se stal postavou ideově sdružující země visehradské čtyřky.“³⁶¹ Toto poselství nabylo jistého rozměru dne 29. června roku 2006, kdy došlo v Ostřihomi k historickému gestu. Došlo zde totiž k usmíření slovanských a maďarských biskupů právě na počest památky sv. Vojtěcha. Biskupové tímto aktem překonali onu historickou zátěž, jež ležela mezi slovenským a maďarským národem a jež se projevovala v konfliktech o dané menšiny. Maďarští biskupové ukončili svůj dopis určený slovenským biskupům takto: „Prosíme o boží požehnání pro slovenský národ, katolickou církev na Slovensku, Konferenci biskupů Slovenska a pro evropské národy. Žádáme svatého Vojtěcha a všechny slovenské a maďarské světce minulosti i budoucnosti o přimluvu za naše národy a za církve, abychom mohli žít podle jejich příkladu.“³⁶² Vojtěch je zde tedy chápán jako osobnost „setkání, harmonie a smíření“, jež je žádána o přimluvu. Je zjevné, že památka tohoto světce může evropským zemím poskytnout určitou orientaci. A právě v tomto duchu pracuje Nadace svatého Vojtěcha sídlící v německém Krefeldu, která se věnuje politické činnosti v zájmu sblížení evropských národů. Zmíněná nadace zorganizovala v souvislosti s tisíciletým výročím Vojtěchovy smrti sympozium historiků z Polska, České republiky, Slovenska, Maďarska a Německa. Při této příležitosti provedla také různé výzkumy, v rámci kterých byl v Cáchách učiněn významný objev. K tomu nutno poznamenat, že Cáchy jsou raným a tradičním místem úcty k Vojtěchovi. Právě zde našel historik Jürgen Hoffmann v dómském archivu ručně psaný dokument z období kolem roku 1200, který byl dlouhou dobu neznámý a který obsahuje starší Vojtěchův životopis. Skrze zmíněnou nadaci byl pak tento rukopis zveřejněn ve vědecké edici. Cášský nález vlastně poukazuje na skutečnost, že Vojtěch byl po dvě století po svém skonu v západní Evropě živě uctíván. Nutno ovšem podotknout, že svatý Vojtěch je ve střední Evropě uctíván i v současné době.³⁶³ Jeho myšlenky jsou totiž inspirativní pro dnešní evropanství. V této souvislosti lze dodat, že Vojtěch byl vlastně k evropanství již od počátku vychováván a náležel k elitě předních evropských osobností. Byl jedním z vůdčích duchů toužících po evropské jednotě a po reformě křesťanství – jako jejího základu. Této představě univerzálního křesťanského

---

³⁶¹ Duka, D. *Pocta sv. Vojtěchovi v Hnězdně*. [online]. [12. 3. 2016]. Dostupné z

<<http://www.dominikduka.cz/ze-zivota-dominika-duky-rubrika/pocta-sv-vojtechovi-v-hnezdne/>>.

³⁶² Henrix, H. H. *Svatý Vojtěch: evropský světec – orientační bod evropské identity*. [online]. [12. 3. 2016].

Dostupné z <[\[stiftung.de/mediapool/63/635726/data/Adalbert_von_Prag/Adalbert_von_Prag_tschechisch_pdf.pdf\]\(http://adalbert-stiftung.de/mediapool/63/635726/data/Adalbert_von_Prag/Adalbert_von_Prag_tschechisch_pdf.pdf\)>.](http://adalbert-</p></div><div data-bbox=)

³⁶³ Henrix, H. H. *Svatý Vojtěch: evropský světec – orientační bod evropské identity*. [online]. [12. 3. 2016].

Dostupné z <[\[stiftung.de/mediapool/63/635726/data/Adalbert_von_Prag/Adalbert_von_Prag_tschechisch_pdf.pdf\]\(http://adalbert-stiftung.de/mediapool/63/635726/data/Adalbert_von_Prag/Adalbert_von_Prag_tschechisch_pdf.pdf\)>.](http://adalbert-</p></div><div data-bbox=)

impéria dalo nový charakter clunyjské hnutí, jež jí vtisklo duchovní, křesťanskou dimenzi. Vojtěchovi a dalším významným osobnostem dané doby šlo tedy o obnovu Evropy na duchovně-politickém základě. Byť se toto úsilí neodrazilo v politickou realitu, lze říci, že i povaha budoucí jednotné Evropy je dosud otázkou a v tom spočívá aktuální světcův význam.³⁶⁴ K tomu nutno dodat, že evropská kultura je soubor vyspělých národních kultur a jistě mají tyto kultury určitý společný základ, např. v odkazu řecké filozofie a helenismu, v judaismu, v křesťanství. I když tento společný základ postupně ztrácí na síle a do evropské kultury začínají prolínat prvky cizích kultur a lze tedy mít i jisté obavy z budoucí synkreze, nic to nemění na významu „vojtěšského odkazu pro dnešní duchovně vyprahlou dobu“.³⁶⁵

Lze říci, že ona aktuálnost Vojtěchova evropanství vrací tohoto světce do povědomí Čechů, byť jeho význam pro Polsko a Uhry, jak již víme, byl mnohem výraznější než pro dějiny českého národa. Na vině bylo především přemyslovské neporozumění novým evropským proudům, které se Vojtěch snažil vnést do rodné země. To se posléze promítlo i do politického vývoje národa. Až kníže Břetislav coby obnovitel přemyslovské moci se s odkazem tohoto světce evropského významu vypořádal přenesením jeho ostatků do Prahy a postavil tak české knížectví do světla Vojtěchovy záře.³⁶⁶ Nutno ale poznamenat, že Vojtěchovo usmíření s rodnou zemí probíhalo postupně. V této souvislosti lze uvést již jednou zmíněnou ražbu mincí s portréty Václava a Vojtěcha či onu bitvu z roku 1126. Vojtěch si tedy postupně vybojoval pozici jednoho z patronů Čech. Národní obrození se však k osobě světce stavělo rozpačitě. František Palacký vnímal negativně jeho orientaci na německou říši. V bývalém Československu pak stál Vojtěch ve stínu Václavově, z něhož vystupoval v rámci oslav kulatých výročí jako např. v roce 1947, kdy se konala okázalá slavnost, při níž putovaly Vojtěchovy ostatky českou zemí. Tehdy se hovořilo o „biskupské vizitaci“. Lze říci, že tato akce byla současně manifestací katolické církve proti narůstajícímu komunistickému vlivu. Roku 1987 pak vyhlásil kardinál Tomášek tzv. desetiletí duchovní obnovy, jež mělo vyvrcholit roku 1997 při příležitosti tisíciletého výročí Vojtěchovy smrti. Hlavním mottem byla morální obroda v návaznosti na sliby z roku 1039, jež si Češi dali nad Vojtěchovým hrobem v Hnězdně. Skrytým motivem pak bylo vzpomnutí novodobých emigrantů, kteří odcházeli z vlasti za lepšími podmínkami. Václav Havel posléze zakončil desetiletí těmito slovy: „Vojtěch ve svém osudu nese jakési předznamenání mnohých temných a bolestných rysů našich národních dějin: kolik velkých mužů a žen našeho národa muselo žít a zemřít

³⁶⁴ Sakař, V., Zítek, V. *K vojtěšskému miléniu*, s. 4-5.

³⁶⁵ Tamtéž, s. 16.

³⁶⁶ Kukla, O. A. *Svatý Vojtěch – první Evropan českých dějin* in: *Lidové noviny*. 1997, roč. 10, č. 98, příl. *Národní*, č. 17, s. II.

v cizině, kolik jich bylo nepochopeno a odmítáno, trpělo následky mnohých tragických rozdělení a svárů!³⁶⁷ Ono nepochopení ze strany okolí je tedy dalším aspektem vojtěšské tradice. Vojtěch jako symbol pokory a zároveň bytost nepochopená umírající ve vyhnanství se však skrze své působení v cizině stal fenoménem, jehož odkaz překračuje hranice střední Evropy. „Svatý Vojtěch zanechal výrazné stopy v celých evropských dějinách. Prolínají se v nich ohlasy saského otonského prostředí, kde vyrůstal (cenná je jeho spoluúčast na snahách o obrodu římského císařství a církevních poměrů, stejně jako podíl na začátcích sporů o investituru, jež podstatně podmínily příští vývoj kontinentu), šíření burgundského reformního hnutí i pietní opatrování cyrilometodějského dědictví.“³⁶⁸ Jinými slovy: „Vojtěch je představitelem západního, latinského křesťanství, ale na svém rodném hradě Libici u Prahy slyšel pravděpodobně ještě slovanskou liturgii, na svých cestách byl významně ovlivněn řeckou spiritualitou mnicha Nila a svá nešťastnější léta prožil v latinsko-řeckém opatství na římském Aventinu. Je snad někdo, kdo by lépe ztělesňoval „Evropu dýchající oběma plícemi“?³⁶⁹

---

³⁶⁷ Rokos, L. *Svatý Vojtěch coby střeoevropský fenomén*. [online]. [15. 3. 2016]. Dostupné z <<http://www.demokratickystred.cz/svaty-vojtech-coby-stredoevropsky-fenomen/>>.

³⁶⁸ Kukla, O. A. *Svatý Vojtěch – první Evropan českých dějin* in: *Lidové noviny*. 1997, roč. 10, č. 98, příl. *Národní*, č. 17, s. II.

³⁶⁹ Halík, T. *Bosé nohy biskupa Vojtěcha* in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, s. 9.

7 Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo seznámit čtenáře s osobností sv. Vojtěcha. Vojtěch – pražský biskup, prostý benediktinský mnich, přítel mocných a učených, misionář a nakonec mučedník víry se stal už v průběhu 11. století spolu se sv. Václavem symbolem státní myšlenky Přemyslovců. Zařadil se tak po bok sv. Václava a stal se druhým zemským českým patronem. Byť se sv. Václav těší popularitě, jež přesahuje religiózní rámec již po staletí, nutno podotknout, že ani on nemá v evropském kontextu takové postavení jako biskup Vojtěch, o kterém právem hovoříme jako o prvním Čechu evropského formátu. Vojtěch patřil dokonce k evropské elitě, a to nejen svým vzděláním, jež získal v Magdeburku, nýbrž i návštěvou Uher a Polska, svým působením v Itálii či putováním po hrobech světců ve Francii, ale i skrze kontakty s císařovnou Theofano či pobyt u dvora Oty III.

Vojtěch pocházel z velmožského Slavníkova rodu, o kterém se dozvídáme především prostřednictvím svatovojtěšských legend, z nichž dvě nejstarší, tedy Canapariova a Brunova, byly sepsány nedlouho po světcově smrti, tedy v době, kdy byli na živu ještě někteří přímí pamětníci událostí dané doby. Legendisté označili Vojtěchova otce jako mocného a bohatého muže, matku jako velmi zbožnou a počestnou. Slavníkův vznešený původ byl mnohými autory zdůrazněn narážkami na příbuzenské vazby k jiným soudobým významným rodům, z nichž nelze opomenout saský královský rod, Přemyslovce či kouřimská knížata. Zda jsou tyto informace věrohodné, je předmětem dohadů. Objevují se totiž i úvahy, že v příbuzenském vztahu s Přemyslovci byla Vojtěchova matka, kterou až Kosmas označil za Střezislavu. K názoru, že ve svazku s Přemyslovci byl Slavník, se přiklání např. Dušan Třeštík. Johann Loserth naopak považoval za Přemyslovnu Střezislavu, jež byla dne něj sestrou Václava a Boleslava I. Dušan Třeštík se zase domníval, že Střezislava náležela k rodu kouřimských knížat. Kouřimská knížata však dle Jana Ježka, Františka Krásla či V. V. Tomka byla v příbuzenském sepětí se Slavníkem.

Další významné vládnoucí dynastii, které se tato práce v souvislosti s Vojtěchovým rodovým původem věnuje, je již zmíněný saský královský rod. Dle hagiografa Bruna byl totiž Slavník vnukem krále Jindřicha. V této souvislosti se však nabízí otázka, zda oním Jindřichem byl Jindřich I. Ptáčník či Jindřich II., přičemž dějepisci jako např. Dušan Třeštík či Rudolf Turek se přiklání spíše k druhé možnosti s poukazem na Brunovu zmínku zdůrazňující aktuální stav Jindřichova panování. Lze tedy říci, že v otázce rodového původu bylo podáno několik víceméně přijatelných vysvětlení. Každé z nich však vrhá na Slavníkovce zcela odlišné světlo. A tak je možné konstatovat, že tato problematika zůstává nadále obestřena tajemstvím.

K významné změně ve Vojtěchově životě pak došlo v roce 972, kdy byl vyslán na studia do Magdeburku. Zde se setkal s největším soudobým vzdělavcem Oktrikem a rovněž s otonskou církevní politikou. Asi po devítiletém pobytu se vrátil zpět do vlasti, kde byl přijat do pražského kapitulního kléru biskupa Dětmara, po jehož smrti byl sám zvolen na Levém Hradci biskupem. Pro investituru a svěcení se budoucí světec odebral do Itálie za Otou II. Zde se seznámil s biskupem v Toulou Gerhardem a opatem reformního kláštera v burgundském Cluny Majolusem, jehož klášter stál v čele opravného hnutí, které hlásalo očistu osobního života. Bojovalo také proti mnohoženství a obchodu s otroky. Usilovalo též o to, aby kněží žili v celibátu. Byť měla reforma původně vnést pořádek do života v kláštorech, bylo zřejmé, že přesahuje rámec svého určení a dotýká se života celé církve. To byl motiv, jenž Vojtěcha utvrdil v důsledném zavádění křesťanských způsobů. Po návratu do Čech se tedy mladý biskup pustil do díla, které spočívalo ve vybudování silné církevní správy a ve snaze přivést velmože i lid ke křesťanskému způsobu života. Vojtěch však nedošel pochopení, a tak se rozhodl opustit svoji diecézi. Jeho kroky vedly do Itálie. Zde vstoupil do řecko-latinského konventu sv. Bonifáce a Alexia na Aventinu, kde složil řeholní slib. Tento pobyt nepochybně dotvořil Vojtěchův duchovní profil. Mezitím ovšem docházelo ke zhoršování církevních poměrů v Čechách, proto bylo z Čech vysláno poselstvo s cílem přivést Vojtěcha zpět do diecéze. Ten se tedy vrací do rodné země v doprovodu dvanácti benediktinských mnichů, kteří se posléze usadili v Břevnově. Vojtěchovo působení v Praze však brzy začalo narážet na obtíže a znovu se proti němu zformovala opozice. Celkové napětí tak vyústilo v jeho druhý odchod. Hlavním důvodem však byl případ cizoložné ženy, jež se uchýlila pod světcovu ochranu. Proti jeho vůli totiž došlo k porušení práva církevního azylu, když žena byla vyvečena z chrámu a přímo před Vojtěchovými očima sřata. Proto se biskup rozhodl znovu odejít z Čech s úmyslem se již nevrátit. Usadil se ve svém milovaném klášteře na Aventinu, kde byl nadšeně přijat. V jeho rodné zemi zatím došlo k přepadení slavníkovské Libice. Zdrcený Vojtěch se posléze rozhodl odejít jako misionář k pohanským Prusům. Arcibiskup Willigis však trval na tom, aby se Vojtěch vrátil zpět na biskupský stolec. Vojtěch byl ochoten k návrhu do diecéze, ovšem za podmínky, že jej Češi přijmou. Ti jej však odmítli, proto se rozhodl vykonat svoji misijní činnost k pohanským Prusům. Plánovaná misie však skončila Vojtěchovou mučednickou smrtí.

Za necelé dva roky poté začal být biskup Vojtěch uctíván v rozsáhlé oblasti západního křesťanství, s výjimkou Čech. Ty se k jeho odkazu přihlásily až za vlády Břetislava I., který vyzvedl světcovy ostatky v Hnězdně. Při té příležitosti byla přečtena tzv. Břetislavova dekreta

– nejstarší český zákoník, kterým se Češi zavázali následovat ideál sv. Vojtěcha. Tím došlo k usmíření světce s českou zemí.

Svatý Vojtěch byl významnou osobností období přelomu českého raného a vrcholného středověku. Ovlivněn ideály clunyjského hnutí nezaznamenal v rodné zemi mnoho úspěchů, přesto lze říci, že výrazně ovlivnil dění v českých zemích. Podílel se také na christianizaci celého středoevropského prostoru. Možno konstatovat, že byl vůbec prvním „Evropanem“. Lze jej považovat za spoluvůrce dějin. V evropských dějinách totiž zanechal výraznou stopu především svým vlivem na císaře Otu III., se kterým ho pojilo přátelství. Je zřejmé, že Vojtěch se měl podílet na vzniku Otovy myšlenky tzv. obnovy císařství – *renovatio imperii Romanorum*, jejímž cílem bylo vytvoření univerzálního křesťanského státu, do kterého se měly integrovat i nově vzniklé státy, tzn. český, polský a uherský. Vojtěch žil pro jednotu Evropy a věděl, že jejím předpokladem je duchovní a morální obnova. Byť se spolu s dalšími významnými osobnostmi jeho doby snažil o obnovu Evropy na duchovně-politickém základě, neodrazilo se toto úsilí v politickou realitu. Povaha budoucí jednotné Evropy je však dosud otázkou a v tom právě spočívá aktuální světcův význam.

8 Seznam použité literatury a pramenů

BAKALA, Jaroslav. *Evropanství svatého Vojtěcha v obzoru dvou jeho nejstarších životopisů*. In: *Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis*. Sv. 6. Opava : Slezská univerzita, 2003, s. 100-113. ISBN 80-7248-213-0.

BLÁHOVÁ, Marie, FROLÍK, Jan, PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha : Paseka, 1999. ISBN 80-7185-265-1.

BLÁHOVÁ, Marie, HRDINA, Karel. *Kosmova kronika česká*. Praha : Československý spisovatel, 2012. ISBN 978-80-7459-110-5.

BLAŽKOVÁ, Věra, GUGAT, Werner (ed.). *Cáchy a Praha korunovační města Evropy*. Praha : Libri Aquenses Verlag, 2005. ISBN 80-239-4583-1.

BOLŮŠKÝ, Stanislav, JANŽURA, Petr, SEKYRKA, Tomáš. Sv. *Vojtěch život a smrt mučedníka*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1997. ISBN 80-7192-187-4.

BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha Legenda Nascitur purpureus flos*. Praha : Zvon, 1996. ISBN 80-7113-185-7.

BUBEN, Milan M., KUČERA, Rudolf, KUKLA, Otakar A. *Svatí spojují národy Portréty evropských světců*. Praha : Panevropa, 1994. ISBN 80-85846-00-4.

CINERT, Jan. *Bylo to jinak*. Praha : Cinert, 2008. ISBN 978-80-254-3420-8.

DAWSON, Christopher. *Zrození Evropy. Úvod do dějin evropské jednoty*. Praha : Vyšehrad, 1994. ISBN 80-7021-114-8.

DVORNÍK, František. *Svatý Vojtěch: druhý pražský biskup*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1997. ISBN 80-238-1831-7.

DVORNÍK, František. *Zrod střední a východní Evropy Mezi Byzancí a Římem*. Praha : Prostor, 2008. ISBN 978-80-7260-195-0.

FRIED, Johannes. *Gnesen - Aachen - Rom. Otto III. und der Kult des hl. Adalbert : Beobachtungen zum älteren Adalbertsleben*. In: *Polen und Deutschland vor 1000 Jahren*. Berlin : Akademie Verlag, 2002. ISBN 3-05-003749-0.

GAWRECKI, Dan (ed.). *Acta historica et museologica – Sborník k 70. narozeninám doc. dr. Františka Spurného, CSc.* Opava : Slezská univerzita, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historie a muzeologie, 1997. ISBN 80-85879-89-1.

DAŇHELKA, Jiří, HAVRÁNEK, Bohuslav. *Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila*. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1957.

HALAS, František X. *Slavníkovec Vojtěch – světec a historická osobnost*. In: *Communio*, 1997, roč. 2, s. 224-229. ISSN 1211-7668.

HALAS, František X. *Svatý Vojtěch a evropská myšlenka*. In: *Salve*. 1997. roč. 7, č. 2. s. 2-5. ISSN 1213-6301.

HINZ, Hans-Martin, WIECZOREK, Alfried (ed.). *Střed Evropy okolo roku 1000*. Praha : Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-549-8.

HOLINKA, Rudolf. *Svatý Vojtěch*. Brno : Nakladatelství Brněnské tiskárny, 1947.

CHARVÁT, Petr. *Boleslav II.: sjednotitel českého státu*. Praha : Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-657-3.

CHARVÁT, Petr, SLÁMA, Jiří. *Vyvraždění Slavníkovců*. Praha : Melantrich, 1992. ISSN 0862-6057.

JEŽEK, Jan, KRÁSL, František. *Sv. Vojtěch, druhý biskup pražský, jeho klášter i úcta u lidu*. Praha : Nákladem dědictví sv. Prokopa, 1898.

KELLER, Hagen. *Otoni*. Praha : Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-733-2.

KLÁPŠTĚ, Jan (ed.). *Na Prahu poznání českých dějin Sborník prací k poctě Jiřího Slámy*. Praha : Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1236-4.

KRÁLÍK, Oldřich. *Filiace vojtěšských legend*. Praha : Academia, 1971.

KRÁLÍK, Oldřich. *Slavníkovské interludium*. Ostrava : Profil, 1966.

KROUPA, Jiří K., VANĚK, Vojtěch (ed.). *Po stopách svatého Vojtěcha*. Praha : Státní oblastní archiv v Praze – Státní okresní archiv Kutná Hora, 2014. ISBN 978-80-86772-76-9.

KROUPA, Jiří K., VANĚK, Vojtěch (ed.). *Slavníkovci v českých dějinách*. Praha : Státní oblastní archiv v Praze – Státní okresní archiv Kutná Hora, 2006. ISBN 978-80-86772-30-1.

KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů*. Praha : TOGGA, 2011. ISBN 978-80-87258-19-4.

KUČERA, Rudolf. *Křesťanství a stát: úvaha k výročí smrti sv. Vojtěcha*. In: *Střední Evropa*. 1997, roč. 13, č. 70, s. 4-9. ISSN 0862-691X.

KUKLA, Otakar Aleš. *Svatý Vojtěch – první Evropan českých dějin*. In: *Lidové noviny*. 1997, roč. 10, č. 98 (26. 4. 1997), příl. *Národní*, č. 17 s. II. ISSN 0862-5921.

LABUDA, Gerard. *Kanonizacja świętego Wojciecha*. In: *Kwartalnik Historyczny 112/3*. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe Semper, 2005. ISSN 0023-5903.

LABUDA, Gerard. *Studia nad początkami państwa polskiego*. Wodzisław Śląski : Templum, 2012. ISBN 978-83-63651-01-5.

LABUDA, Gerard. *Święty Wojciech Biskup – meczennik, patron Polski, Czech i Węgier*. Wrocław : Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2004. ISBN 83-229-2465-8.

LOSERTH, Johann. *Der Sturz des Hauses Slawnik. Ein Beitrag zur Geschichte der Ausbildung des böhmischen Herzogthums*. Wien : Carl Gerold's Sohn, 1883.

LUTOVSKÝ, Michal. *Bratrovrah a tvůrce státu Život a doba knížete Boleslava I*. Praha : SET OUT, 2006. ISBN 80-86277-49-6.

LUTOVSKÝ, Michal, PETRÁŇ, Zdeněk. *Slavníkovci mýtus českého dějepisectví*. Praha : Libri, 2005. ISBN 978-80-7277-291-9.

NOVÝ, Rostislav, SLÁMA, Jiří. *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*. Praha : Vyšehrad, 1987.

NOVÝ, Rostislav. *Svatý Vojtěch první Evropan*. In: *Dějiny a současnost*. 1991, roč. 13, č. 4, s. 10-15. ISSN 0418-5129.

PIŤHA, Petr. *Čechy a jejich svatí*. Praha : Comdes, 1999. ISBN 80-902776-0-8.

POLC, Jaroslav V. (ed.). *Svatý Vojtěch Sborník k mileniu*. Praha : Zvon, 1997. ISBN 80-7113-193-8.

SAKAŘ, Vladimír, ZÍTEK, Vlastimil. *K vojtěšskému mileniu*. Praha : Blahoslav, 1997. ISBN 80-7000-011-2.

SCHAUBER, Vera, SCHINDLER Hanns Michael. *Rok se svatými*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1994. ISBN 80-85527-75-8.

SOMORJAI, Ádám. *St. Adalbert (Vojtěch-Wojciech-Béla), gemeinsamer Heiliger der Völker Ostmitteleuropas*. In: *Adalbert von Prag - Brückenbauer zwischen dem Osten und Westen Europas*. Baden-Baden : Nomos, 1997. ISBN 3-7890-4834-8.

ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*. Praha : Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-200-4.

TŘEŠTÍK, Dušan. *Biskup Vojtěch a vznik střední Evropy*. In: *Dějiny a současnost*. 1997, roč. 19, č. 3, s. 5-12. ISSN 0418-5129.

TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců*. Praha : Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-138-0.

TŘEŠTÍK, Dušan, ŽEMLIČKA, Josef (ed.). *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*. Praha : Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-237-3.

TUREK, Rudolf. *Slavníkovci a jejich panství*. Hradec Králové : Kruh, 1982.

TUREK, Rudolf. *Čechy v raném středověku*. Praha : Vyšehrad, 1982.

VLČEK, Emanuel. *Osudy českých patronů*. Praha : Zvon, 1995. ISBN 80-7113-131-8.

VOIGT, Heinrich Gisbert. *Adalbert von Prag: Ein Beitrag zur Geschichte der Kirche und des Mönchthums in zehnten Jahrhundert*. Berlin : Verlag der Akademischen Buchhandlung (W. Faber & Co.), 1989.

WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí 906-1197*. Praha : Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-563-0.

9 Internetové zdroje

DUKA, Dominik. *Pocta sv. Vojtěchovi v Hnězdně*. [online]. [12. 3. 2016]. Dostupné z <<http://www.dominikduka.cz/ze-zivota-dominika-duky-rubrika/pocta-sv-vojtechovi-v-hnezdne/>>.

HENRIX, Hans Hermann. *Svatý Vojtěch: evropský světec – orientační bod evropské identity*. [online]. [12. 3. 2016]. Dostupné z <http://adalbert-stiftung.de/mediapool/63/635726/data/Adalbert_von_Prag/Adalbert_von_Prag_tschechisch_pdf.pdf>.

KLAUS, Václav. *Pár slov k zahájení roku sv. Vojtěcha*. [online]. [13. 3.2016]. Dostupné z <<http://www.klaus.cz/clanky/2347>>.

ROKOS, Luboš. *Svatý Vojtěch coby stredoevropský fenomén*. [online]. [15. 3. 2016]. Dostupné z <<http://www.demokratickystred.cz/svaty-vojtech-coby-stredoevropsky-fenomén/>>.

10 Resumé

This thesis is focused on one of the most remarkable characters of our history – St. Adalbert of Prague. This Prague bishop was not very lucky with his fellow Czechs. His disagreement with them was so profound that he had to spend most of his pontificate running away from bishop duties. He was not very lucky with Czech historians either because he did not fit well into the framework of nationally oriented historiography of the past centuries. As a result, there is no modern biography of St. Adalbert, and this very fact was the main reason for composition of this thesis. It is based both on older and contemporary specialized literature and its aim is to tell the story of St. Adalbert's extraordinary life and to determine his place in Czech and Middle-European history.

To understand some of St. Adalbert's views, it is, however, necessary to return to the 10th century and to outline the era in which he lived, as it is obvious that the political circumstances had an enormous impact on his life fortunes. Moreover, it was the political fortunes which presumably determined St. Adalbert's dedication to bishopric. Similar motives, i.e. the change of a political situation in Czech lands, drove him to Rome, to Monte Carlo, to St. Nilus in Vallerucio, and finally to the monastery of St. Alexius on the Roman Aventine Hill. Yet another change in his native land demanded St. Adalbert's return, but only to ruin all his chances to exert any influence whatsoever over the Czech lands. Finally even his missionary activity in Prussia did only serve to benefit the political ambitions of Boleslaw I the Brave. And it was the hatred between Prussians and Poles which led to his martyr's death. But even after his death St. Adalbert played an important political role, this time it was in the plans of Otto III and further development of Poland and Hungary. In this context it is important to mention Otto's intention to restore the empire (a so-called *renovatio imperii Romanorum*) which should have integrated a number of states (including Poland, Hungary or Czech Duchy) into a universal Christian state. St. Adalbert should have played his part in this project, because he desired to reform Christianity and to make it a basis for united Europe. The concept of a universal Christian empire was given a new character by the Cluniac movement which added to it a spiritual, Christian dimension. So St. Adalbert and other leading figures of his time cared about spiritual and political reform of Europe. Although this endeavour was not accomplished at that time, the nature of united Europe is still a matter of question and that is why St. Adalbert's views can be important even now. It can only be added that European culture is an aggregate of different developed national cultures and that these cultures surely have some common base (Greek philosophy, Hellenism, Judaism, and

Christianity to mention just the most important ones). Even though this common base is actually losing its power as the European culture starts absorbing various influences from foreign cultures, and even though there can arise some worries about the future syncretism, one can hardly doubt the importance of St. Adalbert's legacy for this spiritually shallow age.